בבית המשפט העליון

בשבתו כבית המשפט הגבוה לצדק **בג"ץ** _____

העותרים

ישראל חופשית, ע"ר 580512184
על-ידי ב"כ עוה"ד ד"ר חגי קלעי ו/או ליאור סוקול
אשר כתובתם לצורך הליך זה הינה:
קלעי, רוזן ושות' משרד עורכי דין
מזא"ה 22א תל אביב-יפו
טלפון: 03-9070770, פקס: 03-9070771
דוא"ל: office@kalai-rosen.com

(להלן: "**העותרת**")

-נגד-

המשיבות:

1. כנסת ישראל
על-ידי היועץ המשפטי לכנסת
הלשכה המשפטית, כנסת ישראל
טלפון: 02-6408636, פקס: 02-6753495

2. היועצת המשפטי לממשלה
על-ידי פרקליטות המדינה,
מחלקת הבג"צים, משרד המשפטים
רחוב צלאח א-דין 29, ירושלים 91181
טלפון: 02-6466588; פקס: 02-6467011

3. **הנהלת בתי הדין הרבניים**
מרחוב כנפי נשרים 22, ירושלים
טלפון: 02-6582822 פקס: 02-6527630

(להלן: "**המשיבות**")

עתירה למתן צו על תנאי

בית המשפט הנכבד מתבקש להוציא מלפניו **צו על-תנאי** המופנה אל המשיבות והמורה להן להתייצב וליתן טעם, מדוע לא תקבענה כי:

א. סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953, הינו בטל (כולו, או חלקו);

ב. כל סעד אחר שימצא לצודק ונכון בנסיבות העניין.

א. <u>פתח דבר ועיקרו</u>

1. ענייני המשפחה, עומדים בלב האוטונומיה של האדם ומשפיעים באופן מהותי על זכויות היסוד שלו.

2. כך הם הקשר של הורה עם ילדיו (למשל, ענייני משמורת והסדרי שהות), קביעת אופן חינוכם, רפואתם, והדאגה לפרנסתם:

> "**אחד המרכיבים היסודיים ביותר של כבוד האדם הוא כוחו של האדם לעצב את חיי המשפחה שלו על פי האוטונומיה של רצונו החופשי, ולגדל במסגרתו את ילדיו, תוך חיים משותפים של מרכיבי התא המשפחתי** [...] **מעטות הן ההחלטות המעצבות את חייו של אדם ומשפיעות עליהן כהחלטה עם מי יקשור את גורלו ועם מי יקים את משפחתו. כך גם ביחס לזכותם של ההורים לגדל את ילדיהם**" (בג"ץ 7052/03 **עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' שר הפנים**, סא(2) 202 (2006)).
>
> "**זכותם של הורים להחזיק בילדיהם ולגדלם, על כל הכרוך בכך, היא זכות חוקתית טבעית וראשונית בבחינת ביטוי לקשר הטבעי שבין הורים לילדיהם. זכות זו באה לידי ביטוי בפרטיות ובאוטונומיה של המשפחה**" (ע"א 2266/93 **פלונים נ' פלוני**, פ"ד מט(1) 221).

3. כאלו הן גם סוגיות חלוקת רכוש ומזונות. לא בכדי נקבע כי: "**חלוקת רכוש משותף לבני זוג בחלקים שאינם שווים פוגעת <u>בזכות הקניין</u> של אחד מבני הזוג**" (בע"מ 1983/23 **פלוני נ' פלונית** (10.8.2023)).

4. ענייני המשפחה אינם אך חלק מזכויות היסוד של האדם. הם בעלי חשיבות אדירה עבורו. קשה לחשוב על נושא חשוב יותר לאדם מאשר הקשר שלו עם ילדיו. גם הקניין המחולק בעת פרידת בני זוג, הוא פעמים רבות הקניין האישי והחשוב ביותר לפרט (ביתו, חפצים בעלי ערך רגשי גבוה וכיו"ב), ומשפיע באופן ישיר על איכות חייו וחיי משפחתו.

5. קשה לחלוק אפוא, על חרדת הקודש בה על המשפט להכריע בסוגיות של משפחה. לא בכדי, הוקמו בתי המשפט לענייני משפחה – בתי משפט המתמחים בבירור סוגיות רגישות אלו. על שום כך, נחקק גם חוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה, התשע"ה-2014, אשר מטרתו, לפי סעיף 1 לחוק:

> "**לסייע לבני זוג ולהורים וילדיהם ליישב סכסוך משפחתי ביניהם בהסכמה ובדרכי שלום, ולצמצם את הצורך בקיום התדיינות משפטית, מתוך התחשבות במכלול ההיבטים הנוגעים לסכסוך ובטובתם של כל ילדה וילד**".

6. ומכאן לענייננו. לבתי הדין הדתיים סמכות ייחודית לדון בענייני נישואין וגירושין (סעיפים 2-1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואים וגירושין), התשי"ג-1953 (להלן: "**חוק שיפוט בתי דין רבניים**")).

7. לצד זאת, קובע סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, כי בתי הדין הדתיים יקבלו סמכות ייחודית לדון **בענייני משפחה שאינם ענייני מעמד אישי**, אם "נכרכו" בתביעת גירושין. תכלית סמכות זו היא במישור <u>היעילות הדיונית</u>, לאפשר דיון במכלול הסכסוכים הכרוכים בקשר הנישואין באחת (בג"ץ 473/24 **פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בירושלים** (22.6.2025), פס' 30), להלן: "**בג"ץ 473/24**").

8. בפועל, סמכות זו מאפשרת לאחד מבני הזוג **לכפות** על הצד השני דיון בפני ערכאה דתית, בנושאים העומדים בלב זכויות היסוד שלו, העניינים האישיים והחשובים לו ביותר, בתנאי שהקדים להגיש תביעת גירושין ובה "כרך" את אותם עניינים נוספים.

9. לסמכות ה"כריכה" השלכות קשות במישור החוקתי, ביחס לעניינים המהותיים ביותר לאדם. **היא פוגעת בזכותו לחופש דת וחופש מדת** – וכופה עליו דיון בטריבונל דתי, השייך לזרם דתי מסוים, בפני

אנשי דת, לפי סדרי דין דתיים, לפי פרשנות דתית ובמשולב עם עניינים המוכרעים בהתאם הדין הדתי. "**כי כך דרכו של בית-דין דתי יהודי: לדון על-פי דיני ישראל**" (ע"א 27/49 **לבנון נ' אלמליח**, ג 68 (1950)).

10. כפייה זו, בעניינים כה מהותיים, **פוגעת גם בזכות הגישה לערכאות**. בכלל זה, מי שנכפה לדון בבית הדין הדתי לא יכול לערער לבית המשפט העליון. הוא גם נדרש להתדיין בפני דיינים שלא נדרשים לעבור הכשרה במשפט האזרחי, ולא רואים את עצמם כפופים לתקדימי בית המשפט העליון.

11. "כריכת" ענייני הילדים בסכסוך הגירושין של הוריהם, אף פוגעת בזכות הגישה של הילדים לערכאות, אשר עניינם וטובתם לא זוכים לבכורה, כאשר נדונים במקשה אחת עם ענייני הגירושין של הוריהם.

12. היא אף **פוגעת בזכות להליך הוגן**, באשר, היא יוצרת את "מירוץ הסמכויות", עליו נקבע כי הוא: "**לא רק שמוסיף התדיינות על עצם שאלת הסמכות, אלא שהוא מביא בני זוג להגשת תביעות משפטיות, שבמסגרתן מוגשים כתבי תביעה מפורטים המסלימים את הסכסוך המשפחתי גם בשלבים מוקדמים של הסכסוך האישי בטרם גיבשו בני הזוג סופית את רצונם, זאת מחשש שבן הזוג האחר יקדים ויפנה לערכאה המשפטית הנוחה לו ובכך "יתפוס סמכות" באותה ערכאה**" (דברי ההסבר לחוק להסדר התדיינויות בסכסוכי משפחה, התשע"ה-2014).

13. היא גם פותחת פתח לסחיטת האישה לביצוע וויתורים במישור האזרחי, כדי לקבל גט במישור הדתי.

14. ואם לא די בכך, היא מובילה **לפגיעה גם בזכות לשוויון**. זאת, הן בהיבט המגדרי: ויפים לכך דבריה של כב' השופטת ארבל ב-בג"ץ 3856/11 **פלונית נ' בית הדין השרעי העליון לערעורים** (27.6.2013):

> "**כאשר אנו ממקדים מבטנו אל בתי הדין הדתיים הקושי מתעצם, שכן במוסדות אלו ישנה אפליה המובנית בתוך המערכת. זאת, בעיקר מעצם מינוי תפקידים שיפוטיים מקרב המין הגברי בלבד, מינויים אשר לכאורה מוגנים על ידי החוק, כפי שנראה בהמשך. לצד זאת נשמעות לא אחת טענות כי הדין הדתי עצמו יוצר פעמים רבות אפליית נשים, וכי למצער מבחינה תוצאתית ישנה פעמים רבות הטיה כלשהי לרעת הנשים בגופים אלו**".

15. וזאת הן בהיבט המגזרי. בדומה להעדר המוחלט של נשים, אף הציבור החילוני והמסורתי אינו מיוצג בכלל בקרב ציבור הדיינים. ציבור ענק, שאינו מעוניין בשלטון הדת על חייו, ושחווית החיים שלו שונה במהותה מחוויית החיים של הדיינים, מחויב לעמוד לדין בפני טריבונל שממנו הוא מודר. בתי הדין הדתיים, מטבעם, נוטים לקבל החלטות ההולמות את השקפתם הדתית. כך, למשל, כאשר שאלות של רכוש מושפעות מענייני "נאמנות מיניתי" (דנג"ץ 8537/18 **פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים** (24.6.2021); או כאשר קביעת מסגרות החינוך של הקטינים מושפעת מענייני "אדיקות דתית" (בג"ץ 7395/07 **פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים** (21.1.2008)).

16. חיובו של אדם לעמוד לדין בפני טריבונל שבו הוא אינו יכול באופן קטגורי ומוחלט לקחת חלק יוצר גרעון דמוקרטי ברור, וחותר תחת עצם תפישת היסוד של הדמוקרטיה, שעל פיה מוסדות השלטון הם של העם, עבור העם ומהעם.

17. לאורך השנים, ובפרט מאז כינון חוקי היסוד, נעשה ניסיון לצמצם פגיעות אלו על דרך הפרשנות.

18. בשים לב לעוצמת הפגיעה בזכויות החוקתיות, ובהתאם לעקרון של חזקת ההתאמה החוקתית, פורשו סמכויות הכריכה בצמצום כך:

18.1. עוד בראשית שנותיה של המדינה, נקבע שלא ניתן לכרוך זכויות של צדדים שלישיים בגט, לרבות מזונות ילדים, ע"א 120/69 **שרגאי נ' יהודה שרגאי**, כג(2) 171 (1969));

18.2. **נקבע כי בני הזוג רשאים להתנות בהסכם ביניהם על אפשרות הכריכה ולותר עליה** (ראו: בג"ץ 6866/03 **וקנין נ' בה"ד הרבני האזורי נתניה** (2.10.2003); בג"ץ 6929/10 **פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול**, פ"ד סו(2) 1 (2013) ס' 38 לפסק דינו של כב' השופט ג'ובראן).

18.3. **נקבעו תנאים לכריכה במטרה למנוע את שימוש לרעה** (למשל, המבחן המשולש, ע"א 118/80 **גבעולי נ' גבעולי**, פ"ד לד(4) 155, 157 (1980)); **צומצמה הסמכות הנמשכת לדון בעניינים שנכרכו** (למשל, ההלכה לפיה אישור הסכם אינו "כריכה" (בג"ץ 8578/01 **חליווה נ' חליווה**, נו(5) 634 (2002), 641 (להלן: "**עניין חליווה**"); בג"ץ 473/24 **פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בירושלים** (22.6.25)).

19. ברקע זה, החליטה הכנסת לדון מחדש בענייני ה"כריכה", ולשנות מן היסוד הלכות משנותיה הראשונות של המדינה (בטענת שווא כי מדובר ב"השבת המצב לקדמותו). ב

20. תום הליך החקיקה, אושר ונכנס לספר החוקים תיקון מס' 6 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, אשר שינה את סעיף 3 לחוק הקובע עתה כך:

שיפוט אגב גירושין (תיקון מס' 6 – הוראת שעה) תשפ"ו-2025	3. הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האשה ואם על ידי האיש, יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאישה, מזונות לילדי הזוג והשבה של הוצאות מזונות לילדי הזוג שהוציא אחד ההורים, להורה השני; בסעיף זה, "מזונות לילדי הזוג" – כלל ענייני צורכיהם הכלכליים של ילדי הזוג, ובכלל זה הוצאות למדורם, לחינוכם ולרפואתם, בעבר ועד הגיעם לגיל שבו ההורים אינם מחויבים במזונותיהם לפי כל דין לרבות הלכה פסוקה.

21. עיינו הרואות – סעיף 3 החדש לחוק מרחיב את הפגיעה בזכויות החוקתיות הטמונה בסמכות ה"כריכה" של ענייני משפחה בתביעת גירושין. הוא מעגן את יסוד ה"כפייה", המאפשר לצד לסכסוך לכפות על הצד השני לדון בבית דין דתי; הוא מרחיב את העניינים שניתן לכפות על הצד השני לדון בבית דין דתי; הוא מסלים את "מירוץ הסמכויות"; ובכך, מבכר באופן בלתי חוקתי תכלית של יעילות דיונית (או כפייה דתית), על פני פגיעה קשה בזכויות היסוד של המתדיינים.

22. ועל כן, כפי שיפורט בהרחבה להלן, דין סעיף 3 לחוק שיפוט בתי רבניים – בטלות.

ב. <u>הצדדים</u>

23. העותרת, עמותת "ישראל חופשית", היא עמותה רשומה, תנועה אזרחית, לא מפלגתית הפועלת להבטחת חופש במרחב הציבורי ולכינון חברה חופשית, פלורליסטית ודמוקרטית ברוח הציונות ומגילת העצמאות. העותרת מחתנת מידי שנה מאות זוגות (וחיתנה אלפי זוגות לאורך השנים") ונותנת להם את חופש הבחירה להתחתן על פי דרכם.

24. המשיבה 1, כנסת ישראל, היא הרשות המחוקקת בישראל.

25. המשיבה 2, היא היועצת המשפטית לממשלה.

26. המשיבה 3, היא הנהלת בתי הדין הרבניים בישראל.

ג. <u>העובדות הדרושות להליך</u>

27. בפרק זה, נתאר את התפתחות סוגיית סמכות בית הדין הרבני לדון בענייני משפחה, אשר "נכרכו" בתביעת גירושין.

28. המונופול של בתי הדין הדתיים בתחום הנישואין והגירושין, הוא ירושה של המדינה מסימנים 51 ו-53 לדבר המלך במועצה על ארץ-ישראל 1922, עד 1947. לאחר קום המדינה, עוגנה הסמכות הייחודית של בתי הדין הרבניים בענייני נישואין וגירושין בסעיפים 1-2 לחוק שיפוט בתי דין רבניים.

29. סעיף 3 לחוד בתי דין רבניים קבע את הסמכות לדון בעניינים שונים "אגב גירושין". כך קבע הסעיף המקורי: "**הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האשה ואם על ידי האיש, יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג**".

30. ומכאן, בית הדין הרבני, יכול לקנות סמכות ייחודית לדון ברשימה של ענייני משפחה (שאינם ענייני מעמד אישי), אם הם "נכרכו" בתביעת הגירושין. ובמילים אחרות, צד אחד יכול **לכפות** על הצד השני דיון בענייני משפחה בפני בית דין דתי, רבני, אם הקדים את הצד השני בהגשת תביעה. בכך, הוראה זו הולידה את "מירוץ הסמכויות".

31. האפשרות לכפות על אדם דיון בענייני משפחה בפני בית דין דתי, זכתה לביקורת ענפה בפסיקה ובאקדמיה [ר' מיני רבים: רות זפרן "מירוץ הסמכויות 'חי ובועט': מ'ניצחון בנקודות' של מערכת השיפוט האזרחית בענייני משפחה להתעצמות מחודשת של מערכת בתי הדין הרבניים", **משפטים** מג 571, (התשע"ג); דנג"ץ 8537/18 **פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים** (24.6.2021)].

32. ברקע זה, הפסיקה הגבילה את היקף תחולתו של סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים במספר אופנים: הגבלת העניינים שניתן לכרוך; קביעת תנאים לביצוע "כריכה"; הגבלת הסמכות הנמשכת לדון בעניינים ש"נכרכו" במסגרת הסכם פורמאלי בלבד; וכיו"ב.

33. רובן של ההגבלות על סמכות הכריכה עניינם בשאלת הרצון של בני הזוג.

34. מאחר שתכליתה של הכריכה מלכתחילה היא רק להקל על בני הזוג מבחינה דיונית, בכך שיביאו את ענייניהם בפני מותב אחד, נקבע כי בני הזוג רשאים להסכים כי עניינים רכושיים לא יכרכו בגט:

> "סעיף 2(ג1) לחוק יחסי ממון מלמד מפורשות כי יכולים בני זוג להסדיר את ענייניהם הממוניים טרם הנישואין, וממילא, במסגרת הסדר זה יכולים הם אף להביע את הסכמתם באשר לערכאה שתדון בענייניהם הממוניים אם יתגרשו. [...]. בתוך כך, יכולים להתעורר מקרים בהם תידרש הערכאה אליה מוגש ההליך לבחון האם קיימת הסכמה של הצדדים טרם הנישואין להגיש את ההליך לערכאה המקבילה, ובהתקיים הסכמה כזאת, לדחות את ההליך מחמת קיומה של סמכות מקבילה שנקנתה בדרך של הסכמה. ברי, כי בדומה לאמור לעיל, אף בהקשר זה המועד לבחינת ההסכמה הוא מועד פרוץ הסכסוך, ואף שיש לתת משקל להסכמה בכתב, יש לבחון האם חל שינוי נסיבות המצדיק לסטות מהסכמה זו. כך הם הדברים אם הסכימו הצדדים מבעוד מועד שענייניהם ידון בערכאה דתית וכך הם הדברים אם הסכימו הצדדים מבעוד מועד שענייניהם ידונו בערכאה הכללית. זאת, **נוכח העיקרון, שפורט לעיל, בדבר היות דרך ההסכמה דרך המלך, אשר בכוחה לגבור, במקרים המתאימים, על האינטרס הפרוצדוראלי המגולם בכריכה**" (בג"ץ 6929/10, ס' 38 לפסק דינו של כב' השופט ג'ובראן).

35. מאותו הטעם, נקבע כי מקום שבו ממילא לא התקיים דיון מהותי בבית הדין הרבני, אין כל אינטרס של יעילות שיכול להצדיק את הכריכה, ומשכך – לא קמה סמכות הכריכה (עניין **חליווה**, 641), וכי כך הם אף פני הדברים מקום שבו הכריכה לא נעשתה בצורה כנה (ע"א 118/80 **גבעולי נ' גבעולי**, לד(4) 155 (1980), בעמ' 157).

36. מרכזית לענייננו, היא **הגבלת האפשרות לגרור צדדים שלישיים לתוך הסכסוך המתנהל בבית הדין, בדרך של "כריכת" ענייני מזונות ילדים בתביעת גירושין**.

37. ב-ע"א 120/69 **שרגאי נ' שרגאי**, כג(2) 171 (1969)(להלן: "**הלכת שרגאי**"), נקבע כי ניתן לכרוך לתביעת גירושין רק "תביעה להשבת יציאות": "**ההורה המוציא (או עומד להוציא) יציאות למזונות הילד, יכול לתבוע השבתם ממי שחייב לזון את הילד [...] יכול שתביעת מזונות שכזאת תהא כרוכה בתביעת גירושין**" (שם, בפס' 5 לפסק דינו של כב' השופט זוסמן).

38. תביעת "מזונות ממש", שהיא זכות של הילד (ולא של ההורה), "**לעולם לא תהא בגדר סמכותו הייחודית של בית-הדין הרבני, ומפאת השוני האמור אף אינה יכולה להיות "כרוכה" בתביעת גירושין**" (שם).

39. כב' השופט (כתוארו אז) שמגר חזר על הלכה זו ב-ע"א 118/80 **גבעולי נ' גבעולי**, לד(4) 155 (1980):

> "**הסמכות הייחודית משתרעת רק על התביעה אותה מגישה האישה לשם השבת ההוצאות אותן היא מוציאה למזונותיהם של הילדים**".

40. שנים מאוחר יותר, חזר גם כב' הנשיא גרוניס על הלכה זו בדנג"ץ 6454/14 **פלונית נ' פלוני** (23.12.2014):

> "**כפי שנפסק, ניתן לכרוך בתביעת גירושין את סוגיית מזונות הילדים [...] אולם, עוד כפי שנפסק, כריכה זו אינה מונעת הגשת תביעת מזונות עצמאית על-ידי הקטין לבית המשפט לענייני משפחה. העניין הכרוך בבית הדין הרבני הוא, איפוא, במישור היחסים שבין בני הזוג, <u>לעניין השבת הוצאות</u> שבהן נושא אחד מבני הזוג בקשר לגידול הילדים**".

41. בפסק דין מקיף, הבהיר כב' השופט מזוז ב-בע"מ 7628/17 **פלוני נ' פלונית** (22.9.2019), מה כוללת אותה "תביעה להשבת יציאות" אותה ניתן לכרוך בתביעת גירושין (להבדיל מתביעת מזונות ילדים):

> "**תביעת השבה נבדלת אפוא מתביעת מזונות בשני אלה: ראשית, זהות בעלי הדין - בעוד בתביעת מזונות התובע הוא הילד (באמצעות הורה כאפוטרופא טבעי או באמצעות אפוטרופוס ממונה) התובע את ההורה החייב במזונותיו, הרי שבתביעת השבה מדובר בתביעה בין ההורים. שנית - בעוד תביעת המזונות עניינה בזכות הילד וחובת הוריו לזונו, תביעת השבה הנכרכת בתביעת גירושין עניינה בתביעה כספית-אזרחית בין ההורים להתחשבנות בגין הוצאות עבור מזונות הילדים [...] שני אלה מהווים תנאים מצטברים המבחינים בין "תביעה להשבת יציאות", אותה ניתן לכרוך בתביעת גירושין, לבין תביעת המזונות של הילד, אותה לא ניתן לכרוך כאמור**".
>
> ובהמשך: "**אני סבור כי ההורה הנושא בהוצאות הילדים אותם חב ההורה האחר רשאי לכרוך במסגרת תביעת גירושין תביעה להשבת הוצאותיו אלה, וזאת בהתייחס להוצאות עד להכרעה המהותית בענין תביעת המזונות של הילדים לגופה. הכוונה היא להוצאות שההורה התובע כבר הוציא עבור מזונות הילדים, או הוצאות ידועות שהוא עומד להוציא בזמן הקרוב, כגון הוצאות קונקרטיות שהוא כבר התחייב או חויב להוציאם נכון לאותה עת. מכל מקום, תביעת השבה אינה יכולה להוות מסלול עוקף לתביעת מזונות של הקטין על ידי כריכת תביעת השבה המתייחסת להוצאות עתידיות שאינן תחומות כאמור**".

42. בית הדין הרבני הגדול ביקש לקרוא תיגר על הלכה נושנה זו, וקבע כי פסק הדין של כב' השופט מזוז הוא "דעת מיעוט", וממילא אינה מחייבת משום שנקבעה בהליך ערעור מנהלי ((בתי-הדין הרבניים גדול) 1250217/ **פלוני נ' פלונית** (10.10.2021)).

43. על החלטה זו הוגשה עתירה לבג"ץ. וכך קבעה כב' השופט וילנר (בעמדת הרוב) ב-בג"ץ 5988/21 **פלוני נ' פלונית** (19.2.2025), (להלן: "**עניין פלונית 2025**"):

> "**כפי שהקדמתי והטעמתי – נקודת המוצא לענייננו, היא במידה רבה גם נקודת הסיום: בהתאם להלכת שרגאי, <u>אשר ניתנה לפני למעלה מחמישים שנה</u>, ונשנתה לפני מספר שנים בלבד, בית הדין הרבני אינו מוסמך לדון במזונות ילדים אגב כריכתם לתביעות הגירושין. לפיכך, החלטות בתי הדין הרבניים מושא העתירות אשר דנו בתביעות ל"מזונות ילדים" ניתנו בהיעדר סמכות ודינן בָּטְלוּת**".

44. ברקע פסק הדין בעניין **פלונית 2025**, הונחה על שולחן הכנסת ביום 10.3.2025 הצעת חוק ממשלתית לתיקון סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים. הצעת החוק אושרה בקריאה שלישית ונכנסה לספר החוקים ביום 17.11.2025.

נספח 1: הצעת חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס' 6 - הוראת שעה), התשפ"ו-2025.

45. להלן לשון החוק החדש:

שיפוט אגב גירושין (תיקון מס' 6 – הוראת שעה) תשפ"ו-2025	3.	הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האשה ואם על ידי האיש, יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאישה, מזונות לילדי הזוג והשבה של הוצאות מזונות לילדי הזוג שהוציא אחד ההורים, להורה השני; בסעיף זה, "מזונות לילדי הזוג" – כלל ענייני צורכיהם הכלכליים של ילדי הזוג, ובכלל זה הוצאות למדורם, לחינוכם ולרפואתם, בעבר ועד הגיעם לגיל שבו ההורים אינם מחויבים במזונותיהם לפי כל דין לרבות הלכה פסוקה.

46. ודוק – החוק החדש לא מבהיר או מיישם את הדין המצוי. אדרבא, המשיבה מבקשת במופגן **לשנות מן היסוד את הדין ביחס לכריכת ענייני משפחה בתביעות גירושין**. בכלל זה, המשיבה מבקשת במסגרת החוק החדש לבטל את הפרשנות לנוסחו הקודם של סעיף 3 לחוק כפי שנקבעה בהלכת שרגאי, היא הדין מזה למעלה מ-50 שנה.

47. בכך, תיקון החוק קובע מחדש את סמכויות בית הדין הרבני. תכליתו המוצהרת היא יעילות דיונית. בדברי ההסבר לחוק, מסבירה המשיבה כי כוונת המחוקק היא "**שבני הזוג יוכלו להסדרי בבת-אחת את כל עניניהם [...] ולא יצטרכו לפנות, לפני מתן הגט או לאחריו, לערכאות אחרות**".

48. ודוק – החוק החדש לא עוסק במתן ה"אפשרות" להסדיר את כל העניינים בבית הדין הרבני. לו היו מעוניינים המחוקקים ליצר אפשרות בהסכמה לדון במזונות בערכאה הדתית היו יכולים לעשות בדיוק זאת – לקבוע כי מקום שבני הזוג מסכימים לכך, סוגיית המזונות תוכל להידון גם היא בבית הדין הדתי.

49. החוק גם לא עוסק ביעילות דיונית. ראשית, מהטעם הברור שהחלטות בענייני מזונות אינן מייצרות מעשה בית דין וממילא הן פתח להתדיינות נמשכת, שרובה ככולה לאחר הגט ובמנותק ממנו (בשונה למשל מפסק דין בענייני רכוש); שנית, מהטעם שהמטריה של הגט, שהיא מטריה הלכתית בעיקרה, שונה במהותה מזו שחלה על העניינים האזרחיים; ובעיקר – מאחר שאם ביקשו המחוקקים לאפשר לצדדים לרכז את כל עניינים בערכאה אחת מטעמי יעילות, **הדרך הקלה והפשוטה לעשות זאת היא לאפשר למעוניינים בכך להביא גם את סוגיית הגירושין לבית המשפט למשפחה שדן ממילא ברכוש, במשמורת ובמזונות**. במילים אחרות, החוק החדש משקף הכרעה של המשיבה – בשנת 2025, עשרות שנים לאחר כינון חוקי היסוד – כי **הרצון של צד אחד** בגרירת בן/בת זוגו לטריבונל דתי גובר על זכויות היסוד של הצד השני (אם בן/בת הזוג, ואם ילדי הזוג).

50. יצוין כי התיקון נחקק כהוראת שעה לשנתיים. זאת, על בסיס כוונה להרחיב אף יותר את סמכויותיו של בית הדין הרבני בעתיד. מכל מקום, מובן כי אין בהיות התיקון כהוראת שעה כדי לחסנו מביקורת שיפוטית, והוא עתיד לפגוע פגיעה קשה וחמורה זכויות החוקתיות שידונו להלן של אלפים רבים של מתדיינים ומתדיינות, וצדדים שלישיים.

51. כפי שיבואר להלן, תכלית זו אינה ראויה, ואינה מידתית לפגיעה הקשה בזכויות יסוד הטמונות בחוק.

52. תכלית נוספת, היא להעמיק את הכפייה הדתית בחייו האישיים והמשפחתיים של האזרח. קשה להתעלם מהמציאות הפוליטית הנוכחית, מציאות של משבר קואליציוני סביב סוגיית גיוס חרדים, בה מגישה הממשלה כאתנן פוליטי הצעת חוק ממשלתית שהוכנה על-ידי ח"כ ארז מלול (ממפלגת ש"ס), המרחיבה את סמכויות בתי הדין הרבניים.

53. כפי שיפורט להלן, תכלית נסתרת זו, ודאי שאינה ראויה ואינה מידתית.

ד. <u>הטיעון המשפטי</u>

54. בפרק זה, נציג את הניתוח המשפטי המפרט מדוע סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים אינו חוקתי.

55. **בפרק ד.1.**, נפרט כיצד החוק פוגע בזכויות החוקתיות לחופש דת וחופש מדת; זכות הגישה לערכאות; הזכות להליך הוגן; והזכות לשוויון.

56. **בפרק ד.2.**, נפרט מדוע החוק אינו עומד במבחני פסקת ההגבלה.

ד.1. <u>סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים פוגע פגיעה קשה בליבת הזכויות החוקתיות להשתתפות שווה במוסדות הדמוקרטיים ולשוויון בפני החוק, לחירות וחופש דת, ולגישה לערכאות</u>

57. קשה לדמיין פגיעה קשה יותר בליבת זכויות הפרט, מאשר כפיה על אישה או איש לנהל את ענייניהם הרגישים ביותר בפני טריבונל שבו הם קטגורית לא יכולים להשתתף בשל מינן או השתייכותם המגזרית, טריבונל הפועל בהתאם לאתוס הלכתי-דתי שלא מקובל בהכרח על המתדיין ושאין למתדיין כל יכולת להשפיע עליו, וטריבונל שאינו בשר מבשרה של הרשות השופטת, כי אם מעין אח חורג רחוק, אשר לעיתים מקבל עליו את מרות הרשות השופטת ולעיתים לא.

58. נפנה לבחינת עוצמת הפגיעה בזכויות החוקתיות של הפרט.

ד.1.א. <u>פגיעה בזכות לחופש דת וחופש מדת</u>

59. הזכות לחופש דת וחופש מדת הוכרו זה מכבר כזכויות חוקתיות הנובעת מכבוד האדם. "**ההנחה היא שכפייה על אדם לפעול על-פי אמונה דתית לא-לו היא כפייתו לפעול בניגוד לצו מצפונו ובניגוד לערכים מכוננים בהשקפת עולמו, עד כדי ערעור הכרתו ויושרתו**" (בג"ץ 8420/21 **הנביא אלנקווה נ' צבא ההגנה לישראל** (11.2.2024), פס' 31 לפסק דינה של כב' השופטת כנפי-שטייניץ).

60. כב' השופט חשין היטיב להגדיר את זכות האדם לחופש דת ולחופש מדת: "**שאין כופין אותו בענייני דת, לא לכאן ולא לכאן**" (בג"ץ 5016/96 **חורב נ' שר התחבורה ואח'**, נא(4) 1 (1997), בפס' 142).

61. אכן, כמו הזכות לאוטונומיה לא כל מגבלה המוטלת על הזכות לחופש דת וחופש מדת, מערערת את מצפונו ויושרתו של אדם באופן המצדיק הגנה חוקתית (שם, בפס' 31). אולם, קשה לחלוק על כך שההכרעה בענייני משפחה – ובכלל זה, הקשר עם הילדים, החינוך והבריאות שלהם, חלוקת הרכוש ומזונות – נמצאים בליבת זכותו של האדם לאוטונומיה:

> "**אחד המרכיבים היסודיים ביותר של כבוד האדם הוא כוחו של האדם לעצב את חיי המשפחה שלו על פי האוטונומיה של רצונו החופשי, ולגדל במסגרתו את ילדיו, תוך חיים משותפים של מרכיבי התא המשפחתי** [...] **מעטות הן ההחלטות המעצבות את חייו של אדם ומשפיעות עליהן כהחלטה עם מי יקשור את גורלו ועם מי יקים את משפחתו. כך גם ביחס לזכותם של ההורים לגדל את ילדיהם**" (בג"ץ 7052/03 **עדאלה המרכז המשפטי לזכויות המיעוט הערבי בישראל נ' שר הפנים**, סא(2) 202 (2006));

"זכותם של הורים להחזיק בילדיהם ולגדלם, על כל הכרוך בכך, היא זכות חוקתית טבעית וראשונית בבחינת ביטוי לקשר הטבעי שבין הורים לילדיהם. זכות זו באה לידי ביטוי בפרטיות ובאוטונומיה של המשפחה" (ע"א 2266/93 **פלונים נ' פלוני**, פ"ד מט(1) 221).

62. בכל הנוגע לחלוקת רכוש ומזונות, נקבע כי: "**חלוקת רכוש משותף לבני זוג בחלקים שאינם שווים פוגעת <u>בזכות הקניין</u> של אחד מבני הזוג**" (בע"מ 1983/23 **פלוני נ' פלונית** (10.8.2023)). הקניין המחולק בעת פרידת בני זוג, הוא פעמים רבות הקניין האישי והחשוב ביותר לפרט (ביתו, חפצים בעלי ערך רגשי גבוה וכיו"ב), ומשפיע באופן ישיר על איכות חייו, וחיי משפחתו.

63. אם כן, זכותו של האדם כי ההכרעה בהיבטים המהותיים בחיי משפחתו, לרבות אלו הרכושיים, לא תושפע מדת בכלל, או מדת שאינה לו, היא בלב הזכות לחופש מדת.

64. סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים מאפשר **כפייה** של צד אחד על הצד השני לדון בעניינם מהותיים אלו בפני בית דין דתי, ואף אינו מתיר לאדם לבחור בפני איזה בית דין דתי ישמע עניינו. כפייה זו, פוגעת באופן חמור בחופש הדת ובחופש מדת.

65. **הדיינים** בטריבונל דתי, הם אנשי דת. הדיינים לא מחויבים לעבור הכשרה משפטית, ולא נבחנים או נמדדים על היכרותם עם הדין האזרחי. הכשרתם **היא דתית בלבד.**

66. אלו הם תנאי ההסמכה כדיין בבית דין רבני אזורי לפי תקנות הדיינים (תנאי הסמכה וסדריה), התשט"ו-1955 (להלן: "**תקנות הדיינים**"):

לא יוסמך אדם להיות כשיר להתמנות כדיין בבית דין רבני אזורי אלא אם נתמלאו בו תנאים אלה:

(1) הוא הוסמך לרבנות (יורה יורה ידין ידין) על ידי רב מומחה או מוסד תורני שמועצת הרבנות הראשית (להלן – המועצה) מכירה בהסמכתם כמספיקה;

(2) מלאו לו שלושים שנה;

(3) הוא נשוי או היה נשוי;

(4) אורח חייו ואפיו הולמים את מעמדו של דיין בישראל;

(5) עמד בבחינות הנערכות מטעם המועצה או באותן הבחינות שלא נפטר מהן – אם המועצה פטרתו ממקצתן.

67. עיינו הרואות – אין תנאי המחייב כי הדיין יהיה בוגר תואר במשפטים, יוסמך כעורך דין, או יעבור הכשרה כלשהי במשפט האזרחי. ובדומה, החסם הקטגורי מפני נשים, או גברים שאינם דתיים, לשמש כמותבים בערכאה זו גלוי על פני הדברים.

68. הבחינות שנערכות על-ידי מועצת הרבנות הראשית, כוללות לפי תקנה 8 לתקנות הדיינים את הנושאים הבאים:

הבחינות יהיו בנושאים אלה:

(1) ידיעה כללית בתלמוד ופוסקים;

(2) ידיעה יסודית ב"שולחן ערוך" – "אבן העזר" ו"חושן משפט";

(3) ניסוח פסק דין במשפט לדוגמה על נימוקיו העובדתיים וההלכתיים;

(4) ידיעת תקנות וסדרי הדיון המבוססים על ההלכה.

69. נושאים במשפט האזרחי – אין כלל וכלל. לא זו אף זו, הדיינים ממונים על-ידי ועדה לבחירת דיינים (ולא על-ידי הועדה לבחירת שופטים), **אשר רוב חבריה הם אנשי דת** – רבנים, דיינים וטוענים רבניים (ס' 6 לחוק הדיינים, התשט"ו-1955).

70. אם כך, סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים **כופה** דיון בסוגיות המהותיות ביותר לאוטונומיה של האדם, ענייני המשפחה שלו, בפני טריבונל דתי, ודיינים דתיים, נטולי כל זיקה למשפט האזרחי.

71. כך גם בנושא **הדין**.

72. בראש ובראשונה, משמעותה הברורה של הכריכה, כעולה משמה, הוא שבמסגרת הליך אחד, אותו המותב שדן על פי הדין ההלכתי בהיבטים מסוימים של הסכסוך ידון גם בהיבטים הממוניים ובהיבטי המשמורת והמזונות של הסכסוך. משמע, ענייני הרכוש, המשמרות והמזונות ידונו כחלק מהליך שבו ניתן לחייב אדם לבצע טקסים דתיים מובהקים (דוגמת חיוב חבישת כיפה במסגרת ההליך, החזקת הגט מתחת לבית השחי, חליצה, כתיבת גט על ידי סופר סתם ועוד). כמו כן, חלק מהדיון הדתי במסגרת אותו ההליך אף הוא יעסוק בהיבטים ממוניים, דוגמת דיני כפיית הכתובה.

73. לא בלבד שהטקסים הדתיים ואף הנורמות הדתיות הופכים לחלק מההליך שעוסק גם בהיבטים האזרחיים של הסכסוך, אלא שבאופן מובנה לא ניתן למנוע זליגה של קביעות, ממצאים ושיקולים שנקבעו במסגרת ההיבטים ההלכתיים של הסכסוך לדיון בהיבטים האזרחיים של הסכסוך. כך הם פני הדברים ודאי בכל הנוגע לקביעות ממצאי מהימנות, גם הם במסגרת דיונים בניסיונות לפשרה, לפרוטוקול ושלא לפרוטוקול, שבהם ידונו ממילא ביחס הגט, הכתובה, המשמורת, הרכוש והמזונות.

74. כך הם פני הדברים גם בסדר הדיון (ובית הדין יכול להתנות את ההכרעה בסכסוך האזרחי בהשלמת ההכרעה בסכסוך הדתי, באופן שמכפיף למעשה את הדיון האזרחי כולו לכוח שנותן הדין הדתי לבעלי הדין לקדם או לעכב את הגט, וראו לדוגמא כזו בג"ץ 9734/04 **פלונית נ' בית-הדין הרבני הגדול**, פ"ד נט(2) 295 (2004)). ואף בהכרעה לגופה, מותב שיושב בדין מתרשם ממלוא הראיות והטענות שבפניו, וכאשר חלק נכבד מראיות וטענות אלו מקורם בנורמות הדתיות, אלו ישפיע על ההכרעה במכלול ההיבטים של הסכסוך.

75. יתרה מכך, אפילו אם היינו מניחים כי במטה קסמים מסוגל הדיין בבית הדין הרבני לעשות הפרדה תודעתית מוחלטת בין התרשמותו מההיבטים של הגט הכפופים לדין הדתי והתרשמותו מההיבטים של הסכסוך הכפופים לדין האזרחי, נותר עדיין מרחב רחב ביותר לבתי הדין להפעיל שיקול דעת באופן יישום הדין האזרחי, אשר יוטה בהכרח מהכשרתם ותפיסת עולמם.

76. בהקשר זה נציין כי אמנם, בית הדין הרבני מצווה לדון בעניינים רכושיים ה"כרוכים" לתביעת הגירושין על-פי הדין המהותי האזרחי (בג"ץ 1000/92 **בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול**, מח(2) 221 (1994)). אולם, אין בכך כדי לצמצם באופן מהותי (קל וחומר, אין בכך כדי לבטל) את חלקו של הדין הדתי בפסיקת בתי הדין.

77. <u>ראשית</u>, בתי הדין הרבניים מצהירים בגדול כי הם רואים עצמם כפופים רק לחוקי הכנסת, ואינם רואים עצמם כפופים להלכה הפסוקה של בית המשפט העליון, לא להלכות עקרוניות שהוא פוסק, ואף לא לפסיקות של בג"ץ בקשר לסכסוכים ספציפיים.

78. הדוגמאות רבות, ונסבר את האוזן רק במקצתן. זה מקרוב, ביום 7.9.2025 דן בית הדין הרבני הגדול בשאלה האם הפסיקה של בית משפט הנכבד כאן בבג"ץ 5988/21 תקפה (ונזכיר, פסק דין זה, מפי כבוד השופטת וילנר, היה הפעם החמישית (!) שבה אושררה הלכת שרגאי על ידי בית המשפט העליון). כך

כתבו רבני בית הדין הגדול מפי כב' הדיין אליהו ((נת') 1514110/ [א] נ' [ב] (7.9.2025), פסק הדין מצורף כ**נספח 2**):

"בענין טענת המשיב כי בעקבות בג"ץ 5988/21 אין לביה"ד סמכות לדון בתביעת מזונות זמניים או קבועים יש לדחות את טענתו כדלהלן:

[...]

כאשר בג"ץ פוסק בניגוד לחוק, החלטתו השיפוטית אינה מחייבת כל גוף או אדם פרטי, לרבות ערכאות שיפוט נמוכות או אחרות, החלטה זו הינה מאוינת (VOID) וכאילו לא נכתבה.

[...]

בג"ץ בקבעו את מסגרת הסמכויות של הערכאות השונות או כל החלטה שיפוטית אחרת, עושה זאת מכח החוק. וממילא, בהתאם ללשון החוק ולא לפי תפיסת עולמו הערכית והפוליטית, החוק והמחוקק הינם הסמכות העליונה, וביהמ"ש מוסמך לפעול מכח החוק בלבד ואינו מוסמך לתת החלטות הנוגדות את החוק. ערכאות השיפוט כולן ובג"ץ בכללן גם הן כפופות ומחויבות לחוק ולדבר המחוקק. אדרבא, ערכאות שיפוט בהיותן אמונות על קיום החוק הינן הגוף המחויב ביותר לחוק.

[...]

אין ספק כלל כי המחוקק לא הגביל את המזונות לאישה ולילדי הזוג לדיון בהשבת מזונות בלבד, אלא להגבלת פסיקת מזונות בכפוף לכריכת התביעה לתביעת גירושין.

ההתיישבות העותומנית [נוסח ישן] 1916אמנם בנידון דידן לשון החוק מפורשת, אבל ודאי שגם כאשר לשון החוק סובלת פרשנות, **הפרשנות צריכה להיות בהתאם להבנתו של 'המחוקק הסביר' ולא של 'השופט הסביר' גם אם הוא יושב בביהמ"ש העליון**. דבר המחוקק כוונתו ורצונו - הם, ורק הם, משקפים את סמכות החיקוק הדמוקרטית הנתונה למחוקק בהיותו נבחר העם ושליחו, וממילא כאשר ביהמ"ש מפרש את לשון החוק עליו להתנתק מעמדתו הפוליטית-ערכית ולאמוד את רצון המחוקק וכוונותיו, ככל וביהמ"ש חורג מהפרשנות כפי שהייתה ניתנת ע"י 'המחוקק הסביר' הרי שגם כאן ביהמ"ש חורג מסמכותו.

לנוכח הנ"ל נראה שבג"ץ חרג מסמכותו בפסק הדין בתיקים שאוחדו (בג"ץ 5998/21; בג"ץ 7880/21; בג"ץ 8228/21 ובג"ץ 5652/21) **והחלטתו אינה בתוקף והינה מאוינת (VOID). ומשכך, אינה מחייבת את ביה"ד, וביה"ד רשאי ע"פ החוק להתעלם מהחלטת בג"ץ ולפסוק דמי מזונות שנכרכו כדין**".

79. בהמשך, ביחס לשאלת יישומן של ההלכות שנפסקו בבג"ץ בקשר למזונות לגופן, מסביר בית הדין הרבני הגדול, כי: "אני מסכים כנ"ל שביה"ד אינו מחוייב לפסיקת בע"מ ואף לא לפסיקת בג"ץ" (עמ' 36).

80. כב' הדיין אטון, שהצטרף לדברים, חידד והבהיר את היחס הגורף לפסיקות בג"ץ בבית הדין הרבני:

"בכל מקרה **בית הדין אינו מחויב לדון בשאלה קונקרטית בהתאם ל'הלכה' עקרונית שנקבעה בבית המשפט העליון**. סעיף 20(ב) לחוק יסוד השפיטה הקובע כי "הלכה שנפסקה בבית המשפט העליון מחייבת כל בית משפט", מתייחסת בפירוש לבית משפט דווקא, ולא לבית דין דתי.

עיקרון זה נתבאר גם על יד כבוד בית הדין הגדול באמירת אגב בפסק הדין 1495176-4, שם נקבע כי סמכות בית המשפט הגבוה לצדק "לתת צווים לבתי דין דתיים לדון [...] או להימנע מלדון" היא רק "בענין פלוני שנדון לפניהם", ולא בהליכים אחרים שנדונים בבתי הדין הרבניים.

81. גישה זו מובילה גם את בתי הדין האזוריים. כך למשל ב-(בתי-הדין הרבניים תל אביב-יפו) 448866/ **פלוני נ' פלונית** (נבו 11.7.2013), מבהיר בית הדין כי אנו כפוף לחוק, או לפסיקת בג"ץ, אם היא אינה תואמת את ההלכה הדתית (כפי שהוא מפרש אותה):

> "מעמדו ותוקפו ההלכתי של בית הדין הרבני לדון בחלוקת רכוש של בני זוג בהתאם לחוק יחסי ממון נדון בהרחבה רבה. שתי עמדות שונות החולקות זו על זו נאמרו בעניין זה. האם יש לראות בכך מנהג המדינה או לא. **אמנם החוק (ע"פ פסיקת בג"ץ בבלי) מחייב את בתי הדין לדון בחלוקת הרכוש רק על פי חוק יחסי ממון ולא על פי ההלכה, אך ברור שדבר זה בלבד <u>אין בכוחו ליתן בידי בית הדין את הכוח ההלכתי לדון בדבר זה ככל שהוא סבור כי דבר זה נוגד את ההלכה</u>** [...] הווה אומר, מצב משפטי חוקי עדיין אין בו להקנות סמכות הלכתית לדון בדבר זה או אחר. יש צורך לבחון את הסמכות ההלכתית **ורק לאחר מכן** בא מקומו של חוק המדינה להכיר בכך".

82. כאשר בית הדין אינו "מרוצה" מפסיקת בג"ץ, אשר אינה מתאימה לדין תורה (לפי פרשנותו), כך נקבע ב-(בתי-הדין הרבניים תל אביב-יפו) 1088878 /**פלוני נ' פלונית** (4.1.2017)):

> "הראנו לדעת כי מהותית אין מקום לאמירתו של כבוד הנשיא (בדימוס) אהרן ברק כאמירת אגב (obiter dictum) כי בית הדין לא ידון בנושאים הכרוכים מדין תורה, אלא, **אדרבה, בית הדין ידון ויכוף בנידון זה ביתר שאת ובמשנה תוקף**".

83. בתי הדין אף מסבירים במפורש כי חוקי מדינת ישראל אינם חלים עליהם, אלא אם הם יקבעו שהפכו (לפי קביעת בית הדין הרבני) ל"מנהג מדינה". כך, למשל, ב-(בתי-הדין הרבניים ירושלים) 1165960/ **פלונית נ' פלוני** (נבו 16.7.2018):

> "על כן המחייב את הנוגעים בדבר הוא <u>רק</u> **<u>הוראות החוק שהפכו להיות מנהג מדינה שנהגו על פיו</u>**. אך **אין יסוד להיאחז בדעת שופט כזה או אחר** שכתב פלפול משפטי להפוך את דמי העזיבה בתנאים מסוימים כזכות ממון העוברת בירושה, כל עוד אין ממון בעין המצוי ברשות המוריש, וכל עוד ירושת הזכות החוקית בתנאים אלו ואחרים אינה בגדר "מנהג מדינה"".

84. <u>שנית</u>, בתי הדין, לרבות דיינים בבית הדין הרבני הגדול, מצהירים בגלוי כי מקום שבו הדין האזרחי אינו עולה בקנה אחד עם הדין הדתי, מצווה בית הדין לפעול על פי הדין הדתי. כך לדוגמא, באחד ההליכים הסביר בית הדין הרבני הגדול כי: "משמעות העברת הדיון לבית-הדין הרבני "ברורה שידון על פי דין תורה, שהוא הדין שהוא מופקד עליו" (בג"ץ 9734/04 **פלונית נ' בית-הדין הרבני הגדול**, פ"ד נט(2) 295 (2004)). על בסיס זה, מסרבים בתי הדין לקבל על עצמם דינים והלכות המצויים ביסוד דיני המשפחה, לרבות חוק יחסי ממון והלכת השיתוף והאפשרות של חיוב נשים במזונות ילדיהם.

85. פסקי הדין של בית הדין הרבני הגדול ובתי הדין הרבניים האזוריים מנומקים לכל אורכם ורוחבם בשיקולים הלכתיים. אדם שאינו בקיא בהלכה לא ידע לקרוא בהם, ולא ידע לטעון בפני בתי דין רבניים אלו. למעשה, בתיק (נת') 1514110/ [א] נ' [ב] (7.9.2025) שכבר אוזכר לעיל, דן בית הדין הרבני הגדול בכלל הסוגיות האזרחיות לפי דין תורה בלבד, כאשר לדין האזרחי הכללי הוא מתייחס בפרק שכותרתו

המדהימה "**שיטות המשפט השונות**". על הדין עצמו כותב בית הדין הרבני הגדול: "שיטת המשפט הישראלית הנהוגה כיום הן בערכאות השיפוט האזרחיות והן בערכאות הדתיות, **יוצרת עיוות בלתי אפשרי וחסר כל היגיון וצדק הגורם לעוול משווע, עוול שהמחוקק עצמו יצר וערכאות השיפוט החריפו**" (עמ' 31 לפסק הדין). ומובן, כי הדין הישראלי אינו שיטת משפט שונה ביחס לסכסוך אזרחי שנדון בטריבונל משפטי בישראל. הוא שיטת המשפט היחידה שחלה על הסכסוך.

86. שלישית, בתי הדין הדתיים אוטונומיים במידה רבה **בפרשנות שהם מקנים לחקיקה האזרחית**. למשל, בתי הדין כפופים לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962 כאשר הם פוסקים בסוגיות הקשורות לטיפול בילדים, אולם פרשנותם את הדין ויישומו במקרה קונקרטי עצמאית ואינה כפופה לפרשנות בתי המשפט העליון או לתקדימיו (רות זפרן, "מירוץ הסמכויות "יחי ובועט": מ"ניצחון בנקודות" של מערכת השיפוט האזרחית בענייני משפחה להתעצמות מחודשת של מערכת בתי הדין הרבניים, **משפטים** מג 571, 579 (2013), להלן: "**זפרן**").

87. כך לדוגמא, בפרשנותם את "טובת הילד" על פיה נדרשים בתי הדין הרבניים לקבוע את מסגרות החינוך של ילדים, **נותנים בתי הדין משקל רב למידת האדיקות הדתית של ההורים**, ונוטים להעדיף חינוך דתי על פני חינוך חילוני. באחד המקרים, בהם בית הדין הרבני הורה לרשום ילדות למסגרת חינוך ממלכתי-דתי **בניגוד לתסקיר**, העביר בית המשפט העליון ביקורת חריפה וקבע כך:

> **"באשר לסוגיית חינוכו של הילד, כבר נקבע לא אחת כי על בית הדין הרבני להכריע על פי טובתו של הקטין המסויים העומד בפניו, ולאו דווקא על יסוד התשובה לשאלה האם חינוך זה תואם את עמדת הדין הדתי. על בית הדין להתעלם מהקביעות התיאורטיות של הדין הדתי באשר לחינוך הרצוי עבור הילד ולבחון מהי טובתו תחת נסיבות המקרה הספציפי"** (בג"ץ 7395/07 **פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים** (21.1.2008)).

88. ודוק – ברוב המוחלט של המקרים לא מוגשת עתירה לבג"ץ על החלטות בית הדין הרבני, וגם כאשר מוגשת עתירה, בית המשפט העליון יתערב רק במקרים קיצוניים ומצומצמים (בג"ץ 4502/23 **פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול** (18.6.2023), בפס' 5 לפסק דינו של כב' השופט גרוסקופף).

89. רביעית, גם באותם מקרים שבהם בתי הדין הרבניים נותנים גם משקל לדין האזרחי, הם דנים במקביל בדין הדתי, שומעים טענות על פי הדין הדתי, ומכריעים בשאלות הלכתיות (ראו לדוגמא מיני אין ספור: (בתי-הדין הרבניים צפת) 618323/ **פלוני נ' פלונית** (4.1.2021)). בבואם של בתי הדין לבחור מבין פרשנויות שונות של הדין האזרחי, או ליישם את הדין האזרחי, הם עושים זאת בגלוי ובמוצהר בהתאם לאמות מידה מהדין הדתי. קרי, הם דוחים את כללי הפרשנות הנהוגים במערכת בתי המשפט הכללית, ומשתמשים בדין ההלכתי לכל הפחות ככלי הפרשני המרכזי. המשמעות היא שאדם שמבקש לקדם את טובתו בבית הדין הרבני חייב לדון בטענות הלכתיות, אפילו אם הוא מבקש הכרעה על פי הדין האזרחי, ואפילו אם התמזל מזלו ובית הדין מקיים מראית עין כאילו הדין האזרחי הוא שמניע את קבלת ההחלטות על ידו.

90. חמישית, בתי הדין הרבניים פועלים לפי **סדרי דין ודיני ראיות דתיים** (ר': תקנות הדיון בבתי-הדין הרבניים בישראל, התשנ"ג). יפים על כך דבריו של כב' המשנה לנשיא (כתוארו אז) ברק ב-בג"ץ 3914/92 **לב נ' בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב-יפו**, מח(2) 491 (1994):

> **"לבתי הדין הרבניים סמכות טבועה לקבוע את סדרי הדין הנוהגים בהם. בעשותם שימוש בסמכות זו, הותקנו תקנות הדיון בבתי הדין הרבניים בישראל - התשנ"ג (י"פ תשנ"ג 2298). עיון בתקנות אלה מראה, כי מבחינת תוכנן הן ביטוי להלכות המשפט העברי".**

91. דיני הראיות שמפעיל בית הדין שואבים גם הם מן ההלכה היהודית (זפרן, בעמ' 579).

92. <u>שישית</u>, כאמור, הדיינים לא עוברים הסמכה או הכשרה במשפט האזרחי, אינם ממונים על פי ידיעתם במשפט האזרחי, ולכן הציפייה כי יפסקו על-פי הדין האזרחי (שהם לא בהכרח בקיאים בו) היא אינה מציאותית לכתחילה. ואכן, במקרים רבים בהם נתקל בית הדין הרבני בסוגייה שבה הדין הדתי מוביל לתוצאה שונה ואף הפוכה מזו של הדין האזרחי, הדיינים נוטים לפסוק לפי הדין הדתי (בג"ץ 4602/13 **פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בחיפה** (18.11.2018)).

93. וזאת אך על קצה היריעה. לאסמכתאות רבות המציגות את פערי הפסיקה בין בית הדין הרבני לבין בתי המשפט האזרחיים, ר' זפרן בעמ' 582-580.

94. הדברים נכונים גם ביחס לפסיקת מזונות. אמנם, חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), התשי"ט-1959, קובע כי מזונות (לרבות, מזונות ילדים) יקבעו לפי הדין האישי (קרי, הדתי). ברם, הלכה היא כי תינתן לדין האישי פרשנות העולה בקנה אחד עם תפיסות היסוד של המשפט הישראלי וערכיו הבסיסיים. לכן, למשל, נקבע כי שני ההורים חבים במזונות ילדים באופן שווה (בע"מ 919/15 **פלוני נ' פלונית** (19.7.2017), בפס' 77 לפסק דינו של כב' השופט פוגלמן).

95. מאותן הסיבות המפורטות לעיל, מתדיינים בפני בית הדין הרבני לא זוכים לאותה פרשנות העולה בקנה אחד עם תפיסות היסוד של המשפט הישראלי וערכיו. כך, למשל, בתי הדין הרבניים לא רואים את עצמם כפופים להלכה בעניין הטלת חובת מזונות הילדים על שני ההורים, ומטילים מזונות על אבות בלבד.

96. כך קבע בית הדין הרבני ב(בתי-הדין הרבניים גדול) 1309558 /**פלוני נ' פלונית** (23.11.2021):

> **"כבר גילינו את דעתנו, וכזו היא דעת בתי הדין בכלל כפי שבאה לידי ביטוי בפסיקות רבות, כי פסיקת בע"מ 919/15 הנ"ל אינה יכולה להתקבל לגופה מאחר שהשאלה הנדונה היא שאלת פרשנותה של ההלכה, הדין האישי המחייב בענייני מזונות גם על פי חוק – שאלה שאינה מצויה בתחום מומחיותו של בית המשפט אלא של בית הדין. הפרשנות שאותה אימץ בית המשפט העליון באותה פסיקה מבוססת על חוות דעת הלכתית שגויה שאינה יכולה לעמוד, שכן גם אם נחלקו הפוסקים בשאלה אם מוטלת על האם חובה מסוימת במזונות ילדיה שמדין צדקה או לא, מכל מקום כולי עלמא לא פליגי שחובתה אינה שווה לחובתו של האב".**

97. והלכה למעשה, בתי הדין הרבניים האזוריים קובעים כי לא ניתן לחוב אישה במזונות ילדים (ר', למשל: (בתי-הדין הרבניים תל אביב-יפו) 1020605 /**פלוני נ' פלונית** (27.9.2024)).

98. הנה אפוא, התדיינות בפני בית דין רבני – גם בסוגיית מזונות ילדים – תוצאתה דיון על-פי דתי, המנותק ממערכת המשפט הישראלית ואינו כפוף לפסיקותיה, לרבות אלו של בית המשפט העליון.

99. לסיכום – כפיית התדיינות בפני בית הדין הרבני – טריבונל דתי, עם דיינים המוסמכים וממונים לפי הדין הדתי, לפי סדרי הדין הדתיים, עם אלמנטים דתיים מובהקים בדין המהותי, שאינם רואים את עצמם כפופים להלכות בית המשפט העליון – **היא פגיעה ברורה בחופש מדת**.

100. היא אף פגיעה בחופש הדת. בתי הדין הרבניים פועלם על פי היהדות אורתודוקסית בלבד (השוו: בג"ץ 11013/05 **דהן נ' שר הפנים משרד הפנים** (1.3.2021)). הדיינים כולם מהזרם האורתודוקסי, ופסיקותיהם משקפות את ההלכה כפי שזו מתפרשת על-ידי הזרם האורתודוקסי. יהודים מזרמים אחרים, אפוא, נכפים להתדיין בפני טריבונל דתי אשר שייך לזרם דתי **אחר** בניגוד לרצונם והשקפתם.

ד.1.ב. <u>פגיעה בזכות להשתתפות שווה במוסדות הדמוקרטיים והפגיעה בזכות לשוויון</u>

101. כפייה על אדם לתת דין וחשבון בפני טריבונל שיפוטי דתי, שיכולים לקחת בו חלק רק מי שמשתייכים למגזר ספציפי ולמגדר ספציפי, ושהכשרת הדיינים בו הם בליבתה הכשרה דתית-הלכתית, חותרת תחת לב ליבת העקרונות הדמוקרטיים. משמעותה מניעת השתתפות שווה של הציבור במוסדות הדמוקרטיים, ויצירת גרעון דמוקרטי מובנה כנגד קבוצות האוכלוסייה המודרות, רק בשל מינן או השתייכותם המגזרית, ממוקדי קבלת ההחלטות.

102. כפייה זו פוגעת בליבת הזכות החוקתיות לשוויון בשני מובנים.

ד.1.ב.1. <u>פגיעה בזכות להשתתפות שווה במוסדות המדינה</u>

103. בליבת עקרונות היסוד של הדמוקרטיה עומד עקרון הייצוגיות. ידוע הממרה שהחלה את המהפכה האמריקאית "no taxation without representation", ומוכרת לא פחות הגדרת הממשל הדמוקרטי על ידי הנשיא האמריקאי לינקולן, כממשל שהוא על ידי העם, ועבור העם. בלשונו של הנשיא האמריקאי לינקולן - government of the people, by the people, and for the people.

104. מהעם משמע, שכל אדם יכול לקחת חלק בממשל הדמוקרטי. "על ידי העם" משמע שכל העם הוא שקובע את החוקים והכללים, ועבור העם, קרי – שטובתם של הפרטים היא שעומדת במוקד הליך הפעלת הסמכות של הממשל.

105. לזכות להשתתפות שווה במוסדות הדמוקרטיים של המדינה שני מקורות.

106. ראשית, עקרון זכות ההשתתפות במוסדות השלטון הוא חלק בלעדיו אין מעקרון היסוד המוסדי של קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. עקרון יסוד זה נקבע בפסיקה כחלק מליבת אופיה של מדינת ישראל, באופן שלא ניתן לגרוע ממנו אף לא במסגרת של חקיקת יסוד (ראו: בג"ץ 5658/23 **התנועה למען איכות השלטון בישראל נ' הכנסת** (1.1.2024)). כך, לדוגמא, אף הסדר שהיה מונע השתתפות מכלל האוכלוסייה (למשל, קביעה כי סמכות השיפוט של דיינים תועבר בירושה) היה הסדר החותר תחת העקרון החוקתי הבסיסי של היות המדינה מדינה דמוקרטית.

107. שנית, מקום שבו זכות ההשתתפות במוסדות דמוקרטיים מוגבלת על פי קריטריונים שאינם ענייניים, ואוכלוסיות שלמות מודרות מאפשרות ההשתתפות בשל מינן והשתייכותן המגזרית, נגרמת אף פגיעה קשה בפרט ובזכותו או זכותה להשתתפות שווה במוסדות הדמוקרטיים. ומובן, כי אף למי שאינן מעוניינות לקחת חלק במוסד הדמוקרטי כדיינות, עצם העובדה שדומותיהן יכולות לשמש כדיינות מגשימה את עקרון ההשתתפות השווה (ובהתאמה, הדרת כלל הנשים מתפקיד הדיין משמעותה פגיעה בזכות להשתתפות שווה של כלל המתדיינות בפני בית הדין).

108. במקרה הנוכחי, אופן כינונם של בתי הדין הדתיים חותר בצורה קשה תחת עקרון ההשתתפות השווה. **מדובר במוסדות שאינם מהעם**, שאין רובה הגדול של האוכלוסייה – כל הנשים וכן כל הגברים היהודים שאינם דתיים (ובעיקר חרדיים) – מנועים מלקחת חלק במוסדות אלו ולכהן בהם במשרה שיפוטיות. **מדובר במוסדות שאינם "על ידי העם"** שכן הם דוחים, בגלוי ובמוצהר, את כפיפותם לחוקי המדינה ולפסיקות בית המשפט העליון, ומכריעים על יסוד כללים משפטיים שלא עוצבו על ידי העם ולעם אין כל דריסת רגל בגיבושם או שינויים. **ומדובר במוסדות שאינם עבור העם**, שכן מחויבותם הערכית העליונה אינה לטובת הציבור, בין אם המתדיינים הספציפיים בפניהם או הציבור כמכלול, כי אם להגשמת תכלית דתית ואכיפת נורמות דתיות והלכתיות.

109. ממש כפי שלפרלמנט שאסור לנשים להתמודד אליו, או לחילונים, לא תהיה לגיטימיות דמוקרטית, וכך גם למשרה שיפוטית או משרה ברשות המבצעת, אף לבית דין שהמשרות בו חסומות למרבית האוכלוסייה אין לגיטימיות דמוקרטית וכפיית אדם להתדיין בפני בית דין כזה פוגעת פגיעה קשה בזכויות להשתתפות שווה במוסדות השלטון.

ד.1.ב.2. <u>הפגיעה בשוויון בפני החוק</u>

110. עקרון השוויון, המהווה עקרון יסוד בשיטת המשפט הישראלית, מחייב את רשויות הציבור לפעול באופן שוויוני כלפי שווים בהפעלת סמכויותיהן (ד"נ 10/69 **בורונובסקי נ' רבנים הראשיים לישראל**, פ"ד כה(1) 7 (1971); ור' גם: יצחק זמיר **הסמכות המינהלית – כרך ה**, 3933 (2020)).

111. כאשר הפגיעה בשוויון נעשית על רקע קבוצתי – לרבות הפליה מחמת <u>מין או דת</u> – היא כרוכה גם בהשפלה ולפיכך מהווה פגיעה חוקתית בזכות היסוד לשוויון, המעוגנת בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (בג"ץ 4541/94 **מילר נ' שר הביטחון**, פ"ד מט(4) 94, 135 (1994); בג"ץ 5555/18 **חסון נ' כנסת ישראל**, בפס' 63 לפסק דינה של הנשיאה חיות (8.7.2021)). הפליה כזו נמצאת ב"גרעין הקשה" של ההפליה ונאמר עליה כי היא "פוצעת אנושות בכבוד האדם" (עע"מ 343/09 **הבית הפתוח בירושלים לגאווה וסובלנות נ' עיריית ירושלים**, פ"ד סד(2) 1, 32 (2010)).

112. העדר ייצוג במוסדות דמוקרטיים יוצר חשש מובנה כי אף במישור התוצאתי יסבלו הקבוצות שאינן מיוצגות מגרעון דמוקרטי, וההטיות ותפיסות העולם של מי שמיוצגים בייצוג יתר בקרב מקבלי ההחלטות ישפיעו על הדין המהותי שיישום בכל מקרה ומקרה.

113. בהקשרנו, סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים פוגע בזכות לשוויון הן מחמת מין והן מחמת קבוצות מובחנות אחרות (או אי-השתייכות לקבוצה דתית)

<u>ד.1.ב.2.א. הפליה מחמת מין</u>

114. על הפלית נשים מחמת מינן נכתב: "**הגם שכל הפליה היא חמורה – בהפליה "קלאסית" על רקע מין (כמו בכל הפליה "גנרית" אחרת, למשל על רקע דת, גזע, לאום וכו') יש משום חומרה יתרה [...] האיסור על הפליית נשים הוא אפוא עקרון על במשפט הישראלי; ויש אף לראות בזכויות נשים כנייר לקמוס של המשטר הדמוקרטי בכללותו**" בג"ץ 8010/16 **ברזון נ' מדינת ישראל** (12.7.2021)).

115. סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים מפלה נשים על בסיס מינן.

116. נקודת המוצא היא כי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, מוביל **לכפייה** של אנשים בכלל, ונשים בפרט, להתדיין בפני בית דין דתי. ודוק – לא עסקינן בנשים אשר בוחרות להתדיין בפני בית דין רבני. עסקינן בנשים שנכפו לכך, משום שבן זוגן הקדים אותן בהגשת תביעת גירושין לבית הדין הרבני, תוך ש"כרך" אליה את ענייני המשפחה שביניהם.

117. כפיית נשים להתדיין בפני בית דין דתי, היא פגיעה חמורה בזכותן לשוויון.

118. <u>ראשית</u>, מדובר **במוסד שאין בו נשים**. כפיית הנשים להתדיין בפני בית דין דתי, טומנת בחובה את כפיית הנשים להתדיין בפני גברים בלבד. גברים שחוויות חייהם שונות בהכרח מאלו של הנשים. קולן של הנשים בפאנל השיפוטי לא נשמע. גם הדין הדתי האורתודוקסי נקבע על-ידי גברים בלבד. לנשים אין אף זכות השתתפות רעיונית בהכרעות הגוף שיקבע את ענייניה האישיים והחשובים ביותר – ענייני המשפחה.

119. על בתי הדין הדתיים קבעה כב' השופטת ארבל ב-בג"ץ 3856/11 **פלונית נ' בית הדין השרעי העליון לערעורים** (27.6.2013):

> **"כאשר אנו ממקדים מבטנו אל בתי הדין הדתיים הקושי מתעצם, שכן במוסדות אלו ישנה אפליה המובנית בתוך המערכת. זאת, בעיקר מעצם מינוי תפקידים שיפוטיים מקרב המין הגברי בלבד, מינויים אשר לכאורה מוגנים על ידי החוק".**

120. כב' השופטת ארבל מוסיפה כי הדברים נכונים קל וחומר בעייני משפחה: "**דווקא בגופים אלו חשוב לשמור על תחושת השוויון ועל תוצאות שוויוניות באשר הם עוסקים בתחומים רגישים ביותר של דיני משפחה שממילא מבטאים פעמים רבות מאבק בין המינים**" (שם, בפס' 27).

121. שנית, גם מבחינה מהותית, הדין הדתי אינו רואה נשים במעמד שווה לגברים. שורת של מחקרים מעידה על כך שנשים זוכות ליחס מפלה ופוגעני בבית הדין הרבני. בכלל זה, נמצא כי בתי הדין הרבניים **נוטים שלא להכיר בסוגים שונים של אלימות כלפי נשים** (ניצן כספי שילוני, רונית עיר-שי, "אין לראות בנתבע בעל מכה" – נשים נפגעות אלימות עומדות למשפט לפני בתי-הדין הרבניים, **משפט וממשל** כח 1 (2024), להלן: "**שילוני ועיר-שיר**").

122. כך למשל, במקרה של אלימות ואיום על חייה של אישה מצד בעלה, תיאר בית הדין הרבני את אירוע האלימות (אזורי י-ם) 1175449/1 **פלונית נ' פלוני** (18.8.2019); שילוני ועיר-שיר, 14).

> " לפני כשנתיים... התעורר **ויכוח בין הצדדים** שבמהלכו הבעל זרק לעבר האשה קופסה של כדורים והתבטא בביטוי שגרם לאשה חרדה, כשאמר שהוא יחפור לה בור, כתוצאה מאירוע זה האשה עזבה את הבית, ויותר לא חזרה... עוד יצוין שלאחר עזיבתה, הבעל שבר חפצים בביתם ואף נפצע מכך, וכמו כן התנהל כנגדו הליך פלילי עקב דבריו הנ"ל ושבירת החפצים ונשפט לעבודות שירות".

123. אירוע כה אלים, עד כדי איום ברצח, מוצג כ"ויכוח בין הצדדים", דהיינו סיטואציה זוגית של מחלוקת ששני בני הזוג שותפים לה. בסופו של דבר, בית הדין דחה את תביעת האישה לתשלום הכתובה משום שלעמדתו לא התקיימה עילת גירושין במקרה זה. כך נימק בית הדין את קביעתו:

> "האירוע לכשעצמו אין בו כדי להצדיק את ההחלטה להתגרש, אלא להדרכה מתאימה. ככל **שהאשה מצאה לנכון לנקוט בצעד דרסטי** של פירוק את הנישואין בעקבות אותו אירוע, הרי שבכך היא מבטאת שהגירושין יצאו **מהחלטה שהיא בחרה בה**. אמנם לאחר שהאשה עזבה את הבעל הגיב בהתפרצות זעם בלתי מתקבלת על הדעת, ושבר חפצים מתוך כעס על המצב **ששניהם נקלעו אליו**, אך כפי הנראה התנהלות חריגה זו, שאירעה בעת שהבעל לבדו שהה בבית, התקיימה לאחר שכבר היה מנוי וגמור עם האשה לפרק את הנישואין".

124. במקרה אחר, בו תיארה האישה מסכת חיים קשה של אלימות, ובכלל זה כי בעלה חנק אותה, סטר לה, הכה אותה, זרק עליה חפצים ואנס אותה באלימות – גם לאחר מעצר הבעל והודאתו בתקיפה – בית הדין הרבני ניסה (באופן מעוות) להצדיק את התנהגות הבעל ואף הציג אותו (ולא את האישה) כקורבן:

> "אין ספק בכך שהתפרצותו של הבעל הייתה בעקבות המצב הקשה שבו הוא שרוי עקב תביעת הגירושין שהגישה אשתו כנגדו, אין ספק בכך שאילו הייתה האשה נעתרת לבקשת הבעל לנסות ולחזור לחיים תקינים, לא היה מתרחש האירוע הנ"ל" [ר' (אזורי י-ם) 10148872/1 **פלונית נ' פלוני** (4.7.2016); שילוני ועיר-שיר, 55).

נספח 3: החלטה ב-(אזורי י-ם) 10148872/1 **פלונית נ' פלוני** (4.7.2016).

125. במקרה אחר, קבע בית הרבני כך:

> "תלונות על אלימות הפכו לכלי רב עוצמה בסכסוכי גירושין בכלל, ובסוגיית החזקת הילדים בפרט, **בעיקר מהצד הנשי של המאבק**, דבר המקטין מאד את האמינות שיש לייחס לטענה כטענה מצד עצמה" (בתי-הדין הרבניים נתניה) 1289797 /**[א] נ' [ב]** (5.5.2021)).

126. ב-ת' (אזורי נת') 1139777/5 **פלונית נ' פלוני** (4.1.2021) נקבע:

> "האשה מורדת מתשמיש ומלאכה בכך שיצאה מהבית ועזבה את בעלה לעתים קרובות ולתקופות ארוכות, ובכך שגם בהיותה בבית לא כיבסה ובישלה... אנו רואים פעם אחר פעם, שתלונה למשטרה שמגישה אשה כנגד בעלה שוברת את האמון הזוגי והמשפחתי, באופן שכמעט לא ניתן לאחות, והופכת את המגורים עמה לבחינת לדור עם נחש בכפיפה אחת, כך, שהבעל צריך לחשוש כל רגע, שאם משהו לא ימצא חן בעיני אשתו תזמין לו משטרה" [שילוני ועיר-שיר, 46].

127. במקרה נוסף, דחה בית הדין הרבני תביעה של אישה לחיוב בעלה בגט, למרות שעברה: "מסכת חיים קשה של אלימות פיזית ומילולית", כאשר בעלה: "לא אחת חנק אותה, סטר לה, הכה אותה, זרק עליה חפצים ואנס אותה באלימות, כמו כן לדבריה איים עליה ברצח אם לא תענה לתביעותיו המיניות".

<u>נספח 4</u>: החלטה בתיק 10148721/1 מיום 9.2.2017.

128. מהפסיקה עולה גם הפליית שיטתית של נשים בבית הדין הרבני. כך למשל, בהחלטת בית הדין הרבני לשלול מאישה כל חלק בבית המגורים בו התגוררה למעלה מ-20 שנה, משום ש"בגדה" בבעלה (בג"ץ 4602/13 **פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בחיפה** (18.11.2018)); כך בדומה, בית הדין הרבני לא החיל את הלכת שיתוף הנכסים בין בני הזוג, באופן שהוביל להפליה תוצאתית ברורה כנגד נשים (בג"ץ 1000/92 **בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול**, מח(2) 221 (1994), בפס' 20); ועוד.

129. לכן, אפוא, הוראת חוק הכופה על נשים להתדיין בפני בית דין דתי, בנושאים אזרחיים, היא מפלה ובלתי חוקתית.

<u>ד.1.ב.2.ב. הפליה על רקע מגזרי</u>

130. ההפליה הטמונה בבתי הדין הדתיים אינה מתמצת ביחס שבין המינים. בתי הדין הם, כמובן, דתיים. הדיינים, כולם אנשי דת (רבנים), לרוב מהציבור החרדי. מומחיותם ובקיאותם בהלכות הדת. תפיסת עולמם היא, ככלל, דתית.

131. התדיינות בפני טריבונל דתי, על בסיס אג'נדה דתית, מדירה ומפלה קבוצות מובחנות של מי שאינם דתיים.

132. **היא יוצרת הפליה על בסיס נטייה מינית** – טלו למשל, גירושין אשר בבסיסם נטייתו המינית של אחד מבני הזוג. בית הדין הדתי, שלא כמו בית משפט אזרחי, רואה בנטייה המינית כדבר אסור ופסול. למתדיין בפני ערכאה שיפוטית הזכות להתדיין בפני דיין שלא רואה באורח חייו החוקי דבר אסור ופסול.

133. תפיסה זו משפיעה על החלטות בית הדין גם במישור המהותי. כך למשל, בית הדין הרבני הגדול אשרר פסק דין של בית הדין האזורי בה חייב איש בכתובה בשיעור מוגדל מכיוון בנימוק הבא "**לפנינו מחד מקרה שעל פניו הוא ברור שכן האיש הלך לרעות בשדות זרים, ובמקרה זה בעקבות נטייתו הוא בקשר של יחסי אישות עם גברים, ועל כן הבסיס הוא חיוב כתובה**" (בתי-הדין הרבניים גדול) 1425068 /**פלוני נ' פלונית** (9.4.2024)).

134. במקרה אחר תיאר כך בית הדין יחסים בין גברים: "נראה שהאיש הודה שהוא 'דו', **קיים מספר פעמים בודדות דברים מכוערים עם גברים**. אך לא הודה שקיים יחסי מין עם גברים. למרות כל ניסיונות ההכשלה, האיש אומר לפי תומו שלא קיים יחסי מין מלאים עם גברים" ((בתי-הדין הרבניים גדול) 1442718/ **פלונית נ' פלוני** (1.5.2024)).

135. **היא יוצרת הפלייה על בסיס מגדר** – כך, למשל, בית הדין הדתי מסרב להכיר במגדרן של מתדיינות טרנסג'נדריות. במקרה בו אישה טרנסג'נדרית, אשר שמה ומגדרה עודכנו במשרד הפנים, התעקש בית הדין הרבני לקרוא לה בשמה הקודם, ובלשון זכר "כפי תעודת הנישואין" לשיטתו (תיק 1536476/1, החלטה מיום 10.6.2025) (ההחלטה מצורפת כ**נספח 5**).

136. **היא יוצרת הפליה על בסיס מידת הדתיות** – במקרים בהם אחד מבני הזוג חוזר בתשובה, או בשאלה, סולם הערכים והדין הדתי מובילים את בית הדין הרבני להטיב עם הצד הדתי יותר. כך למשל, במקרה בו בית הדין הרבני הורה לרשום ילדות למסגרת חינוך ממלכתי-דתי **בניגוד לתסקיר**, העביר בית המשפט העליון ביקורת חריפה וקבע כך:

> **"באשר לסוגיית חינוכו של הילד, כבר נקבע לא אחת כי על בית הדין הרבני להכריע על פי טובתו של הקטין המסויים העומד בפניו, ולאו דווקא על יסוד התשובה לשאלה האם חינוך זה תואם את עמדת הדין הדתי. על בית הדין להתעלם מהקביעות התיאורטיות של הדין הדתי באשר לחינוך הרצוי עבור הילד ולבחון מהי טובתו תחת נסיבות המקרה הספציפי"** (בג"ץ 7395/07 **פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול לערעורים** (21.1.2008)).

137. אם כן, סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, **כופה** על הומוסקסואל, אישה טרנסג'נדרית, חוזרים בתשובה, או רבנית רפורמית, להתדיין בפני טריבונל דתי אורתודוקסי **שהוא עוין כלפיהם באופן בסיסי**.

138. זאת, לאור מהותו של בית הדין הרבני: בית דין דתי אורתודוקסי; זהות הדיינים: רבנים אורתודוקסים; ההלכה המובילה אותם ותפיסת עולמם היא אורתודוקסית – והאורתודוקסיה דוחה קבוצות חברתיות שונות כאמור.

139. לסיכום – כפיית התדיינות בפני בית דין דתי היא מפלה. ברי כי לא מדובר בשונות רלוונטית. המין, המגדר, הנטייה המינית, או מידת הדתיות של המתדיינים היא בוודאי אינה טעם רלוונטי ליחס שונה.

ד.1.ג. <u>פגיעה בזכות הגישה לערכאות</u>

140. זכות הגישה לערכאות היא זכות יסוד. יפים על כך דבריו של כב' השופט זמיר בע"א 3833/93 **לוין נ' לוין**, מח(2) 862 (1994):

> **"גישה חופשית ויעילה אל בית המשפט היא זכות יסוד, אף אם עדיין אינה כתובה על חוק יסוד, ובית המשפט אמור להגן עליה כמו על זכויות יסוד אחרות".** וכן: **"תקנת הציבור דורשת שהדרך אל בית המשפט תהיה פתוחה, כדי שבית המשפט יוכל לדון ולהכריע בסכסוכים משפטיים למיניהם".**

141. יתרה מכך, יש הרואים בזכות הגישה לערכאות **זכות נעלה על זכות יסוד**.

142. כך קובע כב' השופט חשין ב-ע"א 733/95 **ארפל אלומיניום נ' קליל תעשיות בע"מ**, נא(3) 577 (1997):

> **"דעתי-שלי היא, כי זכות הגישה לבית-המשפט אין היא זכות-יסוד במובנו הרגיל של המושג זכות-יסוד. שייכת היא למסדר נורמות אחר בשיטת המשפט. ניתן לומר – וכך אומַר אני – כי נעלה היא על זכות-יסוד. לא עוד, אלא שקיומה הינו תנאי הכרחי וחיוני**

לקיומן של שאר זכויות-היסוד. זכות הגישה לבית-המשפט הינה צינור החיים של בית-המשפט. התשתית לקיומם של הרשות השופטת ושל שלטון החוק".

143. סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים פוגע באופן מהותי בזכות הגישה לערכאות.

144. ראשית, **זכות הגישה לערכאות של בן/בת הזוג**. כמפורט לעיל, אין המדובר במתן אפשרות לדון בענייני משפחה בבית הדין הרבני. מדובר באפשרות של צד אחד **לכפות** על הצד השני דיון בפני בית דין רבני, אם הקדים והגיש תביעת גירושין אשר "כרוכים" בה עניינים נוספים.

"אם הוגשה תביעת גירושין לבית הדין הרבני, ואחד מבני הזוג כרך בה עניינים נוספים – בית הדין קונה לו סמכות ייחודית גם לדון באותם עניינים, ובלבד שהכריכה נעשתה כדין. בדרך זו מורחבת סמכותו של בית הדין הרבני, אפילו אם עניין זה כלל אינו מענייני המעמד האישי; ונחסמת דרכו של בן הזוג האחר מלהגיש תביעה בנושא הנכרך לערכאה האזרחית" (בג"ץ 473/24).

145. בכך, נפגעת מהותית זכותו של הצד השני לפנות לערכאות. נכפה עליו דיון בטריבונל דתי. נמנע ממנו הדיון בערכאה המיועדת והמתמחה בענייני המשפחה – בית המשפט לענייני משפחה.

146. הדיון בבית הדין הרבני **שולל מן הצד השני זכות ערעור** שהייתה לו אילו התדיין בפני בית המשפט לענייני משפחה. על בית המשפט לענייני משפחה יש זכות ערעור לבית המשפט המחוזי, ועליו רשות ערעור לבית המשפט העליון. על בית הדין הרבני האזורי זכות ערעור אחת ודי. **אין רשות ערעור לבית המשפט העליון**. בכך, לא זו בלבד שנשללת מן הצד השני האפשרות לערעור שני, נשללת ממנו האפשרות להביא את עניינו בפני בית המשפט העליון. יתרה מכך, על הצד השני נכפה להתדיין בפני בית דין **שכלל לא כפוף לבית המשפט העליון**.

147. כמו כן, נכפה על הצד השני כי עניינים אזרחיים, יוכרעו על-ידי גורם שיפוטי **שאינו מוכשר, מוסמך או ממונה לפי הכשרתו בדין האזרחי**. הזכות כי ענייניו של אדם, קל וחומר עניינים מהותיים כגון ענייני משפחה, יוכרעו על ידי גורם שיפוטי אשר הוכשר, הוסמך והוא בקיא בדין, היא תנאי בסיס לקיומו של משפט הוגן ומימוש זכות הגישה לערכאות.

148. למעשה, וחמור מכך, עצם ה"כריכה" של ענייני משפחה בתביעת גירושין **פוגע קשות בזכותה של האישה לגשת לערכאות**. זכותה של האישה הוא כי ענייני המשפחה יתבררו ויוכרעו על פי הדין. לא כך כאשר עניינים אלו "כרוכים" בתביעת גירושין – אשר מעניקה לאיש כוח לסחטנות.

149. רבות נכתב על תופעת "סרבנות הגט". מקורה, בהלכה היהודית לפיה על שני הצדדים להסכים להתרת הנישואין, ואין בכוחה של החלטה שיפוטית לשנות מכך. הנישואין מסתיימים רק בהסכמה. גם אכיפתן של החלטות שיפוטיות היא מוגבלת, מחשש שמא אמצעי האכיפה יהפכו את הגט ל"מעושה" ולכן בטל (בנימין שמואלי, משה פוקס, "תביעות חוזיות בגין סרבנות גט" **ספר גבריאלה שלו - עיונים בתורת החוזה** 735 (יהודה אדר, אהרן ברק, אפי צמח עורכים, 2021)).

150. תופעה נלווית לכך, היא תופעת "סחטנות הגט". יפים כל כך דבריו של כב' המשנה לנשיאה (כתוארו אז) רובינשטיין ב-בג"ץ 5185/13 **פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים** (28.2.2017):

"בית דין שאינו מכיר ב"מות הנישואין" כהצדקה לגירושין ואינו מורה על גירושין בשל היעדר אמתלא מבוררת, רואה לעיתים את מסורבת הגט כמי שגורמת בעצמה לעיגונה בשל אי היענותה לתביעות סרבן. יש שבית הדין מפנה את הצדדים לנהל משא ומתן טרם הגט

מה שעלול להביא לתופעה המוכרת במקומותינו כסחטנות, כאשר <u>אחד הצדדים נאלץ לקנות את הגט במחיר של ויתורים אחרים, כמו ענייני רכוש ומשמורת</u>".

151. תופעה זו מתעצמת כאשר ענייני המשפחה נדונים בכפיפה אחת עם תביעת הגירושין. בית הדין הרבני ימנע מקבלת החלטות בענייני המשפחה, בטרם הסכים האיש למתן הגט. בית הדין יזהר מהפעלת לחץ למתן גט באמצעות הכרעה בעניינים האחרים, מחשש לגט מעושה.

152. התוצאה – נשים רבות נותרות סחיטות, ללא כל מוצא להכרעה שיפוטית. שלילת האפשרות של נשים לפנות לבית המשפט לענייני משפחה, אשר יוכל לקבל החלטות בענייני המשפחה ללא תלות בסוגיית הגט, מונעת מהנשים את הכוח היחיד שבידן להימנע מסחיטת האיש. בהיעדר מוצא, הן נאלצות להסכים לוויתורים מרחיקי לכת כדי לקבל את הגט. גם זו, תוצאה ישירה של כריכת הגט בסוגיות אזרחיות. סחיטה זו עוד תחמיר, כאשר גם סוגיית מזונות הילדים תיכרך בתביעת הגירושין.

153. <u>שנית</u>, חסימת הגישה לערכאות חמורה שבעתיים **ביחס לילדים**. מזונות לילדים, היא זכות של הילד – לא של ההורה. על כן, לילד זכות יסוד לגשת לערכאות בעניין מזונותיו, וכי עניין זה יוכרע כאשר טובתו של הילד – ורק היא – תעמוד בפני הגורם השיפוטי המכריע.

154. האפשרות לכרוך את סוגיית מזונות הילדים בסכסוך הגירושין שבין ההורים, **חוסמת לחלוטין** את זכותו של הילד – אם בזמן הגירושין ואם במועד מאוחר יותר – לתבוע את מזונותיו. כאשר מזונות הילדים נדונים כחלק מתביעת הגירושין, והופכים לעניין משני לסכסוך שבין בני הזוג, ניתן לשער כי טובת הילד נסוגה בפני סוגיית פתרון הסכסוך בין ההורים בכלל, וסוגיית הגט בפרט. כך, למשל, ניתן בביטחון רב להעריך כי מזונות הילדים יהפכו לאחד הנושאים הנתונים לסחיטה, ונשים יאלצו לוותר (בשם ילדיהם) על מזונות, כדי לקבל גט.

155. לא בכדי, הלכת **שרגאי** קבעה לפני יותר מחמישים שנה, כי יש להגן על זכותו של הילד לגשת לערכאות, ועל כן אין לכרוך תביעת מזונות ילדים בתביעת גירושין, שהרי "**מה לתביעת המזונות של הילדים אצל סכסוך כזה שבין ההורים?**". כב' השופטת וילנר הבהירה בעניין **פלונית 2025**, כי מזונות ילדים הם "**זכות עצמאית של הילד, שאינה תלויה במהות הקשר בין בני הזוג**", וכן, הזכירה כי: "**ההלכה הנדונה אף מגשימה תכליות מהותיות שעניינן "שמירת והבטחת זכויות הקטין לבל ייפגעו במסגרת הסכסוך בין ההורים, מניעת שימוש במזונות הילדים כמנוף לחץ לפגיעה בזכויות בן הזוג (לרוב, בת הזוג) אגב הגירושין, ומניעת 'מירוץ סמכויות' בין ההורים לענין זה**" (בפס' 11).

ד.1.ד. <u>פגיעה בזכות להליך הוגן</u>

156. הזכות להליך הוגן הוכרה בפסיקה כ"זכות בת" של הזכות לכבוד. היא קשורה בטבורה גם לזכות הגישה לערכאות. וכך מסגר כב' הנשיא (בדימ') ברק זכות זו במאמרו:

> **"שני היבטים של הזכות להליך הוגן חלים בכל סוגי ההליכים: ההיבט האחד קשור לבית המשפט; ההיבט האחר קשור לזכות לייצוג. נפתח בבית המשפט: נקודת המוצא היא כי השופטים המכריעים בסכסוך יהיו עצמאיים (אישית ומוסדית) ובלתי תלויים. על בית המשפט לפעול באובייקטיביות וללא משוא פנים. לכל אדם זכות לשוויון בפני בית המשפט. ההליך צריך לאפשר בירור הולם והוגן של התובענה. עליו לתת הזדמנות נאותה להשתמש בזכויות הדיוניות. עליו לקיים את כללי הצדק הטבעי. לכל צד צריך שיהיה לו יומו בבית המשפט. ההליך צריך להיות פומבי. פסק הדין צריך להיות מנומק, להינתן בזמן סביר ולהתפרסם. לכל אדם הזכות להופיע בבית המשפט – אם בגופו ואם על ידי שלוחו. מכאן שהזכות להליך הוגן מחייבת לאפשר לכל אדם להיות מיוצג על ידי עורך דין"** (אהרון

ברק, "כבוד האדם", **המשפט** ז 517, 872-873 (תשס"ב); ר' גם ב-בג"ץ 8425/13 **איתן מדיניות הגירה ישראלית ואח' נ' ממשלת ישראל** (22.9.2014), בפס' 172).

157. סעיף 3 לחוק שיפוט בתי הדין הרבניים יוצר "מירוץ הסמכויות", והמכשול בפני הליך הוגן.

158. על "מירוץ הסמכויות" קבע כב' השופט ג'ובראן כך:

> **"כן, לא פעם, מקום בו אין הגירושין מתנהלים על מי מנוחות, משמשת הכריכה כשוט בידי אחד מבני הזוג על רעהו, ויוצרת מירוץ סמכויות (אשר לעיתים מוכרע בהפרש של דקות ספורות בלבד). תופעה זו, תופעה קשה היא, היוצרת אי נוחות"** (בג"ץ 6929/10 **פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול**, סו(2) 1 (2013)).

159. כב' המשנה לנשיאה (כתוארו אז) ריבלין קבע כי:

> **"התחושה הרווחת כי עשוי להיות שוני מהותי בתוצאות ההתדיינות בערכאות השונות, יוצרות "מרוץ סמכויות" שמכביד על ההתדיינויות ופעמים רבות עלול להחריף את המתח בין בני הזוג"** (בג"ץ 58/08 **פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בחיפה** (21.1.2010)).

160. מירוץ הסמכויות הוא **מכשול אדיר בפני קיומו של הליך הוגן**.

161. מירוץ הסמכויות מונע קבלת החלטות בזמן סביר. <u>ראשית</u>, בכך שהוא מקשה מאוד על פתרון סכסוכים מחוץ לכותלי בית המשפט. החשש מכך שתכפה על אחד הצדדים ערכאה דתית או אזרחית, אשר אותו הצד סבור שלא תיטיב עימו, דוחקת בצדדים להגיש תביעה (או כיום, בקשה ליישוב סכסוך) בשלב מוקדם ככל הניתן. "**הסמכות המקבילה שיצר מוסד הכריכה גרמה ל"מירוץ סמכויות" בין בני-הזוג תוך שנוצר תמריץ לכל אחד מהם להקדים ולהגיש תביעה בערכאה הנוחה לו**" (בג"ץ 9611/00 **בדר (מרעי) נ' מרעי**, נח(4) 256 (2004), בפס' 7), להלן: "**עניין מרעי**").

162. <u>שנית</u>, מירוץ הסמכויות יוצר התדיינות אינסופית, בשתי ערכאות מקבילות, ה"מתחרות" על הסמכות. עמד על כך המלומד מנשה שאוה במאמרו "על "כרוך" ועל "כנות" – הייפסק "מירוץ הסמכויות"?" **עיוני משפט** ב 719, 719 (תשל"ב-תשל"ג):

> **"סביר היה להניח, שבתביעת מזונות של אשד. וביחוד ביחס למזונות זמניים תהא מלאכת השיפוט קלה יחסית, אילמלא נטענו הטענות המשפטיות הפורמליות בדבר ה"כרוך" וה"כנות", אשר אפילו הן באות להגדיל תורה בתחום המשפט הטהור, מהוות לבעל הדין עצמו - לאשה התובעת - סיוט בלתי נסבל ובלתי מובן. <u>קשה לי, לעניות דעתי, למצוא ענף משפטי אחר שבו מתנהל דיון משפטי טכני, ארוך, מייגע ומסורבל לפני שניגשים לשאלה עצמה</u> — זכותה של האשה למזונות ושיעורם".**

163. העיכוב הקיצוני חמור במיוחד כשעסקינן בעניינים מהותיים ודחופים, כגון משמורת, מזונות, חלוקת רכוש וכיו"ב. הזמן חולף, הסכסוך בין בני הזוג מתעצם, ועתידם של הילדים נשאר תלוי באוויר.

164. מירוץ הסמכויות פוגע בהליך ההוגן גם בכך שהוא יוצר **אי-ודאות מהותית בנוגע לדין, והכרעות סותרות**.

165. כמפורט לעיל, הדין מושפע (מאוד) מן הערכאה בה הוא נדון. הפרשנות שניתנת לדין בבית הדין הרבני שונה מזו שניתנת לדין בבתי המשפט האזרחיים; בתי הדין הרבניים לא כפופים, ולא רואים עצמם כפופים להלכות בית המשפט העליון; סדרי הדין ודיני הראיות שונים; ועוד.

166. בכך, נוצרה מציאות של הכרעות שונות ואף סותרות בין הערכאות השונות. המתדיין, אשר לא יודע מראש אם יהיה כפוף למרותו של בית המשפט או של בית הדין הרבני, לא יודע מראש מהי מערכת הדינים שחלה עליו.

167. כך למשל, איש אשר תיכנן למכור את הדירה בה התגררו בני הזוג, יגלה בדיעבד כי בית הדין הרבני יורה לו, כחלק מחובת המזונות, ליתן לאישה "מדור ספציפי", להתגורר בדירה זו; זאת, כאשר אילו היה בית המשפט לענייני משפחה דן בעניין, ככלל, לא הייתה לאישה זכות זו. על שוני זה, קבע בית המשפט העליון כי "**אין בית משפט זה מתערב בדרך שבה בית הדין הרבני מפרש את הדין היהודי**" (בג"ץ 304/04 **יאיר נ' בית הדין הרבני האזורי**, ס(2) 99 (2005)).

168. מקרים חמורים יותר, הם מקרים בהם נדון אותו העניין ממש בשתי ערכאות במקביל, וכל אחת מקבלת החלטה שונה, חרף עקרון הכיבוד ההדדי (**מרעי**, בפס' 7).

169. ודוק – השאלה איזו ערכאה תדון בעניין היא שרירותית – לאיפה הוגשה התביעה הראשונה. לעיתים, גם אם בהפרש של דקות ספורות. שרירותיות זו מונעת כל ודאות.

170. ואם לא די בכך, עצם ה"מירוץ" בין הסמכויות, פוגע באמון של הצדדים במערכת המשפט בכלל, ובתוצאות ההליך בפרט (**מרעי**, בפס' 7). הצדדים מפרשים "הפסד" במירוץ הסמכויות כהליך שאינו הוגן, ועל כן מרכזים פעמים רבות את המאבק על שאלת הסמכות, ולא על העניינים גופם.

171. הליך הוגן הוא הליך בו הצדדים יכולים לדעת מראש מה הדין, אינם נדרשים להתחרות זה בזה בהגשת תביעה ראשונים לערכאה שנוחה להם, והכרעות לגוף העניין מתקבלות בזמן סביר, ולא לאחר מאבקים בלתי נגמרים על סמכות, הנגמרים לעיתים בהכרעות סותרות.

ד.2. <u>הפגיעה בזכויות החוקתיות לא עומדת בתנאי פסקת ההגבלה</u>

172. סעיף 8 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו קובע כי: "**אין פוגעים בזכויות שלפי חוק-יסוד זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש, או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו**" – להלן: "**פסקת ההגבלה**".

173. הנטל להוכיח את עמידת החוק בתנאי פסקת ההגבלה הוא לפתחם של המשיבים. מבלי לשנות מנטל הראיה וההוכחה, ומבלי לגרוע מזכות העותרת להשיב לדברים שיטענו על ידי המשיבים, נעמוד על הדברים בתמצית.

174. באשר לתנאי הראשון של פסקת ההגבלה, אין מחלוקת כי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים הוא חוק. בהקשר זה, נציין כי מדובר בהוראה שאינה חוסה תחת סעיף 10 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (שמירת הדינים). זאת, שכן עקרון שמירת הדינים אינו חל על שינויים של החוק (ראו דברי כב' הנשיא (לשעבר) שמגר ב-ע"א 6821/93 **בנק המזרחי המאוחד בע"מ נ' מגדל כפר שיתופי**, מט(4) 221, בפס' 13 (1995). נזכיר כי עוד נקבע כי אין כל נפקות לשאלה אם החוק המתקן הוא חוק מיטיב המגביר את ההגנה על זכויות חוקתיות לעומת ההגנה שהוענקה להן בדין הישן, וזאת בין היתר משום ש"**כאשר המחוקק חוקק את החוק המתקן, הוא היה מודע לחובה המוטלת עליו, על פי חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו, שלא לפגוע בזכות היסוד בניגוד לחוק היסוד**" (בג"ץ 6055/95 **צמח נ' שר הביטחון**, נג(5) 241 (1999)).

175. כמו כן, נקבע כי "**כאשר מדובר בתיקון מהותי, המעצב את ההסדר החוקי כולו, ולמעשה מעמידו מחדש על רגליו, כפי שאירע בעניין דנן, לא ניתן עוד להיתלות בפסקת שמירת הדינים, ואין בה כדי 'לחסן' את העיקרון הבסיסי, שנקבע מקדמת דנא, מפני ביקורת שיפוטית-חוקתית**" (עע"מ 8277/17 **זיוד נ' שר הפנים** (21.7.2022)).

176. וכך הוא בענייננו. התיקון לסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים נחקק בשנת 2025, שנים רבות לאחר כינון חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. חזקה, כי המחוקקת הייתה מודעת לחובות המוטלות עליה לפי חוק היסוד, כאשר חוקקה את החוק המתקן.

177. כמו כן, יש לבחון את ההסדר החדש ביחס לחוק היסוד עצמו, ולא ביחס לנוסחו הקודם. הדברים נכונים קל וחומר, משהתיקון לחוק בעניינו אינו מטיב. הוא מרע ומחריף את הפגיעה בזכויות חוקתיות. התיקון לסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים אינו עניין טכני, או זניח. מדובר בעניין מהותי הנוגע לכריכת ענייני משפחה לתביעות גירושין באופן רוחבי וכללי.

178. <u>ראשית</u>, **כך עולה מתכלית התיקון**. שכן, התכליות המוצהרת (והלא מוצהרת) אינן עוסקות כלל במזונות קטינים, אלא בסוגיית הכריכה בכללותה.

179. באשר לתכלית המוצהרת - כזכור, בדברי ההסבר לחוק, מסבירה המשיבה 1 כי כוונת המחוקקת היא "**שבני הזוג יוכלו להסדיר בבת-אחת את כל עניניהם [...] ולא יצטרכו לפנות, לפני מתן הגט או לאחריו, לערכאות אחרות**". מדובר בתכלית הנוגעת לסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים בכללותו, ואינה נוגעת כלל לעניין של מזונות קטינים.

180. אשר לתכלית הנסתרת – כמפורט לעיל, תיקון החוק מבקש להרחיב את הכפייה הדתית על אזרחי מדינת ישראל. ביחס לתכלית זו, נושא הסמכות לדון במזונות קטינים הוא אך האמצעי, הסימפטום, אשר נועד להגשים מטרה גדולה ורחבה יותר. בחינתו בזכוכית מגדלת, תוך התעלמות מההקשר בו חוקק וממטרת המחוקקת בחקיקתו, תחטא לאמת.

181. <u>שנית</u>, **כך עולה גם מתוכנו של התיקון.** מדובר בשינוי מהותי הבוחן מחדש את סוגיית הכריכה של תביעות בענייני משפחה לתביעות גירושין, המשנה מן היסוד את האיזון הקיים בין זכויות היסוד לבין חובת ההתדיינות בפני בית דין דתי.

182. כך בין היתר, החוק קובע לראשונה כי ניתן לכפות את סמכותו של בית הדין הרבני לא רק על בן/בת הזוג, אלא גם על הילדים. קביעה זו, משנה מהותית את מעמד הקטינים בהליכי משפחה, ומרחיבה באופן מהותי את אפשרות הכפייה של בית הדין הדתי בהליכים אזרחיים.

183. כמו כן, החוק משנה לחלוטין את האיזון שהתקבע בעניין מירוץ הסמכויות. עד התיקון, ידעו צדדים לסכסוך כי למצער בעניינים הנוגעים לילדיהם, תמיד יוכלו לפנות לערכאה האזרחית. עתה, זכות זו ניטלה מהם. על כן, החשיבות של "תפיסת" מקום בערכאה הנחזית כנוחה יותר, עולה לאין שיעור. תיקון זה, אפוא, בוחן מחדש את מירוץ הסמכויות, ובוחר לחזק ולהעצים אותו.

184. החוק משנה מן היסוד גם את האופן בו מתקבלות החלטות בתיקי גירושין. עד כה, תופעת סחטנות הגט הייתה משמעותית פחות בכל הנוגע למזונות הקטינים. עתה, בחרה המחוקקת לחזק את סחטנות הגט גם לעניין זה. התיקון לחוק נותן כלי חזק לאיש לסחוט את האישה כתנאי למתן הגט. בכך, משתנה מן היסוד האיזון שבין החשש ממתן גט "מעושה" לבין מתן יד לסחיטת ויתורים בענייני משפחה אחרים.

185. הנה אפוא, המחוקקת בחנה מחדש את סוגיית כריכת ענייני משפחה בתביעות גירושין בבית הדין הרבני. המחוקקת הייתה מודעת לחוקי היסוד. היא הייתה מודעת להשלכות של הכריכה (ובכלל זה, מירוץ הסמכויות). למרות זאת, בחרה המחוקקת לבכר את התכלית של אפשרות ה"כריכה" (יעילות דיונית, או כפייה דתית), על פני זכויות היסוד של אזרחיה. החלטה זו, אשר התקבלה מחדש בשנת 2025, אינה יכולה לעמוד בימים שלאחר כינון חוקי היסוד.

ד.2.א. <u>החוק אינו הולם את ערכיה של מדינת ישראל</u>

186. ערכיה של מדינת ישראל אינם מתמצים בהיותה מדינה יהודית. ישראל היא גם מדינה דמוקרטית.

187. מדינת ישראל היא המדינה הדמוקרטית **היחידה** שיש בה מנגנון של כפיית דיון בפני בית דין דתי. יתרה מכך, זו המדינה הדמוקרטית **היחידה** שיש בה מנגנון של כפיית דיון בפי בית דין דתי, **בסוגיות שאינן דתיות** כגון: משמורת, חינוך הילדים, מזונות וכיו"ב.

188. זאת לא בכדי. כפייה כזו נוגדת את זכויות היסוד של מדינה דמוקרטית, וביניהן חופש דת וחופש מדת, הגישה לערכאות, ההליך ההוגן והשוויון.

189. היא אף נוגדת את הבסיס למשטר הדמוקרטי ושלטון החוק, והיא האפשרות של האזרח להשפיע על החוק דרך השתתפות באקט הפוליטי, הוא הצבעה לחברי פרלמנט הקובע את החוק. הדין הדתי, הוא אקס-טריטוריה של הדין בישראל, ולמתדיינים בפני בתי הדין הרבניים אין כל יכולת להשפיע על הדין.

ד.2.ב. <u>החוק לא נועד לתכלית ראויה</u>

190. כמפורט לעיל, בכך, תכלית סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים היא יעילות דיונית. בדברי ההסבר לחוק, מסבירה המשיבה 1 כי כוונת המחוקק היא "**שבני הזוג יוכלו להסדרי בבת-אחת את כל עניניהם [...] ולא יצטרכו לפנות, לפני מתן הגט או לאחריו, לערכאות אחרות**".

191. אלא שהחוק לא עוסק במתן ה"אפשרות" להסדיר את כל העניינים בבית הדין הרבני. **עניינו של החוק החדש הוא במתן <u>האפשרות לכפות</u> את סמכות בית הדין הרבני על צד שאינו מעוניין בכך**.

192. תכלית זו אינה ראויה, וזאת מן הנימוקים להלן:

193. <u>ראשית</u>, רצון של צד אחד ביעילות דיונית, אינו תכלית ראויה לכפייה ופגיעה בזכויות יסוד של הצד השני. העדפה קטגורית של יעילות דיונית, על פני הליך הוגן, אוטונומיה של הפרט, וזכויות יסוד, היא בלתי ראויה.

194. <u>שנית</u>, תכלית החקיקה (לכאורה) שונה מהתכלית של מי שמחליט להשתמש בזכות שהיא מקנה לו, ולכרוך את ענייני המשפחה בתביעת הגירושין. התכלית של הגשת מלוא התביעות בבית הדין הרבני דווקא, כאשר הצד השני מתנגד לכך (אחרת, אין צורך בסמכות הכריכה), היא בחירת ערכאה אשר מגיש התביעה סבור שתהיה מיטיבה לו. תכלית זו, כאשר כרוכה בה פגיעה בערכי יסוד, אינה ראויה. על כן, במידה רבה, תכלית החקיקה היא מלאכותית. היא אינה מקדמת יעילות דיונית, אלא מאפשרת מימוש תכלית של היחיד לכפות על הצד שכנגד ערכאה שמיטבה עימו – וזו אינה תכלית ראויה.

195. <u>שלישית</u>, התכלית הגלויה מסתירה תכלית נוספת, והיא <u>להעמיק את הכפייה הדתית</u> בחייו האישיים והמשפחתיים של האזרח. קשה להתעלם מהמציאות הפוליטית הנוכחית, מציאות של משבר קואליציוני סביב סוגיית גיוס חרדים, בה מגישה הממשלה כאתנן פוליטי הצעת חוק ממשלתית שהוכנה על-ידי ח"כ ארז מלול (ממפלגת ש"ס), המרחיבה את סמכויות בתי הדין הרבניים. תכלית נסתרת זו, ודאי שאינה ראויה.

ד.2.ג. <u>החוק אינו מידתי</u>

196. הפגיעה המתוארת בזכויות היסוד קשה היא. כפי שיבואר להן, אפילו הייתה תכלית החוק ראויה, הפגיעה בזכויות היסוד היא בלתי מידתית בעליל.

197. **<u>המבחן הראשון – קשר רציונאלי</u>** – נכתוב זאת באופן ברור – אין קשר רציונאלי בין התכלית (המוצהרת) לבין הוראות החוק.

198. התכלית המוצהרת היא, כאמור, יעילות דיונית. לטענת המחוקקת, תכלית זו תושג אם כלל העניינים הנלווים להליך גירושין יידונו בפני ערכאה אחת במאוחר.

199. **טענה זו שגויה. היא מתעלמת מהמציאות שיוצר מרוץ הסמכויות.**

200. כמפורט לעיל, אחת התוצאות של סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, היא מירוץ הסמכויות. אחת התוצאות של מירוץ הסמכויות היא התדיינות בלתי פוסקת בשאלה לאיזו ערכאה הסמכות לדון בתביעה.

201. במקרים רבים, התדיינות זו מתנהלת במקביל בבית הדין הרבני ובבית המשפט לענייני משפחה, ואף מתקבלות הכרעות סותרות. על החלטות אלו מוגשים ערעורים ועתירות לבג"ץ. לעיתים, חולפים חודשים ארוכים (ואף שנים), עד שמוכרעת שאלת הסמכות. בתקופה ממושכת זו, לא ניתן לקבל החלטות מהותיות, לרבות החלטות דחופות כגון מזונות זמניים, משמורת זמנית וכיו"ב.

202. מירוץ הסמכויות גם גורם להגשת תביעות (או בקשות ליישוב סכסוך) בשלב מוקדם מידי, גם כאשר הצדדים יכלו להגיע להסכמות ללא מעורבות שיפוטית, רק כדי "לתפוס מקום" בערכאה מסוימת. גם בכך, נוצרת התדיינות סרק, ומושקעים משאבים שיפוטיים (או גישוריים) שאינם נדרשים.

203. כריכת תביעת הגירושין עם ענייני משפחה שונים, היא זו שמאפשרת סחטנות גט, אשר לא רק פוגעת בזכויות האישה, אלא גם מעכבת החלטה בענייני המשפחה – משאלו הופכים תלויים בסוגיית מתן הגט.

204. תוצאה זו היא **ההפך המוחלט מיעילות דיונית**. היא סרבול חסר תקנה, המחריף את הסכסוך שבין הצדדים, משחית משאבים שיפוטיים לריק, ומשית הוצאות כבדות על הצדדים.

205. יעילות דיונית תושג באופן עדיף יותר אילו הייתה נקבעת מראש, באופן ברור הערכאה בעלת סמכות הייחודית לדון בענייני משפחה. זכויות היסוד של המתדיינים מחייבות כי ערכאה זו תהיה בית המשפט לענייני משפחה (ולא בית דין דתי).

206. ייתכן, וסעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים מגשים את המטרה של יצירת כפייה דתית. אלא שתכלית זו, כאמור, היא בפירוש בלתי ראויה.

207. **<u>המבחן השני – האמצעי שפגיעתו פחותה</u>** – פתיחת האפשרות "לכרוך" ענייני משפחה נוספים בתביעת גירושין, ובכך לכפות התדיינות בפני בית דין דתי על הצד השני, אינו האמצעי שפגיעתו פחותה.

208. את התכלית של יעילות דיונית ניתן להשיג באופן עדיף (בהרבה), בביטול סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, כך שלבית המשפט לענייני משפחה תיוותר סמכות ייחודית לדון בענייני משפחה.

209. באמצעי זה, יידונו כל העניינים (למעט הגירושין עצמם) בפני אותה ערכאה. אמנם, הדיון הנפרד בתביעת הגירושין פוגע במידת מה ביעילות הדיונית. אלא שפגיעה זו היא כאין וכאפס לעומת הפגיעה שנגרמת בעקבות מירוץ הסמכויות וסחטנות הגט הכרוכים במירוץ הסמכויות.

210. באמצעי זה, ניתן לצמצם – ואף לאיין את הפגיעה בזכויות היסוד. התדיינות בפני בית המשפט לענייני משפחה, בית משפט ניטרלי מבחינה דתית, אינה פוגעת בחופש הדת ובחופש מדת של המתדיינים; היא אינה פוגעת בזכותן של קבוצות שונות לשוויון; היא לא מגבילה את זכות הגישה לערכאות של הצדדים; והיא שומרת על קיום הליך הוגן.

211. יתרה מכך, ככל שאכן המטרה היא לאפשר לבני הזוג יעילות דיונית בדרך של איחוד הדיון בגירושין עצמם ובעניינים הרכושיים ועניינים המשמורת באותה הערכאה, ניתן היה לאפשר לבני הזוג לבחור להביא

את כל מכלול העניינים בפני ערכאה אחת, לרבות הערכאה האזרחית. משמע, לתת לבני הזוג את האפשרות, בהסכמה, להחליט שבית המשפט למשפחה גם יהיה מוסמך להורות על הגירושין.

212. ברי שעל המחוקקת להעדיף אמצעי שלא כרוכה בו פגיעה בזכויות יסוד, ומגשים אף יותר את תכלית החוק מאשר האמצעי שנבחר.

213. **<u>המבחן השלישי – מידתיות במובן הצר</u>** – הפגיעה הקשה בזכויות היסוד של המתדיינים אשר נכפה עליהם להתדיין בפני בית דין מפורטות בהרחבה להלן. עוצמת הפגיעה מתחזקת, הואיל ומדובר בענייני משפחה – העניינים הקרובים ביותר לליבו של האדם, ובעלי משמעות אדירה על חייו. פגיעה בזכויות היסוד – הדיוניות והמהותיות – בנושאים אלו היא קשה מנשוא.

214. מנגד, בניגוד לנטען, אין בביטול החוק פגיעה ביעילות הדיונית. אדרבא, כמפורט לעיל, מירוץ הסמכויות שהוא תוצאה ישירה של סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, יוצר נזקים בל יתוארו.

215. בבית המשפט לענייני משפחה, נשמרות זכויות שני הצדדים לחופש דת וחופש מדת. בית המשפט ניטרלי מבחינה דתית, ופוסק על פי הדין האזרחי. לשני הצדדים שמורה זכות הערעור, ואף רשות הערעור לבית המשפט העליון, על החלטות בית המשפט. לשני הצדדים יש, למצער באופן פוטנציאלי, ייצוג בכס השיפוט. שני הצדדים זוכים ליחס שוויוני.

216. על כן, סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים גורם להרבה יותר נזק, מאשר תועלת (אם בכלל).

ה. <u>סוף דבר</u>

217. נוכח הטענות שהוצגו בפירוט בגוף העתירה, מתבקש בית המשפט הנכבד לקבל את העתירה.

218. כמו כן, מתבקש בית המשפט הנכבד לחייב את המשיבות בהוצאות העותרים במסגרת הליך זה, לרבות שכר טרחת עו"ד בצירוף מע"מ כדין.

_____ _____

ד"ר חגי קלעי, עו"ד ליאור סוקול, עו"ד

קלעי, רוזן ושות'

משרד עורכי דין

ב"כ העותרת

היום, 22 דצמבר 2025

<u>תצהיר</u>

אני הח"מ, אורי קידר ת.ז 066499609, מנכ"ל עמותת ישראל חופשית (ע"ר 580512184), לאחר שהוזהרתי כי עלי להצהיר את האמת ושאם לא אעשה כן אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק, מצהיר בכתב, כדלקמן:

1. אני נותן תצהירי זה לתמיכה בעתירה שעניינה תיקון סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (להלן: "**העתירה**").
2. הטענות העובדתיות בעתירה ידועות לי מידיעה אישית ומאסמכתאות המפורטות בעתירה.
3. הטענות המשפטיות בעתירה נכונות לפי מיטב ידיעתי ואמונתי. המקור לידיעתי ואמונתי בייעוץ משפטי שקיבלתי.
4. זהו שמי, החתימה מטה חתימתי ותוכן תצהירי אמת.

_____

<u>אישור</u>

הריני מאשרת, כי ביום 21.12.2025, הופיע לפניי, עו"ד יעל ויזל מ.ר. 87663, מהכתובת מזא"ה 22א, תל אביב, מר אורי קידר ת.ז 066499609, שמוכר לי אישית. ההופעה לפניי בוצעה באמצעות היוועדות חזותית אשר מתועדת אצלי, כאשר המצהיר מופיע לפניי על גבי הצג, עת הצהרתו מושא האימות לפניו והוא מצהיר בפניי כי הוא מצוי במדינת ישראל בזמן החתימה והאימות והוא מסכים לתיעוד החזותי ועשיית השימוש בו. לאחר שהזהרתי את המצהיר, כי עליו להצהיר את האמת, וכי הוא צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא יעשה כן, אישר הנ"ל את נכונות הצהרתו אשר הוצגה לי במלואה במסגרת ההיוועדות החזותית וחתם עליה מולי.

יעל שרה ויזל, עו"ד
Yael Sara Wiesel, Adv.
מס' רישיון 87663

יעל ויזל, עו"ד

תוכן עניינים לנספחים

נספח מס	שם הנספח	עמוד
נספח 1	הצעת חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס' 6 - הוראת שעה), התשפו2025-	31
נספח 2	((נת') 1514110 [א] נ' [ב] (7.9.2025)	36
נספח 3	(אזורי י-ם) 101488721 פלונית נ' פלוני (4.7.2016)	87
נספח 4	החלטה בתיק 101487211 מיום 9.2.2017	90
נספח 5	תיק 15364761, החלטה מיום 10.6.2025	96

נספח 1

הצעת חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס' 6 - הוראת שעה), התשפו2025-

עמוד 31

רשומות

הצעות חוק

הממשלה

עמוד

הצעת חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס׳ 6) (סמכות כריכת מזונות ילדים), התשפ״ה–2025 676

nevo.co.il

הצעת חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס' 6) (סמכות כריכת מזונות ילדים), התשפ"ה–2025

תיקון סעיף 3

1. בחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג–1953[1] (להלן – החוק העיקרי), בסעיף 3, במקום "מזונות לאשה ולילדי הזוג" יבוא "מזונות לאישה, מזונות לילדי הזוג והשבה של הוצאות מזונות לילדי הזוג שהוציא אחד ההורים, להורה השני; בסעיף זה,

דברי הסבר

כללי סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג–1953 (להלן – החוק), קובע: "הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האשה ואם על ידי האיש, יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג".

מפרוטוקול דיוני ישיבת ועדת החוקה חוק ומשפט של הכנסת מיום ט"ו באלול התשי"ג (26 באוגוסט 1953) עולה כי כוונתו של סעיף 3 לחוק, שלפיו "יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג", היא כי מדובר בסמכות דיון מלאה בעניין מזונות הילדים. גם בית המשפט העליון קבע בפסיקותיו כי בסעיף זה "נאמר במפורש כי שיפוט ייחודי זה משתרע על כל 'ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג'" (בג"ץ 170/56 דן רחמני נ' יפה רחמני ובית הדין הרבני האזורי, תל אביב–יפו, פ"ד יא 247 (1957)). השופט זילברג קבע: "מזונות הילדים אפילו אם הם נדרשים על־ידי הילדים גופם, ולא ההורים המתגרשים, נחשבים ל'ענין הכרוך בתביעת הגירושין'" (בידּ"מ 1/60 אפרים וינטר נ' אלה מסיה בארי, פ"ד טו 1457 (1961)).

בית המשפט הסביר כי הסיבה למתן סמכות רחבה זו בחוק לבית הדין הרבני במסגרת הליך הגירושין, היא "כדי שבני־הזוג יוכלו להסדיר בבת־אחת את כל עניניהם [...] ולא יצטרכו לפנות, לפני מתן הגט או לאחריו, לערכאות אחרות" (בידּ"מ 1/60 וינטר דלעיל; ע"א 8/59 דוד גולדמן נ' צפורה גולדמן, פ"ד יג 1085 (1959); ע"א 501/64 אברהם וינשטוק נ' מרים וזהבה וינשטוק, פ"ד יט, 533 (1965), ועוד).

ואולם, חרף לשון החוק וכוונת המחוקק, בבר"ע 120/69 רות שרגאי ואח' נ' יהודה שרגאי, פ"ד כג(2), 171 (ט' בחשוון התש"ל (21 באוקטובר 1969)) (להלן – הלכת שרגאי), פירש השופט זוסמן את סמכות בית הדין בדרך מצמצמת, וקבע כי בנסיבות העניין שלפניו, התביעה שנכרכה בגירושין שהוגשה לבית הדין הרבני לא הייתה תביעה למזונות הילדים, אלא תביעה ל'השבת הוצאות מזונות הילדים בין ההורים'. במסגרת זו, "ההורה, המוציא (או עומד להוציא) יציאות למזונות הילד, יכול לתבוע השבתם ממי שחייב לזון את הילד". פרשנות זו נועדה למנוע את קיפוח האישה במקרים שהיה חשש שהיא תאולץ על ידי בעלה, או שאולצה על ידו, לוותר על שיעור מזונות הילדים הראוי בשל סחטנות גט. לכן ראה בית המשפט העליון את התביעה למזונות הילדים שהוגשה לבית המשפט המחוזי (דאז), כתביעה עצמאית של הילדים, אשר לא היו קשורים לתביעה להשבת הוצאות המזונות בעבורם בבית הדין הרבני. אכן, באותה תקופה רווחה הדעה כי גובה תשלום מזונות ילדים שנפסקו לחובת אב שאינו מחזיק בילדים היה נמוך יותר בבתי הדין הרבניים מבפסיקה המקובלת בבתי המשפט, ולפעמים הוא היה מושפע מדרישת הבעל להפחתת המזונות כתנאי מקדים למתן גט. יצוין כי מצב הדברים החלקי דאז כפי שתואר, אינו מצוי כלל היום.

בהלכת שרגאי קבע השופט זוסמן שאין פער בין פסיקתו ובין פסקי הדין בע"א 457/68 רבקה ובת־שבע שטיינברג, קטינות נ' שמעון שטיינברג, כג(1) 81 (1969) ובה"מ 322/64 משה לוי נ' זיויה לוי, יח(4) 577 (1964), אשר באלה פסק בית המשפט העליון כי אישה יכולה לייצג את ילדיה בתביעה למזונותיה כאפוטרופוס שלהם, ואם עשתה כך, בין בתביעת הגירושין המקורית שלה או של בעלה ובין במהלך הדיון בתביעת הגירושין, כי אז יש לראות את תביעת המזונות של הילדים ככרוכה בתביעת הגירושין. השופט זוסמן הסביר כי השאלה היא עובדתית – אם אומנם הילד הוא צד או היה צד להליכים בבית הדין הרבני, שבמקרה זה חסומה לו הדרך לתביעת מזונות בבית המשפט המחוזי.

גם לאחר הלכת שרגאי ופרשנותה המצמצמת, נקטו בתי המשפט פרשנות שלפיה במסגרת 'השבת מזונות ילדים' בין ההורים וכריכת מזונות הילדים לתביעת הגירושין, בית הדין הרבני מוסמך לדון במזונות ילדים באופן מלא: "מאפשר סעיף 3 הנ"ל גם כריכת עניין המזונות של ילדי בני־הזוג המתדיינים בתביעת גירושין" (ע"א 118/80 לאה גבעולי נ' ירמיהו גבעולי (1980); ע"א 404/70 אליהו עברון נ' חיים עברון, פ"ד כה(1) 373 (1971)), וכי "תביעה למזונותיו של ילד יכול ותהיה משולבת בתביעת גירושין שבין ההורים" (בע"א 109/75 אמיר אברהם נ' אהרן אברהם, פ"מ כט(2) 690 (1975)).

בבג"ץ 6929/10 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול (2013), בהרכב מורחב של שבעה שופטים, הבהירה המשנה לנשיא בית המשפט העליון דאז, השופטת נאור כי: "אף

[1] ס"ח התשי"ג, עמ' 165; התשפ"ב, עמ' 464.

nevo.co.il

"מזונות לילדי הזוג" – כלל ענייני צורכיהם הכלכליים של ילדי הזוג, ובכלל זה הוצאות למדורם, לחינוכם ולרפואתם, בעבר ועד הגיעם לגיל שבו ההורים אינם מחויבים במזונותיהם לפי כל דין לרבות הלכה פסוקה".

דברי הסבר

לבית הדין הרבני נתונה סמכות לדון במזונות ילדים... במקרים בהם עניין המזונות נכרך כדין בתביעת גירושין... סמכותו של בית הדין לדון במזונות הילדים היא כאמור סמכות ייחודית־מקורית, המוציאה את סמכותם של בתי המשפט לענייני משפחה". זאת, בלא שהדבר יסתור את הלכת שרגאי, שלפיה הכריכה היא במסגרת "תביעת אחד מהוריהם להשבת הוצאות שהוציא בגין מזונות הילדים" (ר' פסקאות 13, 18 ו־24). כך חזרה וכתבה השופטת נאור בבג"ץ 8533/13 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול (2014), שאף הוא היה בהרכב מורחב (בפסקה 29 לחוות דעתה). שוב חזר בית המשפט העליון בבג"ץ 5933/14 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול (2014) וקבע כי "כבר נפסק כי מזונות קטינים הוא עניין הניתן לכריכה", בלא שהדבר יפגע ב"מעמדה העצמאי של תביעת הקטין" שבהלכת שרגאי. קביעה זו חזרה ואושררה בדנג"ץ 6454/14 פלונית נ' פלוני (2014), שבה הבהיר הנשיא דאז א' גרוניס, כי "בפסק הדין לא נקבעה הלכה חדשה... [ו]כפי שנפסק, ניתן לכרוך בתביעת גירושין את סוגיית מזונות הילדים".

כך נהגו במשך שנים הציבור הרחב ובתי הדין הרבניים. כך עלה גם במחקר שערכה הנהלת בתי הדין הרבניים ושהוצג על ידי הייעוץ המשפטי לשיפוט הרבני לפני בית המשפט העליון במסגרת ההליכים בבע"מ 7628/17 פלוני נ' פלונית (להלן – בע"מ 7628/17) ובעתירות נוספות בעניין כריכת מזונות ילדים. בבע"מ 7628/17 האמור עלה, כי משנת 2010 (עת נכנסה מערכת המחשוב לתיקי בתי הדין הרבניים) עד לשנה שקדמה לדיון בבית המשפט העליון באותו תיק, הוגשו ונדונו בבתי הדין הרבניים אלפים רבים של תביעות כרוכות שהוגשו בעניין מזונות ילדים, ואיש לא טען כי קיימת הגבלה על סמכות כריכת עניין מזונות ילדים בתביעת גירושין. עוד התברר כי התהפכה המגמה, ונשים הן הכורכות תביעה למזונות ילדים בתביעת גירושין בבית הדין הרבני, במקרים רבים יותר מגברים.

ואולם, בפסק הדין בבע"מ 7628/17 האמור, בשנת 2019, הציע השופט מוזז בשולי חוות דעתו, באמרת אגב תחת הכותרת "עוללות", פרשנות חדשה אשר לא הוזכרה קודם בפסיקות בתי המשפט. פרשנות זו מצמצמת עוד יותר מהלכת שרגאי את הסמכות שהוקנתה לבית הדין הרבני על ידי המחוקק אל המינימום. לדברי השופט מוזז, התביעה הנדונה במסגרת כריכת השבת הוצאות מזונות הילדים בבית הדין "היא [רק] להוצאות שההורה התובע כבר הוציא עבור מזונות הילדים, או הוצאות ידועות שהוא עומד להוציא בזמן הקרוב, כגון הוצאות קונקרטיות שהוא כבר התחייב או חויב להוציאם נכון לאותה עת". בכך נוצר חשש כי סעיף 3 לחוק יהפוך למעשה ל"אות מתה".

כשנתיים לאחר מכן, ביום ד' בחשוון התשפ"ב (10 באוקטובר 2021) הוציא בית הדין הרבני הגדול פסק דין מפורט בתיק 1250217/3, ובו הסביר, תוך הבאת אסמכתאות רבות מהחוק ומהפסיקה, כי חוות דעתו של השופט מוזז הייתה דעת יחיד ו'אמרת אגב', וכן כי היא ניתנה במסגרת הליך בע"מ ולא בג"ץ. על כן, הבהיר בית הדין הרבני, כי בע"מ 7628/17 לא שינה את ההלכה והוא אינו מחייב את בתי הדין הרבניים להפסיק ולדון בכריכת מזונות ילדים במסגרת 'השבת מזונות בין ההורים'.

כנגד פסק דין זה ופסקי דין נוספים של בתי הדין הרבניים שהסתמכו על פסק דינו של בית הדין הרבני הגדול, הוגשו כמה עתירות לבג"ץ. בעקבות כך הוציא בג"ץ ביום ח' באדר התשפ"ג (1 במרץ 2023), לאחר דיון שערך 'צו על תנאי' (במסגרת בג"ץ 5988/21, בג"ץ 7880/21, בג"ץ 8228/21 ובג"ץ 5652/22) "המורה למשיבים להתייצב וליתן טעם, מדוע לא יבוטלו החלטות בתי הדין הרבניים מושא העתירות, לנוכח הטענות בדבר היעדר סמכות של בתי הדין הרבניים לדון בתביעה למזונות ילדים (להבדיל מ"תביעה להשבת יציאות") שנכרכה בתביעת גירושין".

לאחרונה, ביום כ"א בשבט התשפ"ה (19 בפברואר 2025), נתן בג"ץ את פסק דינו בעתירות אלה (בג"ץ 5988/21 פלוני נ' פלונית (להלן – בג"ץ 5988/21), וקבע בדעת הרוב, בהתאם לפרשנותו המצמצמת של השופט מוזז, כי בית הדין הרבני אינו מוסמך לדון בתביעה לכריכת מזונות ילדים אלא רק במסגרת הצרה של השבת "הוצאות ידועות שהוא [ההורה] עומד להוציא בזמן הקרוב שאינן דורשות דיון והכרעה בסוגיה המהותית של החיוב במזונות", והוסיף כי בית הדין הרבני אף אינו מוסמך לפסוק מזונות זמניים. לא זו בלבד, אלא שעל פי דעת הרוב, "ככלל, תנאי לתביעת השבה הוא קיומו של פסק דין לחיוב במזונות שניתן בבית המשפט לענייני משפחה" (פסקה 21 לחוות דעתה של השופטת יעל וילנר). כל אלה, כאמור, על אף לשונו הברורה של המחוקק: "יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, לרבות מזונות לאשה ולילדי הזוג". יצוין, כי בארבע העתירות הנ"ל העותרים הם גברים שטענו כי על פי הלכת שרגאי ובשם טובת הקטין יש לאפשר להם לדון במזונות הילדים בבית המשפט, אף שבקשתם למעשה היא לאפשר להם להקטין את גובה תשלום מזונות הקטינים שיחויבו בהם לפי הערכתם בבית הדין הרבני.

עם זאת השופטת וילנר כותבת בחוות דעתה בפסק הדין הנ"ל, ואליה הצטרפה השופטת רות רונן, כי היא אינה מביעה עמדה בנוגע לדין הרצוי ביחס לסמכות בית הדין הרבני לדון במזונות ילדים בדרך של כריכה, אלא מתייחסת "אך לדין המצוי, קרי: משמעות הלכת שרגאי". על פי האמור,

תחולה

2. הוראות סעיף 3 לחוק העיקרי, כנוסחו בסעיף 1 לחוק זה, יחולו גם על תביעה למזונות ילדים שנכרכה לתביעת גירושין, אשר הייתה תלויה ועומדת ביום תחילתו של חוק זה.

דברי הסבר

יש בסיס לדעה כי בפסק הדין האמור לא נוצרה הלכה חדשה של בית המשפט העליון, ומדובר ביישום של הלכת שרגאי, יישום שנשאר שנוי במחלוקת שופטים, ותיתכן אפשרות ליישום שונה של הלכת שרגאי בהרכב אחר של בית המשפט העליון או במקרים אחרים בערכאות הדיוניות – בתי המשפט לענייני משפחה ובתי הדין הרבניים.

כדי ליצור אחידות ולמנוע כל עמימות ואפשרות לפרשנות המצמצמת של דעת הרוב הנ"ל – המבטלת הלכה למעשה את הוראת סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים בעניין סמכות בית הדין לדון בכריכת מזונות ילדים – מוצע בהצעת חוק זו להבהיר ולקבוע מפורשות, כי סמכות בית הדין בעניין זה היא לדון ב"כלל ענייני צורכיהם הכלכליים של הילדים, ובכלל זה, הוצאות למדורם, לחינוכם ולרפואתם, בעבר ועד הגיעם לגיל שבו ההורים אינם מחויבים במזונותיהם לפי כל דין לרבות הלכה פסוקה".

זאת, כפי שסיכם וכתב יפה המלומד פרופ' א' מעוז ("'כרוך' זה הכרוך על עקבנו" – על ה'כריכה' בתביעת הגירושין"', עיוני משפט 14 (1989) 101–134, עמ' 113), כי "כריכת מזונותיהם של הילדים בתביעת־הגירושין בין ההורים לא רק שהיא מוכתבת על־ידי לשונו של סעיף 3 אלא אף רצויה, ברוב המקרים, לגופה... לא זו בלבד אלא דווקא בעניין זה 'בית־דין אביהם של יתומים'".

סעיף 1 מוצע לתקן את סעיף 3 לחוק, כך שתובהר סמכות השיפוט הייחודי של בית הדין לדון בכל עניין הכרוך בתביעת הגירושין ובכלל זה מזונות לילדי הזוג והשבה של הוצאות מזונות הילדים לילדי הזוג שהוציא אחד ההורים, להורה השני. מוצע להגדיר במפורש כי "מזונות ילדי הזוג", ככוללים את "כלל ענייני צורכיהם הכלכליים של הילדים, ובכלל זה, הוצאות למדורם, לחינוכם ולרפואתם, בעבר ועד הגיעם לגיל שבו ההורים אינם מחויבים במזונותיהם לפי כל דין לרבות הלכה פסוקה".

סעיף 2 מוצע לקבוע במפורש כי הוראות סעיף 3, כפי שהובהרו בחוק זה, יחולו גם על תביעה למזונות ילדים שנכרכה לתביעת גירושין, אשר הייתה תלויה ועומדת ביום תחילתו של חוק זה.

יובהר כי אין ספק באשר לתוקפם של פסקי דין ישנים שניתנו לפני בג"ץ 5988/21, וזאת לנוכח רע"א 5925/04 סולל בונה נ' עזבון המנוח אלחמיד (עמ' 121, 140), שנקבע בה (ברוב דעות) כי נקודת המוצא העקרונית היא כי הלכה שיפוטית חדשה פועלת הן על הליכים תלויים ועומדים והן על הליכים חדשים. עם זאת, לנוכח עיקרון סופיות הדיון, שאלת התחולה הרטרואקטיבית של הלכה חדשה אינה מתעוררת כלל לגבי תיקים שכבר הסתיימו, בין באמצעות הסכם פשרה ובין באמצעות פסק דין חלוט, לפני שניתנה ההלכה. עם זאת, כדי למנוע טענות כי לנוכח פסיקת בגץ 5988/21 לא הייתה לבתי הדין הרבניים סמכות לדון בתביעות מזונות ילדים שנכרכו בתביעת הגירושין ועל כן יש ספק בדבר תוקפם של פסקי הדין וההחלטות שניתנו בעניין, ייבחן, בעת הכנת הצעת החוק לקריאה שנייה ושלישית בכנסת, הצורך לקבוע הוראה מפורשת המסירה כל ספק לעניין תוקפם של פסקי דין כאמור.

סודר במחלקת רשומות, מש nevo.co.il והודפס במדפיס הממשלתי

נספח 2

((נת'י) 1514110 [א] נ' [ב]
(7.9.2025)

עמוד 36

ב"ה

תיק 1514110/6

בבית הדין הרבני האזורי נתניה

לפני כבוד הדיינים:

הרב אוריאל אליהו, הרב חיים וקנין, הרב יאיר בן ציון אטון

התובעת: [א] (ע"י ב"כ עו"ד נתנאל מויאל)

נגד

הנתבע/ת: [ב] (ע"י ב"כ עו"ד אברהם קורחוב)

הנדון: קביעת סמכות שיפוט בתביעת מזונות, פסיקת מזונות בקטני קטנים

ספרות:

ישראל צבי גילת **דיני משפחה - יחסי הורים וילדים - מזונות, יחסי ממון, משמורת וחינוך** 2000))

חקיקה שאוזכרה:

חוק-יסוד: השפיטה: סע' 2, 15(ד)(4), 20(ב)

חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגיושין), תשי"ג-1953: סע' 3

חוק הדיינים, תשט"ו-1955: סע' 12

חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), תשי"ט-1959: סע' 2, 3(א), 3א

חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973: סע' 3א

חוק הירושה, תשכ"ה-1965

מיני-רציו:

* הרב אוריאל אליהו חוזר על עמדה שהביע בעבר כי חיוב מזונות הילדים, לרבות מתחת לגיל 6 מוטל על שני ההורים מדין צדקה וכי בצורת החיים השיתופית הנהוגה בדורנו גם האם מחויבת במזונות הילדים באותה רמת חיוב של האב, וכי יש לחלק את המעמסה הכלכלית בין שני ההורים, גם בילדים קטנים מגיל שש, בהתאם ליחסי הכנסות הצדדים ולחלוקת זמני השהות; יתר חברי ההרכב חולקים על עמדה זו ביחס למזונות קטני קטנים; לדעת כל ההרכב ביד"ר מוסמך לדון בתביעת מזונות קטינים שנכרכה כדין בתביעת גרושים, חרף קביעת בג"ץ 5988/21.

* משפט עברי – מזונות ילדים – חובת ההורים במזונות

* משפחה – מזונות ילדים – סמכות שיפוט

* משפחה – סמכות – בית דין רבני

* משפחה – בית-הדין הרבני – סמכותו

.

תביעת מזונות שנכרכה לתביעת הגירושין. לצדדים שני ילדים משותפים קטין 5 וקצת וקטינה כבת שנה וחצי. הדיון עוסק בדרישת האב למחוק את תביעת המזונות ולדחותה על הסף בהעדר סמכות עניינית בהתאם לפסיקת בג"ץ 5988/21 ולגופה של תביעה, משטרם התקיים דיון הוכחות לעניין מזונות זמניים בקטני קטנים. לטענת האם היא משתכרת 11,000 ש"ח לחודש, לטענת האב הוא משתכר 14,000 ש"ח לחודש, לא הוכחו הכנסות שונות.

.

ביה"ד הרבני האזורי פסק:

הרב אוריאל אליהו: ראשית ביה"ד דוחה את טענת המשיב כי בעקבות בג"ץ 5988/21 אין לביה"ד סמכות לדון בתביעת מזונות זמניים או קבועים; כעולה מחוק יסוד השפיטה בג"ץ כפוף לחוק כמו כל גוף או גורם אחר. כאשר בג"ץ פוסק בניגוד לחוק, החלטתו השיפוטית אינה מחייבת כל גוף או אדם פרטי, לרבות ערכאות שיפוט נמוכות או אחרות, החלטה זו הינה מאוינת (VOID) וכאילו לא נכתבה; פסיקת בג"ץ (בג"ץ 5998/21; בג"ץ 7880/21; בג"ץ 8228/21 ובג"ץ 5652/21) אינה עולה בקנה אחד עם לשון החוק ומשכך הרי שפסיקת בג"ץ ניתנה בחוסר סמכות ואינה מחייבת את ביה"ד. בהתאם לחוק, סמכות השיפוט בתביעת מזונות הקטינים לרבות קביעת דמי מזונות זמניים וקבועים, שנכרכה כדין נתונה לביה"ד הרבני.

לגופה של תביעת המזונות– קביעת מזונות זמניים לאור הנתונים הידועים כרגע לביה"ד. היות וגם קביעת דמי מזונות זמניים היא הוצאת ממון, יש לקבעה עד כמה שאפשר באופן מנומק והלכתי, ומבוסס מבחינת נתוני הצדדים והכנסותיהם המוכחות לעת עתה.

כאמור, לצדדים שני ילדים, מקטני קטנים. ביה"ד דן – הלכתית ומשפטית – כיצד וראוי לפסוק בתביעת מזונות קטני קטנים. הדיון מתבסס על פס"ד קודם שכתב הרב אוריאל אליהו שפורסם לפני קצת יותר משלוש שנים, בגדרו הוכיח הרב אוריאל אליהו שתי טענות. האחת, כי התפיסה שחיוב מזונות מתחת גיל שש, הינו חיוב אבסולוטי דיני, אינה אלא לשיטת מהר"ם והרא"ש, אבל לשיטת רבים מהפוסקים, ראשונים ואחרונים, כאשר האב אינו חייב במזונות האם, אזי חיוב האב במזונות ילדיו גם מתחת לגיל שש, דהיינו בקטני קטנים, הינו מדין צדקה בלבד (ולדעת רבים מאד מהאחרונים אין להסתמך על השו"ע שפסק כמהר"ם, משום שסביר להניח שהיה חוזר בו אילו ראה את תשובת הרשב"א); השניה, כי כיום, בעקבות שינויים דרמטיים שהתרחשו בפסיקה המקובלת בדיני משפחה (בפסיקה הקובעת איזון בזכויות, מה שמוביל בצורך לאיזון באחריות ובחובות) ובצורת החיים של הכלכלה המשפחתית, יש ללכת בדרכם של המחייבים מדין צדקה בלבד, וגם לסוברים שחיוב האב לבדו במזונות ילדים מתחת גיל שש הינו מן הדין, כיום יש לחייב את האם כשם שמחייבים את האב, גם במזונות קטינים מתחת גיל שש לפי יכולותיהם ויחסי ההכנסות של שני ההורים. המחוקק עצמו בתיקון לחוק המזונות משנת 1981 עמד על חוסר האיזון והטיל על ההורים באופן שוה את העול הכלכלי, ללא תלות בגיל הילדים וללא תלות בזמני השהות, אלא שבאופן תמוה השאיר גם את החיוב מכח הדין האישי מה שיצר 'לקונה' המאפשרת לערכאות השיפוט להיצמד לדין הקודם ולהתעלם מהתיקון המפורש בחוק. כפי שביה"ד מראה תיקון זה לחוק מתאים גם לתפיסת התורה וההלכה.

ביה"ד מציע כמה דרכים בהן נכון לצעוד ע"פ ההלכה העברית והחוק האזרחי – דרכים שמרניות ומתפתחות. לצורך כך, יש לקבל את הפרשנות הקובעת כי כבר מגיל הלידה חיוב המזונות הינו מדין צדקה, וכן את הפרשנות שהאם חייבת כמו האב בדיני צדקה, לחלופין, יש לתקן תקנות או לשנות את החוק בהתאם לנ"ל. לחלופין יש לחזור לכלכלת המשפחה המשתקפת בהלכה היהודית על כלל מרכיביה, כולל בענייני הרכוש והירושה; לעמדת ביה"ד ערכאות השיפוט הדתיות והאזרחיות צריכות

לחתור להגינות וצדק בהתאם למשפטי היושר ולא להמתין למחוקק או למועצת הרה"ר שיעשו את השינוי המתבקש והמבורך, ומנגד על המחוקק לשנות את החוק כנ"ל ולא להמתין לשינוי אבולוציוני של מערכות השפיטה.

ברם, עמדה זו, שפורסמה כאמור בפס"ד מלפני כ-3 שנים, לא התקבלה בבתי הדין שסברו כי בע"מ 919/15 הינו טעות ובעיקר בפסקי הדין של ביה"ד הגדול. למרות זאת ביה"ד ממשיך להחזיק בעמדה זו וסבור כי זו הדרך בה ראוי לילך.

לאחרונה פורסם פס"ד של ביה"ד הגדול מיום 9/5/24 בתיק מס' 1360470/5 בגדרו קורא ביה"ד הגדול למעשה מאמץ את העמדה שהוצגה לעיל וקורא לתקן תקנות מתאימות. ועתה הוקמה על ידי נשיא ביה"ד הגדול ועדה שבוחנת את דמי המזונות. ביה"ד מקווה שהוועדה תוציא מתחת ידה החלטה מחייבת, הקובעת כי בצורת החיים השיתופית הנהוגה בדורנו גם האם מחויבת במזונות הילדים באותה רמת חיוב של האב, וכי על ההורים לחלק ביניהם את המעמסה הן בכלכלת הילדים והן בגידולם.

לנוכח עמדתו הנ"ל סבור ביה"ד כי יש לחלק את המעמסה הכלכלית בין שני ההורים גם בילדים קטנים מגיל שש הרי שגם בנידון דידן הדין יהא כך. לפיכך, יש לחלק את העלות הכלכלית של הילדים בהתאם ליחסי הכנסות הצדדים ולחלוקת זמני השהות. יש להעיר שעיקר הנטל הכלכלי והטיפולי הינו בסופי שבוע, שבתות חגים וחופשים, וממילא אין כל כך משמעות לחלוקת הימים במהלך השבוע (7/7/, 6/8 ואפילו 5/9).

בנדון כאמור, מדובר בקטין כבן חמש וקצת וקטינה כבת שנה וחצי. זמני השהות שווים לחלוטין. אך האב נושא בנטל גידול הילדים יותר מהאם כיוון שהוא לוקח את הקטינים למסגרות הלימודים גם בימי השהות של האם (מבית האם); הכנסות האם נטו 11 אלף, הכנסות האב נטו 14 אלף. האם שוכרת דירה בסך 4,850 ש"ח. האב שוכר דירה בסך 3,900 מהוריו. ביה"ד מעריך את צרכיו האישיים של ההורה שאין לגעת בהם בעלות מדור המקובלת במקומו פלוס כ 2,500 ש"ח (שהם הערכה להוצאות אחזקת מדור, הוצאות רכב והוצאות מזון וביגוד) שחובה להשאיר לכל הורה ובהם אין לגעת; כמובן, שאף צד לא מחוייב לספק לצד השני את המינימום הנ"ל שהרי הצדדים גרושים ואין להם כל מחוייבות זל"ז אלא רק לילדיהם המשותפים [אין להשמש בצורך המינימום כחיוב עקיף במזונות הגרוש/ה]. עוד צויין, כי כל עוד אין תקנה מחייבת לדמי מזונות מעבר למינימום הרי שיש לחייב בהתאם לחישוב שביה"ד הגיע אליו בפסקי הדין בענין שיעור גובה דמי המזונות, ואילו מעבר לכך, זהו דין צדקה ולרוב לא ניתן לכפות עליו; לאחר הפחתת עלות המדור והוצאות המינימום כנ"ל, ההכנסה הפנויה של האם היא 3,650 ש"ח ושל האב 7,650 ₪ ומכאן שיחס ההכנסות הינו כ- 33% - 67% (שליש לאם שני שליש לאב).

יש לציין, כי בשיטה הישנה בה היו מחייבים את האב בלבד הרי שאין לחייב אלא כעני שבישראל שהרי חיוב הבא מכח חיוב חז"ל הינו חיוב מזונות מינימליים והכרחיים; החיוב דלהלן הינו מדין צדקה וממילא לא ניתן לגבותו בהוצאה לפועל ללא אישור מפורש של ביה"ד.

סך הכנסות הצדדים 25,000 ₪; המשפחה מונה 4 נפשות ובהתאם לכך הם נמצאים ברף התחתון של רמת החיים בעשירון השביעי (6,250 ש"ח לנפש). בהתאם ללוחות הלמ"ס, בעשירון זה עלות ממוצעת של ילד כאשר ישנם שני ילדים היא כ- 1,500 ש"ח לחודש כולל מדור.

כל אחד מההורים נושא בעלות כלכלת הילד בעין בסך כ 750 ₪; האב אמור לשאת בסך 1000 ש"ח (שני שליש מהעלות) והאם בסך 500 ש"ח לילד; לאור זאת האב יעביר לאם דמי מזונות בסך 250 ש"ח לילד עד גיל שש.

לאחר גיל שש: עלות כל קטין לאחר גיל שש בעשירון השביעי בהתאם ללוחות הלמ"ס היא כ-2,300 ש"ח לחודש; כל הורה מוציא בעין כ 1,150 ש"ח על כל קטין. האב אמור לשאת בסך 1,540 ש"ח (0.67*2,300) והאם בסך 760 ש"ח (0.33*2,300). אם כן, לאחר גיל שש על האב להעביר לאם 390 ש"ח ובמעוגל 400 ש"ח לקטין.

בנוסף לנ"ל האב יישא ב 67% מכלל הוצאות החינוך והוצאות הבריאות החריגות לאחר סיבסוד קופת החולים והאם תישא ב 33% מההוצאות הנ"ל; קצבת הילדים תועבר לחשבון האם.

הרב יאיר אטון: ביחס לשאלת הסמכות מסכים הרב אטון כי בהתאם לחוק, ניתן לכרוך את נושא מזונות הילדים עם תביעת הגירושין. בשולי הדברים, אין צורך בנידון להידרש לשאלת בטלותם העקרונית של פסקי בג"צ האמורים. די בכך שבכל מקרה בית הדין אינו מחויב לדון בשאלה קונקרטית בהתאם ל'הלכה' עקרונית שנקבעה בבית המשפט העליון. סעיף 20(ב) לחוק יסוד השפיטה הקובע כי "הלכה שנפסקה בבית המשפט העליון מחייבת כל בית משפט", מתייחסת בפירוש לבית משפט דווקא, ולא לבית דין דתי.

ביחס לשאלה הקונקרטית בעניין מזונות קטני קטינים, סבור הרב אטון, כי הפסיקה המקובלת היא שחיוב זה מוטל על האב בלבד, ואין מקום לחרוג ממנה בלא תקנה חדשה, או הסכמה רחבה של חכמי ישראל; חיוב זה אינו אלא בצרכיו הבסיסיים ביותר של הילד, כעני שבישראל. חיוב זה ניתן להעריך בכ 700 ש"ח לילד בקירוב, בהתאם להוצאת לילד המופיעה בלוחות הלמ"ס של העשירון התחתון; מעבר לסכום זה, מדובר בהוצאה שבאה לאפשר לילד את רמת החיים התואמת את מצב משפחתו. בהתאם, אין זו זכות ייחודית של הילד, אלא חיוב צדקה כגדרי הצדקה הרגילים ואין מקום לכפות על חיוב זה, וכן אין לבזבז עליו יותר מחומש. רב אטון עומד בהקשר זה על הנוהג לדון ולחייב במזונות בהתאם לרמת החיים הגבוהה שבימינו ועל המנהג לחייב ב"מחציות".

לפי זה במקרה שלפנינו, יש לחייב את האב לזון את ילדיו ב-700 ש"ח לחודש לכל ילד. כיון שבמחצית מהזמן האב זן את ילדיו ישירות, עליו להעביר לאמא כ-350 ש"ח לילד עד גיל 6, בנוסף על ההורים להשתתף ברווחת ילדיהם בהתאם לרמת החיים שלהם. בהתאם לכך, אם עלות ההוצאה לילד עד גיל 6 בעשירון השביעי היא קרוב ל1600 ש"ח, לאחר ניכוי 700 ש"ח שמוטלים על האב, מדובר בכ900 ש"ח שאמורים להתחלק בין האב והאם בהתאם להכנסותיהם הפנויות, ובהתאם לזמני השהות השווים, בהתאם יעביר האב לאם 150 ש"ח נוספים עבור כל אחד מהילדים עד גיל 6. בנוגע למזונות מעל גיל 6 מצטרף הרב אטון למסקנת הרב אוריאל אליהו.

הרב חיים וקנין מצטרף אף הוא למסקנה בדבר סמכות ביה"ד לדון בתביעה. לגבי שיעור המזונות מדובר בשני ילדים קטנים לדעתו שיעור המזונות הזמניים יעמוד על סך 750 ש"ח עבור כל ילד כולל מדור ואחזקת מדור. הוצאות חינוך והוצאות בריאות האב יישא ב 67% והאם ב 33%.

לאור כל האמור לעיל הוחלט כדלהלן:

א. סמכות השיפוט מוקנית לביה"ד; ב. זמני השהות השווים יישארו; ג. ככל והאם מתחילה לעבוד בשעה מוקדמת תביא את הקטינים לאב והאב יפזרם במוסדות הלימוד כפי שנהגו בשנה זו; ד. האב ישלם לאם דמי מזונות זמניים עבור כל קטין עד גיל שש 500 ש"ח ולאחר גיל שש 400 ש"ח לכל ילד (כדעה המכריעה); ה. הוצאות חינוך והוצאות בריאות חריגות – האב יישא ב 67% והאם ב 33%; ו. קצבת הילדים תועבר לחשבון האם; ז. ככל שיהיה שינוי משמעותי בהכנסות הצדדים יחשבו הצדדים את החיוב באופן יחסי להכנסות החדשות ובמידת הצורך יגישו לביה"ד בקשה לחישוב מחדש.

פסק דין

בפני ביה"ד הוגשה תביעת מזונות שנכרכה לתביעת הגירושין.

הצדדים נישאו זל"ז כדמו"י בשנת 2015 ולהם שני ילדים משותפים א' יליד 00/00/2020 וה' ילידת 00/00/23.

האם תובעת דמי מזונות ומדור וכן חלוקת הוצאות חינוך ובריאות.

ב"כ האב מבקש למחוק את תביעת המזונות ולדחותה על הסף בהעדר סמכות עניינית בהתאם לפסיקת הבג"ץ.

ב"כ האם מבקש לקיים את הדיון בהתאם לכתוב בחוק.

ביה"ד קיים את הדיון בתביעת המזונות מבלי לפגוע בטענת הסף להעדר סמכות.

לטענת האם הינה משתכרת 11,000 ש"ח לחודש, לטענת האב הינו משתכר 14,000 ש"ח לחודש, לא הוכחו הכנסות שונות.

הצדדים הגישו אסמכתאות לטענותיהם בעניין סמכות השיפוט.

דיון והכרעה

א. סמכות בית הדין לדון במזונות ילדים

בענין טענת המשיב כי בעקבות בג"ץ 5988/21 [נבו] אין לביה"ד סמכות לדון בתביעת מזונות זמניים או קבועים יש לדחות את טענתו כדלהלן:

הוראות היסוד בחוק יסוד השפיטה קובעות מפורשות בסעיף 2 לחוק יסוד השפיטה:

"בענייני שפיטה אין מרות על מי שבידו סמכות שפיטה, זולת מרותו של הדין".

ומשכך, ברור שגם בג"ץ כפוף לחוק כמו כל גוף או גורם אחר.

כאשר בג"ץ פוסק בניגוד לחוק, החלטתו השיפוטית אינה מחייבת כל גוף או אדם פרטי, לרבות ערכאות שיפוט נמוכות או אחרות, החלטה זו הינה מאוינת (VOID) וכאילו לא נכתבה.

ביהמ"ש העליון מוסמך לקבוע את סמכותו של בית הדין הדתי מכח חוק יסוד השפיטה סעיף 15(ד)(4):

> "לתת צווים לבתי דין דתיים לדון בענין פלוני לפי סמכותם או להימנע מלדון או מלהוסיף ולדון בענין פלוני שלא לפי סמכותם; ובלבד שלא ייזקק בית המשפט לבקשה לפי פסקה זו אם המבקש לא עורר את שאלת הסמכות בהזדמנות הראשונה שהיתה לו; ואם לא היתה לו הזדמנות סבירה לעורר שאלת הסמכות עד שניתנה החלטה על ידי בית הדין הדתי, רשאי בית המשפט לבטל דיון שנתקיים או החלטה שניתנה על ידי בית הדין הדתי ללא סמכות"

בג"ץ בקבעו את מסגרת הסמכויות של הערכאות השונות או כל החלטה שיפוטית אחרת, עושה זאת מכח החוק. וממילא, בהתאם ללשון החוק ולא לפי תפיסת עולמו הערכית

והפוליטית, החוק והמחוקק הינם הסמכות העליונה, וביהמ"ש מוסמך לפעול מכח החוק בלבד ואינו מוסמך לתת החלטות הנוגדות את החוק. ערכאות השיפוט כולן ובג"ץ בכללן גם הן כפופות ומחויבות לחוק ולדבר המחוקק. אדרבא, ערכאות שיפוט בהיותן אמונות על קיום החוק הינן הגוף המחויב ביותר לחוק.

חוק שיפוט בתי דין רבניים התשי"ג-1953 קובע מפורשות את סמכות ביה"ד בסעיף 3 לחוק קובע המחוקק:

> "הוגשה לבית דין רבני תביעת גירושין בין יהודים, אם על ידי האישה ואם על ידי האיש, יהא לבית דין רבני שיפוט יחודי בכל ענין הכרוך בתביעת הגירושין, **לרבות מזונות לאישה ולילדי הזוג**".

אין ספק כלל כי המחוקק לא הגביל את המזונות לאישה ולילדי הזוג לדיון בהשבת מזונות בלבד, אלא להגבלת פסיקת מזונות בכפוף לכריכת התביעה לתביעת גירושין.

אמנם בנידון דידן לשון החוק מפורשת, אבל ודאי שגם כאשר לשון החוק סובלת פרשנות, הפרשנות צריכה להיות בהתאם להבנתו של 'המחוקק הסביר' ולא של 'השופט הסביר' גם אם הוא יושב בביהמ"ש העליון. דבר המחוקק כוונתו ורצונו - הם, ורק הם, משקפים את סמכות החיקוק הדמוקרטית הנתונה למחוקק בהיותו נבחר העם ושליחו, וממילא כאשר ביהמ"ש מפרש את לשון החוק עליו להתנתק מעמדתו הפוליטית-ערכית ולאמוד את רצון המחוקק וכוונותיו, ככל וביהמ"ש חורג מהפרשנות כפי שהייתה ניתנת ע"י 'המחוקק הסביר' הרי שגם כאן ביהמ"ש חורג מסמכותו.

לנוכח הנ"ל נראה שבג"ץ חרג מסמכותו בפסק הדין בתיקים שאוחדו (בג"ץ 5998/21; בג"ץ 7880/21; בג"ץ 8228/21 ובג"ץ 5652/21) [נבו] והחלטתו אינה בתוקף והינה מאוינת (VOID). ומשכך, אינה מחייבת את ביה"ד, וביה"ד רשאי ע"פ החוק להתעלם מהחלטת בג"ץ ולפסוק דמי מזונות שנכרכו כדין.

ביה"ד עצמו גם הוא יונק את כוחו השיפוטי מהחוק ודבר המחוקק שהינו דבר הריבון הלא הוא העם.

הוראות היסוד בחוק יסוד השפיטה קובעות מפורשות בסעיף 2 לחוק יסוד השפיטה:

> "בענייני שפיטה אין מרות על מי שבידו סמכות שפיטה, זולת מרותו של הדין".

וכך גם קובע המחוקק בחוק הדיינים התשט"ו-1955 בסעיף 12:

> "אין על דיין מרות בענייני שפיטה זולת מרותו של הדין לפיו הוא דן".

לאור זאת, ואף מבלי להזדקק לשאלת היסוד של היחס בין הדין הדתי לדין האזרחי, ביה"ד מחוייב לחוק ולדבר המחוקק ומחוייבותו זו גוברת על הוראות בג"ץ, ומשכך, סמכות ביה"ד הקבוע בחוק גוברת על הוראות בג"ץ.

סמכות השיפוט בתביעת מזונות הקטינים לרבות קביעת דמי מזונות זמניים וקבועים, שנכרכה כדין נתונה לביה"ד הרבני.

ב. תביעת המזונות

ועתה לגופה של תביעת המזונות.

יצוין כי טרם התקיים דיון הוכחות, ומשכך טרם בשלה העת לקביעת מזונות קבועים אלא מזונות זמניים עד לדיון ההוכחות. לפיכך, יקבעו מזונות זמניים לאור הנתונים הידועים כרגע לביה"ד.

עוד נציין כי גם קביעת דמי מזונות זמניים הינה הוצאת ממון, ויש לקבעה עד כמה שאפשר באופן מנומק והלכתי, ומבוסס מבחינת נתוני הצדדים והכנסותיהם המוכחות לעת עתה.

לצדדים שני ילדים האחד בן 5 וקצת והשנייה בת שנה וחצי.

העבודות המוסכמות הינם כי הצדדים מנהלים הורות משותפת וזמני השהות הינם שווים לחלוטין.

בנוסף, האב נושא בנטל גידול הילדים יותר מהאם כאשר הינו לוקח את הקטינים למסגרות הלימודים גם בימי השהות של האם והינו לוקחם מבית האם למסגרות הלימודים.

הכנסות האם נטו 11 אלף, הכנסות האב נטו 14 אלף. האם שוכרת דירה בסך 4,850 ש"ח. האב שוכר דירה בסך 3,900 מהוריו.

האם טוענות שהאב עובד עבודות נוספות בשחור. האב מכחיש והאם לא הביא כל אסמכתא לטענותיה כך שאין להתייחס לטענות האם.

עלינו לדון כיצד נכון לחלק את משאבי המשפחה שנפרדה לצערנו וכצד לחייב דמי מזונות.

להלן נרחיב את היריעה ההלכתית והמשפטית ונוכיח כי כך נכון וראוי לפסוק בכל תביעת מזונות.

הדברים שלהלן פרסמתי בפסק דין מיום י' באדר ב התשפ"ב (13/03/2022) בתיק (בדן יחיד בהסכמה) 1190454/6, ובתיק 1208682/8 מיום ח' באדר ב התשפ"ב (11/03/2022) כדלהלן:

מזונות קטני קטנים מתחת גיל 6 – האם חיוב גמור או מדין צדקה[1]?

הקדמה

בחיובי ממון, ובהם חיוב במזונות קטינים, יתכנו שני אופני חיוב, חיוב משפטי ממוני, חיוב אבסולוטי כדין כל חוב ממון, עם הסייגים שנאמרו בהלכה, וחיוב 'וולונטארי' מדין צדקה, הניתן לעיתים לכפיה, כגון באב עשיר, אך, ביסודו הינו חיוב התנדבותי הכפוף לדיני הצדקה.

הסברא המקובלת, בעקבות דברי מרן השו"ע באהע"ז סי' ע"א הינה, שחיוב האב במזונות ילדיו עד גיל שש הינו חיוב מוחלט [תקנת אושא או אולי אף מדאורייתא], ואילו מעל גיל שש, החיוב הינו חיוב מדין צדקה. לסברא זו יסודות רבים בהלכה ובפוסקים, ואף אנכי הצעיר כך חשבתי מתחילה וכך פסקתי במספר פסקי דין. אך בפסק דין זה נביא שיטת פוסקים נרחבת מאד, בראשונים ובאחרונים, הסוברים שמזונות קטני קטנים הינם מדין צדקה, לכל הפחות כשאינו חייב במזונות אימם.

אמנם, גם ביחס לחיוב מזונות ילדים קטינים מעל גיל שש, שמעיקר הדין החיוב הינו מדין צדקה (שו"ע שם). בימינו, לאחר תקנת מועצת הרה"ר משנת תש"ד, נחלקו דייני הדור הקודם האם 'תקנת תש"ד' הינה הרחבת החיוב הקיים מתחת לגיל שש עד לגיל חמש עשרה, כך סברו הגרי"א הרצוג והגרב"צ עוזיאל. או שמא גם תקנת הרה"ר הינה חיוב מדין צדקה, הכפוף לכללי דין הצדקה, אלא שניתנה לחיוב צדקה זה יכולת אכיפה גבוהה יותר, כך סברו רוב דייני הדור הקודם והדור שלפניו, ובהם, הגרי"ש אלישיב, הגר"ע יוסף, הגר"ש ישראלי, הגר"א שפירא, הגר"מ אליהו הגרז"ן גולדברג ועוד, כולם זצ"ל.

למעשה, דיינים רבים כיום מתייחסים לתקנת תש"ד כחיוב מוחלט, אם משום 'מנהג בתי הדין' ואם מחמת חיוב מכח 'חוק המזונות'.

בשנת תשע"ו קבעה מועצת הרה"ר פה אחד כי תוקף התקנה לא הוכרע וכל דיין ינהג כפי שהוא סבור, ז"ל החלטת מועצת הרה"ר מס' 172/עו מיום י"ח כסלו התשע"ו:

> בנושא חיוב האב במזונות ילדיו לאחר גיל שש, ישנה מחלוקת גדולה בין דייני ישראל בעבר וכיום, האם החיוב הוא מצד התקנה או מדין צדקה. רוב הפוסקים וביניהם הגרי"ש אלישיב, הגר"ע יוסף והגר"מ אליהו, קבעו שהחיוב הוא מדין צדקה. אולם היה כאלה ובהם הגרי"א הרצוג והגרב"צ עוזיאל, שקבעו שזו המשך התקנה.
>
> היטיב לבטא דיון זה הרה"ג יעקב רוזנטל זצ"ל. הוא כתב שבסוגיא זו רבתא המבוכה בפסקי הדין, יש המחייבים את יישום התקנה מכוח הדין, ויש המחייבים את יישומה מדין צדקה.
>
> **עמדת מועצת הרבנות הראשית היא, שאין ראוי להכניס ראשנו בין ההרים הגבוהים שדנו בסוגיא העקרונית האם התקנה מצד הדין או מדין צדקה, ועל כן שאלה זו נותרה בעינה, וכל דיין יכריע בעניין על פי שיקול דעתו.**

---

[1] להרחבה ולהשלמת הדברים עיין:
מזונות בעני ומזונות בסיסיים.
שיעור גובה המזונות הראוי, ועיין פס"ד בתיק 1128743/7(פורסם) [נבו].
שיעור גובה המזונות הראוי - המשך, ועיין פס"ד בתיק 1289797/5 (פורסם) [נבו].

במספר פסקי דין ומאמרים כבר עסקנו בנושא זה, והעלנו את הנראה לענ"ד, כשיטת הסוברים שזהו דין צדקה.

לשאלה זו האם חיוב האב הינו מוחלט או מדין צדקה ישנן השלכות רבות וכבדות משקל, הן ביחס לאב וחיובו, והן ביחס לחיוב האם במזונות ילדים, וכפי שיבואר לקמן.

בפסק הדין שלפנינו נטען ונוכיח שתי טענות.

האחת, כי לשיטת רבים מהפוסקים, ראשונים ואחרונים, **כאשר האב אינו חייב במזונות האם**[2], **אזי חיוב האב במזונות ילדיו גם מתחת לגיל שש, דהיינו בקטני קטנים,** הינו מדין **צדקה בלבד**.

השנית, כי כיום, בעקבות שינויים דרמטיים שהתרחשו בפסיקה המקובלת בדיני משפחה ובצורת החיים של הכלכלה המשפחתית, יש ללכת בדרכם של המחייבים מדין צדקה בלבד, וגם לסוברים שחיוב האב **לבדו** במזונות ילדים מתחת גיל שש הינו מן הדין, **כיום יש לחייב את האם כשם שמחייבים את האב, גם במזונות קטינים מתחת גיל שש לפי יכולותיהם ויחסי ההכנסות של שני ההורים**.

ראשית נעסוק בשאלת היסוד – האם חיוב מזונות ילדים מתחת גיל שש הינו מן הדין או כחלק מחיובי הצדקה.

חובת מזונות קטני קטנים – צדקה או דין

1. שיטת הר"ן

מדינא דמשנה מבואר בכתובות דף מ"ט ע"א שאדם אינו חייב במזונות בתו ובנו כלל, אלא לאחר מותו ניזונות בנותיו הקטנות מנכסיו.

> דתניא: מצוה לזון את הבנות, קל וחומר לבנים דעסקי בתורה, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: מצוה לזון את הבנים, וקל וחומר לבנות, משום זילותא. ר' יוחנן בן ברוקא אומר: חובה לזון את הבנות לאחר מיתת אביהן, אבל בחיי אביהן - אלו ואלו אינן ניזונין.

מבארת הגמרא שבחייו האב אינו חייב לזון לא את בניו ולא את בנותיו ואינה אלא מצווה, וי"א דאף מצווה ליכא.

אמנם בזמן ישיבת הסנהדרין באושא תיקנו שאדם יזון את ילדיו.

וכך איתא במסכת כתובות דף מ"ט ע"ב:

> אמר רבי אילעא אמר ריש לקיש משום רבי יהודה בר חנינא: באושא התקינו, שיהא אדם זן את בניו ואת בנותיו כשהן קטנים. איבעיא להו: הלכתא כוותיה, או אין הלכתא כוותיה? תא שמע: כי הוה אתו לקמיה דרב יהודה, אמר להו: יארוד ילדה ואבני מתא שדיא! כי הוה אתו לקמיה דרב חסדא, אמר להו: כפו ליה אסיתא בצבורא, וליקום ולימא: עורבא בעי בניה, וההוא גברא לא בעי בניה! ... כי הוה אתי לקמיה דרבא, אמר ליה: ניחא לך דמיתזני בניך מצדקה? ולא אמרן אלא דלא אמיד, אבל אמיד - כפינן ליה על כרחיה, כי הא דרבא כפייה לרב נתן בר אמי, ואפיק מיניה ד' מאה זוזי לצדקה.

[2] כגון שמתה האם או בגרושה או בפנויה שאינו חייב להן מזונות אשה.

מבואר שתקנת אושא **לא התקבלה להלכה**.

וכ"כ רש"י שם:

> תא שמע - דלית הלכתא כוותיה, אלא מימר אמרינן ליה ואולי יכלכלם ויזון **אבל מיכף לא כייפינן**.

אלא שבדין חיוב מזונות לאישה מסיקה הגמרא שכשם שחייב לזון את אשתו צריך להוסיף לה מזונות בשביל בנה הקטן הכרוך אחריה דהיינו עד גיל שש, כפי שלמדנו בדיני עירובין.

וזה לשון הגמרא שם דף ס"ה ע"ב:

> ואם היתה מניקה. דרש רבי עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה: אף על פי שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים, אבל זן קטני קטנים. עד כמה? עד בן שש. כדרב אסי, דאמר רב אסי: קטן בן שש יוצא בעירוב אמו. ממאי? מדקתני: היתה מניקה - פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה; מ"ט? לאו משום דבעי למיכל בהדה.

לכאורה שתי הסוגיות סותרות זו את זו, הסוגיא בדף מ"ט מסיקה שתקנת אושא לא נפסקה להלכה, וחיוב האב במזונות הינו מדין צדקה בלבד וכפוף לדיני צדקה, ולא מצינו חילוק בגיל הילדים, ואילו בדף ס"ה מסיקה הגמרא שזן הוא קטני קטנים.

ביישוב סתירה זו נאמרו שני פירושים עיקריים.

תוספות (דף ס"ה ע"א ד"ה אבל) ביארו שתקנת אושא לא התקבלה כחיוב רק מעל גיל שש, אבל מתחת גיל שש התקבלה התקנה וכפינן ליה לזון, כדדרש עולא רבה.

ואילו הר"ן חילק בין חיוב המזונות לקטינים עצמם, דקיי"ל שאינו אלא מדין צדקה ללא הבדל גיל, לעומת חיוב מזונות אישה, שכאשר חייב הבעל במזונות אשתו חייב הוא גם לזון את ילדיה הכרוכים אחריה, **אך כאשר אינו חייב מזונות לאם אף לילדים אין חיוב אלא מדין צדקה**.

וכ"כ הר"ן על הרי"ף מסכת כתובות דף כ"ח ע"ב:

> ומתוך לשונות הללו נ"ל דכי אמרי' דזן אותם קטני קטנים, דוקא בשאמן קיימת **ומדין מזונות אמן [נגעו] בה,** שכיון שהן נגררים אחריה אי אפשר לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם, אבל בשאין אמם קיימת אינו חייב במזונותיהם. וגמרין נמי דיקא לי הכי דמסייעינן לעולא ממתני', מאי סייעתא נימא שאינו חייב לזונן אלא זמן הנקתם, אלא ודאי דייקינן הכי דמדתנא מוסיפין לה על מזונותיה משום דבעי למיכל בהדה. אלמא מזונות הבן הנגרר אחריה הרי הן כמזונותיה ומדין מזונות שלה נגעו בה. וכיון דמדר' יוסי שמעינן שעד שש הבן נגרר אחר אמו שמעינן שהוא חייב להוסיף על מזונותיה בשבילו עד שיהא בן שש, **אבל כל שאין אמן קיימת לא מחייב** אבל לא ראיתי לראשונים ז"ל שאמרו כן.

אמנם סיים דבריו וכתב שלא מצא לראשונים שאמרו כן, אך, בשיטמ"ק שם הבין שזוהי מסקנת הר"ן להלכה.

וכן ביארו האחרונים בדעת רש"י, עיין מהר"ם שיף כתובות ס"ה ע"ב ועוד רבים מהאחרונים שביארו כן בדעת רש"י, שכשאינו חייב במזונות האם, פטור לגמרי ממזונות קטני קטנים.

וכ"כ להדיא בשו"ת מהרשד"ם חלק יור"ד סימן קס"ו:

ופרש"י ז"ל אלמא עד ו' צריך סיוע מאמו כשהבעל זן אותה כך זן אותו עמה. והר"ן ז"ל כתב כו' מפירוש רש"י נראה שאפי' פחותים מבני שש אין האב חייב במזונות אלא כשאמן קיימת ומדין מזונות שלה נהגו בה, אבל כל שאין אמם קיימת לא מחוייב אף על פי שכתב אבל לא ראיתי לראשונים ז"ל שכתבו כן מ"מ דעת רש"י כן הוא וגם אין חולק בדבר.

וכשיטת הר"ן מוכח ממקור הדין של חיוב מזונות בקטני קטנים, דאיתא שם בדף סה ע"ב:

דרש רבי עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה: אף על פי שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים, אבל זן קטני קטנים. עד כמה? עד בן שש; כדרב אסי, דאמר רב אסי: קטן בן שש **יוצא בעירוב אמו**. ממאי? מדקתני: היתה מניקה - פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה. מ"ט? לאו משום דבעי למיכל בהדה.

וכי איזו שייכות יש לחיוב מזונות אב לבנו עם דיני עירובין? וניחא טובא לשיטת הר"ן **כי יסוד החיוב הוא ממזונות אמו, לכן, כשהילד נגרר אחרי אמו הוא ניזון עמה כי מפיתה אוכל,** והיכן שמזונה מונח שם מזונו מונח, וממילא שם מקום שביתתו, זוהי ראיית הר"ן שחיוב מזונות קטני קטנים הינו חלק מחיוב מזונות אישה.

וכ"כ להדיא בר"י מיגאש וכפי שהביאו בשיטה מקובצת מסכת כתובות דף ס"ה ע"ב:

והילך לשון ה"ר יהוסף הלוי ן' מיגש, ועד כמה עד בן שש כדאמר רב אסי קטן בן שש יוצא בעירוב כו' מימריה דרב אסי מפורש בפרק כיצד משתתפין ועיקר דבר זה דקי"ל שהאישה שעירב בעלה לרוח זה להלך ממנו אלפים אמה לכל רוח ולא איכפת לה בעירוב בעלה לפי שאין לבעלה לערב עליה אלא מדעתה ... קאמר רב אסי דהיכא דעירב אדם לרוח זו ונעשית שביתתו במקום עירובו ומודדין לו ממנו אלפים אמה לכל רוח והיה לה בן קטן בן שש אותו בן יוצא בעירוב אמו ואינו יוצא בעירוב אביו כלומר כרגלי אמו הן ולא כרגלי אביו וטעמא דמלתא שהדבר ידוע שבן שש בתר אמו גריר ולא בתר אביו ומ"ה שביתתו במקום שביתת אמו ולא במקום שביתת אביו זהו מימריה דרב אסי בפירושו.

וכתב עליו בשיטמ"ק:

ונראה מדבריו [...] וכיון דבתרה גריר ועמה אכיל צריך הוא להרויח עליה במזונותיה בשביל בנו שהוא נמשך אחריה ואוכל עמה ואמרינן ממאי כלומר ממאי דהיכא דהוי בנו ממשך בהדה ואכיל בהדה דצריך הוא להרויח עליה במזונותיה בשביל בנו דילמא לעולם אימא לך **דכיון <u>דלא מחייב לזון את בנו</u>** אפילו כי ממשך בתרה ואכיל בהדה לא מיחייב למיזן ליה ולארווחי לה במזונותיה ומהדרי מדקתני אם היתה מניקה פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה מ"ט מוסיפין לה על מזונותיה לאו משום דבעי למיכל בהדה **אלמא כיון דרמי עלה וקא אכיל בהדה ולא אפשר ליה דלא למיכל בהדה צריך להוסיף <u>לה</u> על מזונותיה מחמתו הכא נמי לענין קטן בן שש כיון דקא ממשיך בהדה ואכיל בהדה מדרב אסי ולא אפשר דלא אכיל בהדה צריך לארווחי במזונותיה בשבילו אלמא חייב הוא במזונות בניו קטני קטנים עד בן שש.**

הרי דס"ל בשיטמ"ק שהר"י מיגאש סובר כר"ן דכל חיוב מזונות עד גיל שש הינו מחמת מזונות אימן, ומשום שכך מבואר להדיא בגמרא.

וצ"ל, דהא דחייב הר"י מיגאש (שו"ת ר"י מיגאש סי' ע"א) במזונות הבת לאחר גירושין הוא מדין צדקה (עיין פד"ר כרך ה עמ' 342 שביארו כן).

וכ"כ רבינו יהונתן מלוניל על הרי"ף מסכת כתובות (לפי דפי הרי"ף) גמרא דף כ"ח ע"ב שחיוב מזונות עד גיל שש, **אינו** חיוב לבן אלא לאם מכח מזונותיה דחד גופא נינהו, וז"ל:

> קטני קטנים, אותן שהם קטנים ביותר [...] עדין הוא צריך לאמו **כחד גופא דמו גבי מזונות נמי כדרך שחייב לזון את האם כמו כן זן את הבן דאכתי בתר אימיה שייך וחד גופא נינהו.** ומוסיפין לה על מזונותיה, ש"מ משום דבעי למיכל בהדה מוסיף לה האב המשרה את אשתו על ידי שליש שהיין יפה לחלב אלמא משום כן מחייב לטפויי לה מזונות.

ובמשנה למלך פי"ב מהל' אישות כתב דהרא"ש וריב"ש חולקים על הר"ן, ומחמת סיום דברי הר"ן לא חש הריב"ש לדברי רבו הר"ן, ואילו הרב המגיה (רבי יעקב כולי) כתב שמסקנת הר"ן לפטור כשאינו חייב במזונות האם **ושכך היא דעת הרמב"ם**, עיי"ש.

ועיין שו"ת פעולת צדיק חלק ג' סימן כ' למהרי"ץ, ראש לכל גולת תימן, שהסכים כן להלכה כר"ן וז"ל

> והחכם המגיה כ' שם אח"ז וז"ל: ומדברי רבי' הרמב"ם שכ' כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים וכו' משמע דס"ל כהר"ן דמזונות בניו **מדין מזונות אמם נגעו בה** דאל"כ למאי הלכתא אקשינהו לימא חייב אדם לזון את בניו עכ"ל. **וראיה חזקה היא ודו"ק.**

ועיי"ש עוד בהמשך תשובתו. ולפי זה גם ניתן לבאר את דברי הרי"ף והר"ן בחידושים שאין חיוב מזונות קטני קטנים אלא כחלק ממזונות האם.

וכ"פ הגר"מ פיינשטיין כר"ן וס"ל שכן הוא דעת רש"י והרמב"ם ושגם הרא"ש מודה לר"ן בהסבר הגמרא.

וז"ל בשו"ת אגרות משה אבן העזר חלק א סימן קו:

> ולכן אף שהב"ש והח"מ בסי' ע"א סק"א סברי דלא כר"ן. **נלע"ד שיש לפסוק כר"ן** כיון שרש"י ורא"ש ורמב"ם סבירא להו כותיה ומוכרח כדבריו כדבארתי.

וכ"פ שם בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן קמ"ג כר"ן וכרש"י:

> דהנה בכתובות דף ס"ד מצינו שמחוייב ליתן להאישה מדין מזונות חד סעודה יתירתא או גם תרתי ותלת לארחי ופרחי שלכאורה תמוה הא אין מחוייב ליתן לה שתחלק לצדקה. וצריך לומר שכיון שהוא דבר שכל אחד נותן אם מזדמן לו הוא בכלל חיוב מזונותיה דאין יכול לומר לה שתהיה אכזרית ולא תתבייש ולא תתן. וזהו ראיה גדולה להר"ן ס"פ אף על פי שכתב בטעם שזן קטני קטנים שהוא עד שש שנים משום שכיון שהן נגררין אחריה א"א לה להעמיד עצמה שלא תזון אותם ומדין מזונות שלה נגעו בה עיין שם, שהרי חזינן שמחוייב ליתן לה בעד ארחי ופרחי מדין המזונות מטעם שאין יכול לומר לה שתהיה אכזרית ולא תתן כ"ש בבניה שלא יוכל לומר לה שתהיה אכזרית. והוו תרוייהו הא דארחי ופרחי והא דקטני קטנים מחד טעמא. וכן משמע לשון רש"י שם שכתב עד שש צריך סיוע מאמו וכשם שהבעל זן אותה כך זן אותו עמה.

ועיי"ש שגם מהר"ם והרא"ש סברי כר"ן, ומה דמחייבי באינה נשואה הינו מדין תנאי או מזיק וכד' [אך בזה רבו הדעות החולקות על סברת האגרות משה שיש לחייב את האב במזונות

ילדיו מדין מזיק. שהרי אין כאן אלא גרמא (מהרי"ט ח"א סי' צח, שו"ת עטרת פז ח"א כרך ג אבה"ע סי' י, שו"ת אחיעזר ח"א אבה"ע סי' כג אות ב'). ועוד שכן בכה"ג לא מקרי מזיק, דאטו לא ידעה האישה דע"י מעשיה יולד ולד ויצטרכו לזון אותו וסברא וקבלה את תוצאות ההיזק הללו (שו"ת היכל יצחק).

וכ"פ בקורבן נתנאל להדיא כר"ן שחיוב מזונות קטני קטנים הינו מכח מזונות אישה **וכשאין אימן קיימת פטור ממזונותיהם.**

וז"ל מסכת כתובות פרק ה' סימן מ':

> [ל] קטן בן שש יוצא בעירוב אמו. כי התינוק עד אותו זמן נגרר אחר אמו ואי אפשר שלא נותנת לו ממזונותיה והוי בכלל מזונות שחייב הבעל לאשתו. וע"ד אמר מתני' מסייע ליה משום דבעי למיכל בהדה **ונ"מ כשאין אמו קיימת האב אין מתחייב במזונות בנו קטן עד שש.**

וכ"כ במלאכת שלמה[3] מסכת כתובות פרק ד' משנה ו':

> ועוד דין אחר אשמועי' דהא דקיימא לן דכשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים היינו דוקא כשהן נגררין אחר אמם שעדיין אמם קיימת וכמו שאכתוב בס"ד לקמן בס"פ אף על פי בשם הר"ן ז"ל **והיינו דקתני בתו אפי' הנגררת אחריו אינו חייב במזונותיה אפי' בעודה פחותה משש** מדלא קתני האב אינו חייב במזונות הבת.

וכ"פ להדיא בשו"ת **עבודת השם** אהע"ז סי' יז, **שהאב המוחזק יכול לאמר קים לי כר"ן וקרבן נתנאל** ופטור מן הדין כשפטור ממזונות האם, ושהר"ן נשאר במסקנתו בדין זה ויש עוד ראשונים דס"ל כוותיה.

וכ"פ בשו"ת אבני אפוד סי' ע"א, ששיטת הר"ן אינה יחידאה ובוודאי **מצי המוחזק למימר קים לי** כר"ן **ופטור ממזונות קטנים אפילו פחות משש כשאינו חייב במזונות האם.**

לסיכום, לדעת **הר"ן, רש"י, ר"י מיגאש, רבינו יהונתן מלוניל** והאחרונים ההולכים בשיטתם, אין **חיוב עצמי** במזונות קטינים אף מתחת גיל שש, אלא, שמכח חיוב 'מזונות אישה' לאם הקטינים, חייב להוסיף גם לקטינים, שאל"כ יחסר ממזונותיה שלה, **אבל בגרושה אין שום חיוב במזונות אלא מדיני הצדקה בלבד.**

2. שיטה מהר"ם מרוטנבורג ורא"ש

לעומת הר"ן סוברים מהר"ם מרוטנבורג והרא"ש שמתחת לגיל שש החיוב הינו מדינא כדין מזונות אישה ולכן חייב אפילו שיש להם מהיכן להתפרנס ואפילו כשאינו חייב מזונות לאמא.

כ"כ מהר"ם מרוטנבורג שו"ת סי' רמ"ד:

> ... אלא ש"מ דפשיט הכי, מדקא פסיק ותני [שם סד, ב] המשרה אשתו ע"י שליש, [משמע] דכל מניקה כשם שחייב במזונותיה, דהיינו בין אמיד בין לא אמיד, בין אית לה נכסים שנתנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בהם, בין לית לה נכסי, דהא חוב גמור הוא דאחייב במזונותיה משלו, כשם שהוא חייב בכתובה משלו אפילו כי אית לה נכסי טובא חייב בכתובה ובתוספת שהוסיף לה, הכי נמי חייב לזונה משלו דתנאי כתובה ככתובה דמי, **הכי נמי**

[3] רבי שלמה ב"ר ישועה עדני נולד בשנת שכ"ז (1567) בצנעא שבתימן עלה לארץ ישראל והיה מרבני צפת בדור שאחרי מרן השו"ע לפני יותר מ 400 שנה.

קא פסיק ותני דכל שעתא מוסיף לה משלו על מזונותיה כשהיא מניקה בשביל דתקינו רבנן מזונות לאישה תקינו רבנן לקטני קטנים, בין שהאם בחייה בין שמתה חייב לזונם.

וכ"פ ברא"ש מסכת כתובות פרק ד' סימן י"ד:

> דשמעינן מינה דחייב לזון בניו ובנותיו כשהן קטני קטנים ואפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם פסק רבינו מאיר דחייב לזונם דכיון דתקנת חכמים היא זכו במזונותיהם אפי' יש להם להתפרנס משלהן דומיא דמזונות האישה מדכלל מזונות האישה דקתני ומוסיפין לה על מזונותיה בשביל הקטן אלמא דין אחד להם:

וכ"פ מרן בשולחן ערוך אבן העזר סימן ע"א סעי' א':

> חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש, אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם.

לכאורה מבואר לשיטה זו שחיוב מזונות קטני קטנים הינו מתקנת מזונות חלוטה ולא מדין צדקה[4], ולכן, אע"פ שיש לקטינים נכסים ואינם עניים הזקוקים לצדקה חייב האב לזונם.

לשיטה זו חיוב המזונות עד גיל שש הינו חלוט ואינו מדין צדקה אלא חובה דינית משפטית גמורה וללא קשר לחיוב מזונות אישה לאמם.

כשיטה זו נהגו לפסוק בבתי הדין בארץ ישראל מאז קום המדינה וכשיטה זו, כפשטות השו"ע, נראה שהלכו ראשוני הפוסקים שאחרי מרן ובהם הלבוש, הח"מ הב"ש ועוד, ובשיטה זו כבר האריכו לכתוב ולפלפל, ועיין יביע אומר חלק ט' אהע"ז סי' כג.

אלא שרבו האחרונים שחלוקים על הסבר זה כפי שנבאר בהמשך הדברים.

יסוד נוסף שעולה מדברי המהר"ם, שאמנם חיוב מזונות קטינים הינו מתקנה הנובעת וקשורה לחיוב מזונות אישה, אך, לאחר שתיקנו חיוב מזונות לקטינים, גם אם האב כבר אינו חייב במזונות אישה, כגון שמתה האם או התגרשה, עדיין נשאר עליו חיוב עצמי של מזונות קטינים, וכפי שפסק מרן שם בסעיף ו דאף בילדו מן הפנויה חייב.

לסיכום, שיטת מהר"ם ורא"ש בפשטות סוברת שחיוב מזונות קטני קטנים הינו חיוב עצמי ללא קשר לאמם והינו חיוב דיני ולא צדקה, ולכן גם כשיש להם נכסים חייב לזונם.

אך, לקמן נראה שיסוד זה גם הוא **אינו מוסכם**, אפילו בשיטת מהר"ם ורא"ש ושו"ע, ונראה שגם מהר"ם ס"ל כר"ן ועיקר החיוב הינו מדין מזונות אישה, וכפי שנוכיח לקמן בדיקדוק לשונו ובדברי האחרונים בדעת מהר"ם, עיין בפרק הבא.

ואמנם גם לשיטה זו כתב בשו"ת נבחר מכסף[5] חלק אבן העזר סימן ע"ו, שגם לדעת מהר"ם החיוב הינו **מדין צדקה**, אלא דלא מחייבים אותם למכור נכסיהם ולא לצאת לעבוד בכדי לפרנס את עצמם, בניגוד לשאר עניים המחוייבים למכור נכסיהם או לעבוד בטרם יטלו מן הצדקה, וס"ל שמהות התקנה שווה הן בקטני קטנים והן בקטנים עד י"ב שנים והחיוב הינו **בתורת צדקה**, ואפילו שיש להם נכסים, אלא דמעל גיל שש לא כפינן לאב אלא בדברים וז"ל:

> וא"כ יש לנו לחלק ולומר דדוקא עד י"ב זנים בתורת צדקה אפילו יש להם נכסים מבית אבי אמם אבל בגדולים לא ובבנים שהם עניים ואין להם ממה

[4] כשיטת תוספות בהסבר הסתירה בין הסוגיות ולא כשיטת רש"י.
[5] רבי יאשיהו ב"ר יוסף פינטו, שכ"ה-ת"ח, רבה של דמשק.

שיזונו לעולם מחוייב האב האמוד אף לאחר שיגדלו לזונם בתורת צדקה ולא להפילם על הצבור.

3. שיטת הרמב"ם

ז"ל הרמב"ם הלכות אישות פרק י"ב הלכה י"ד:

> **כשם** שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים.

ונחלקו האחרונים בהבנת כוונתו של הרמב"ם במה שכתב 'כשם'.

רבי יעקב כולי בהגהתו למשנה למלך מבין שהרמב"ם פסק כר"ן ואילו המשנה למלך מבין שהרמב"ם חולק על הר"ן, וז"ל מל"מ שם (פרק יב הלכה יד):

> וכתב הר"ן וז"ל: ונראה לי דכי אמרינן הזן אותם קטני קטנים דוקא כשאמן קיימת ומדין מזונות אמם נגעו בה וכו' אבל כשאין אמן קיימת אינו חייב במזונותיהן ע"כ. ומדברי הרא"ש והריב"ש שהביא מרן הב"י ס"ס ע"א בדין הבא על הפנויה שאם מודה שהוא בנו דחייב לזונו מוכח דפליגי עליה דהר"ן וסבירא להו דמזונות בניו לאו מדין מזונות אמם נגעו בה. ואפשר דאף הר"ן לא להלכה אמרה שהרי כתב בסוף דבריו אבל לא ראיתי לראשונים שאמרו כן ומש"ה הריב"ש לא חש לסברת הר"ן.

ואילו רבי יעקב כולי ס"ל שהרמב"ם כר"ן וז"ל:

> א"ה ומדברי רבינו שכתב כשם שאדם חייב וכו' משמע דס"ל כהר"ן דמזונות בניו מדין מזונות אמם נגעו בה דאל"כ למאי הלכתא אקשינהו לימא חייב אדם לזון את בניו.

וכן ביאר במשפטי שמואל[6] סי' ט' **שדעת הרמב"ם להלכה כשיטת הר"ן**, וכן העלה בשו"ת אבני אפוד[7] סי' ע"א.

וכ"כ הב"ח בסי' עא בדעת הרמב"ם **ואף בדעת מהר"ם** וז"ל:

> ומשמע התם דמכלל מזונות האישה הן דקתני ומוסיפין לה על מזונותיה בשביל הקטן אלמא דין אחד להם ומשום הכי כתב הר"ם דזכו במזונותיהם אפילו יש להם להתפרנס משלהם דומיא דמזונות האישה עיין במ"ש הרא"ש פרק נערה משמו וכן נראה מלשון הרמב"ם [פי"ב הי"ד] שכתב וז"ל כשם שחייב אדם במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים עד שיהיו בני שש שנים עכ"ל משמע דכי היכי דחייב במזונות אשתו אף על פי שאינו אמוד וגם האישה יש לה להתפרנס משלה כך הוא חייב במזונות בניו וכו' **וכ"כ הר"ן** ס"פ אף על פי (כח ב ד"ה גמ') דמדין מזונות אמן נגעו בה דכיון שהם נגררים אחריה אי אפשר להעמיד עצמה שלא תזון אותם **ולהכי נראה להר"ן דדוקא בשאמן קיימת** אלא שלא ראה לראשונים שאמרו כן ע"ש **וכל זה סעד והסכמה לדינו של הר"ם מרוטנבורג** ז"ל.

---

[6] רבי שמואל ברוך ורנר (כ"ה בטבת ה'תרע"א, ינואר 1911 – ל' בסיון ה'תשנ"ג, יוני 1993) היה ראב"ד בתל אביב במשך עשרות שנים. חתן פרס הרב קוק. חתנו של הרב יעקב משה חרל"פ, עסק רבות הנושא חיוב מזונות ילדים ונחשב מהגדולים בתחום בדור הקודם.

[7] רבי דוד פִּיפָּאנוֹ (ט"ו באדר ב' ה'תרי"א- ח' בכסלו ה'תרפ"ה) מגדולי רבני סלוניקי, ובסוף ימיו רבה הראשי וראב"ד של בולגריה.

וכ"נ דסבירא ליה בדעת הטור להלכה דכל שאין האם קיימת אינו חייב במזונות קטנים מכח התקנה, וכפי שהעלה הרב המגיה הנ"ל.

ועיי"ל בשו"ת פעולת צדיק (חלק ג' סימן כ') שהבאנו לעיל שהסכים עמו וכתב על דבריו 'והיא ראיה חזקה' **ופסק שהרמב"ם ס"ל כר"ן ושכן ההלכה**, וז"ל:

> והחכם המגיה כ' שם אח"ז וז"ל: ומדברי רבי' הרמב"ם שכ' כשם שאדם חייב במזונות אשתו כך הוא חייב במזונות בניו ובנותיו הקטנים וכו' משמע דס"ל כהר"ן דמזונות בניו מדין מזונות אמם נגעו בה דאל"כ למאי הלכתא אקשינהו לימא חייב אדם לזון את בניו עכ"ל.
>
> **וראיה חזקה היא ודו"ק.**

וכן נראה להוכיח מהא דהבאנו לקמן משו"ת משפטי שמואל, דס"ל שחברו ותלמידו המובהק של הרמב"ם, רבי פנחס הדיין, ס"ל כרשב"א שכל החיוב הינו מדין צדקה ומסתבר שכך היא דעת רבו הגדול הרמב"ם, וא"כ יש לומר שבעוד אימם קיימת וחייב במזונותיה חייב מדינא, ואילו לאחר מיתה או גירושין החיוב הינו מדין צדקה בלבד גם בקטני קטנים.

אמנם יש להקשות שהרי בהלכות אישות (פרק י"ט הלכה י"ד) פסק הרמב"ם וז"ל:

> בת הממאנת הרי היא כשאר הבנות ויש לה מזונות, אבל בת היבמה ובת השנייה ובת הארוסה ובת האנוסה אין להן מזונות אחר מיתת אביהן בתנאי זה, **אבל בחיי אביהן הוא חייב במזונותן כדין שאר הבנים והבנות בחיי אביהן.**

הרי להדיא ס"ל שגם כשפטור ממזונות האם חייב במזונות הבת. וכן הוא להדיא בדבריו בגרושה (הלכות אישות פרק כ"א הלכה י"ז):

> הגרושה אין לה מזונות אף על פי שהיא מניקה את בנה אבל נותן לה יתר על שכרה דברים שהקטן צריך להן מכסות ומאכל ומשקה וסיכה וכיוצא בזה, אבל המעוברת אין לה כלום. שלמו חדשיו וגמלתו אם רצת המגורשת שיהיה בנה אצלה אין מפרישין אותו ממנה עד שיהיה בן שש שנים גמורות אלא כופין את אביו ונותן לו מזונות והוא אצל אמו.

ויש לומר שאכן עיקר החיוב הינו כר"ן מחמת מזונות אישה, ובגרושה וכדומה לא פלוג ותיקנו לחייב את האב כשיש לו והוא מדין צדקה הניתן לכפיה, כרשב"א, **ולכן בשיש להם נכסים יסבור הרמב"ם שהאב פטור מלזונם ודלא כרא"ש ומהר"ם.**

וכ"פ בשו"ת דברי מלכיאל[8] ח"ה סי' קסה וכתב כן **אפילו** בדעת **מהר"ם ורא"ש וריטב"א** כשיטת הר"ן וז"ל:

> ויותר נראה דס"ל שיש במזונות קטנים שני טעמים. טעם אחד בשביל שהם אצל אמם והיא מוכרחת לזונם **והוי זה בכלל מזונותיה** וכמ"ש הר"ן וריטב"א וכן מוכח להדיא בס"פ אף על פי. וטעם שני מפני שאין להם דעת לבקש להם מזון ואם לא יזונם אביהם יזדמן שימותו ברעב. ולזה הטילו על האב לזונם. ולזה איתא בש"ס (בדף מ"ט) שחייב לזונם ולא חילקו בין אמם קיימת או לא. **ואיתא שם דאין הלכה כתקנת אושא בזה ולא חילקו בין קטנים לקטני קטנים וכמש"ל והיינו משום דאירי כשאין להם נכסים וכשמתה אמם.** ונ"מ בין הטעמים לעניין אם יש להם נכסים. דלטעם הראשון

[8] הרב מלכיאל צבי הלוי טננבוים (תר"ז, 1847 – ה' ניסן תר"ע, 1910) היה רבה של העיר לומז'ה, ומגדולי הרבנים "המשיבים" בדורו.

צריך לזונם אצל אמם אף אם יש להם נכסים וכמו שצריך לזון אשתו. וכ"כ הרא"ש פ"ד דכתובות בשם מהר"מ מרוטנבורג דלזה חייב לזונם כשיש להם נכסים מפני שמזונותיהם נכללו במזונות אמם ע"ש. ואם מתה אמם אזי חייב מטעם השני, וזה שייך רק אם אין להם נכסים. ועכ"פ נתבאר **דהיכי שמתה או נתגרשה אשתו וגם יש להם נכסים משלהם כ"ע מודו שהוא פטור מלזונם.** ושמענו דבנ"ד פטור מלזונם כיון שיש להם נכסים. ועל פי מה שכתבנו לעיל מיושב מה שקשה בדברי הר"מ מרוטנבורג והרא"ש הנ"ל שהוכיחו ממזונות האישה שנותן לה אף שיש לה נכסים דא"כ היכא שמתה אשתו או נתגרשה יפטור ממזונות הקטנים. והרי דעת הרא"ש וריב"ש שחייב בכל גוונא כמ"ש המ"ל פי"ב מה"א הי"ד. אבל לפמש"ל א"ש דהיכא שמתה אמם וכדומה חייבוהו רק משום לא פלוג וכמש"ל, **ולזה היכא שיש להם נכסים אוקמוה אדינא שפטור.** וכעין מ"ש בחיבורי ח"א סי' צ' דהיכי דהוי רק משום לא פלוג אזי כשיש איזה טעם כגון משום פסידא או דליכא דטרח להו אוקמוה אדינא ע"ש וה"ה בנ"ד.

וכ"כ מהריב"ל בדעת הרא"ש דמזונות אחר מיתת אימן הוא מדין לא פלוג.

וז"ל שו"ת מהר"י בן לב חלק ב סימן כ':

דיש להשיב **דבתר רובא תקנו** ורוב הבנים והבנות אין להם במה שיתפרנסו בחיי אביהן.

ובראש"ש קשה מאד להלום את דבריו של ה'דברי מלכיאל', שהרי כתב להדיא, דיש להם נכסים **מאבי אמם** וכ"כ הטוש"ע בשמו, אך במהר"ם עצמו וכן בקיצור פסקי הרא"ש כתב סתם שיש להם **להתפרנס** ואפשר לומר כדברי מלכיאל, ולומר שאכן לא חיבום לצאת ולפרנס עצמם כדין שאר עניים אבל ודאי שאם יש להם כבר נכסים האב פטור מלזונם שהרי אינם עניים כבר.

ונראה עוד דס"ל לדברי מלכיאל בדעת הרא"ש ומהר"ם, שכשאין להם נכסים ס"ל דחייבו לזונם גם כשאין אימם קיימת, אך, **תוקף החיוב הינו קלוש והוא משום לא פלוג** בלבד, ואילו הר"ן והריטב"א לא סברי דלא פלוג **ופטרו לגמרי** כשאין אמם קיימת, בין יש להם נכסים ובין שאין להם איך להתפרנס.

ועוד נראה מעיון מדוקדק במהר"ם עצמו, לדייק שמה שחייב אפילו כשיש להם להתפרנס היינו בשאמם חיה ומדין תוספת למזונות אימם שכן כתב להדיא מוסיף **לה** על מזונותיה וז"ל

דכל מניקה כשם שחייב במזונותיה, דהיינו בין אמיד בין לא אמיד, בין אית לה נכסים שנתנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בהם, בין לית לה נכסי, דהא חוב גמור הוא דאחייב במזונותיה משלו, כשם שהוא חייב בכתובה משלו אפילו כי אית לה נכסי טובא חייב בכתובה ובתוספת שהוסיף לה, הכי נמי חייב לזונה משלו דתנאי כתובה ככתובה דמי, הכי נמי קא פסיק ותני דכל שעתא מוסיף לה משלו על מזונותיה כשהיא מניקה.

ומנמק זאת:

בשביל דתקינו רבנן מזונות לאישה תקינו רבנן לקטני קטנים, בין שהאם בחייה בין שמתה חייב לזונם.

הרי מבואר שאגב עיקר תקנת מזונותיה תקנו להוסיף, ואגב תקנה זו עשו תקנה נוספת לחייב גם לאחר מותה, אך בתקנה זו יתכן שהוא משום דלית להו נכסים ומדין צדקה כרשב"א, וכפי שדייקנו במרן שבגרושה לא כתב שנותן מזונות כשיש להם נכסים עיין לקמן.

ואם כהסבר זה, תתיישב כפתור ופרח דרשתו של עולא רבה בכתובות סה במקור החיוב במזונות קטני קטנים, דאיתא שם בדף סה עמוד ב

> דרש רבי עולא רבה אפיתחא דבי נשיאה: אף על פי שאמרו אין אדם זן את בניו ובנותיו כשהן קטנים, אבל זן קטני קטנים. עד כמה? עד בן שש; כדרב אסי, דאמר רב אסי: קטן בן שש **יוצא בעירוב אמו**. ממאי? מדקתני: היתה מניקה - פוחתין לה ממעשה ידיה ומוסיפין לה על מזונותיה; מ"ט? לאו משום דבעי למיכל בהדה.

וכי איזו שייכות יש לחיוב מזונות אב לבנו עם דיני עירובין? וניחא טובא להנ"ל כי יסוד החיוב הוא ממזונות אמו לכן כשהילד נגרר אחרי אמו הוא ניזון עמה כי מפיתה אוכל, והיכן שמזונה מונח שם מזונו מונח וממילא שם מקום שביתתו, זוהי ראיית הר"ן שחיוב מזונות קטני קטנים הינו חלק מחיוב מזונות אישה, ופשיטא שמהר"ם לא פליג עליה, אלא שמוסיף חיוב קלוש מדין לא פלוג גם לאחר מותה, וכפי שביאר בדברי מלכיאל דהחיוב נמשך לאחר פטירת האם מדין לא פלוג כנ"ל ואתי שפיר.

וכן נראה להדיא בים של שלמה כתובות פרק ד אות כב שאחר שהביא דין הרא"ש בדין תוספת מזונות אימם, כתב מקור אחר לחיוב בפנויה והוא מהריב"ש, משמע דס"ל שמהרא"ש וממהר"ם אין מקור מספיק ובודאי שאין לחייב כשיש להם נכסים במצב שאינו חייב לאימם.

וא"כ למרות הדוחק הרב בדברי הרא"ש יש להסברו של דברי מלכיאל במהר"ם וברא"ש יסוד גדול.

לסיכום, לר"ן והריטב"א וסייעתם ישנו חיוב מדינא במזונות קטני קטנים מכח מזונות אמם בלבד, וכשפטור ממזונות האם פטור מן הדין אף בקטני קטנים וחל חיוב צדקה בלבד.

וכן היא שיטת הרמב"ם (ב"ח, משפטי שמואל, פעולת צדיק).

ואילו למהר"ם והרא"ש, אפשר לומר שישנו חיוב עצמי בקטני קטנים אפילו כשאין אמם קיימת, והוא חיוב מדינא, ולכן, אפילו כשיש להם נכסים חייב.

ואפשר לומר, שגם לשיטתם **עיקר החיוב הינו מדין מזונות אמם כשיטת הר"ן**, אלא, דס"ל שכשאין להם איך להתפרנס לא פלוג וחייבו אף כשאינו חייב לאמם, אך, זהו חיוב קלוש רק מכח 'לא פלוג' ומדיני צדקה ולכן בשיש להם נכסים **מודים שפטור** (דברי מלכיאל), א"נ כשאין אמם קיימת חייב רק מדין צדקה ולכן דווקא כשאין להם נכסים כשיטת הר"ן (ב"ח) א"נ בכל מקרה חייב, אך בתורת צדקה(נבחר מכסף).

ואפושי במחלוקת לא מפשינן.

4. שיטה ר"י מגאש ורשב"א

לעומת המהר"ם והרא"ש, סוברים הרשב"א והר"י מיגאש שחיוב מזונות לעולם הינו מדין צדקה, ואפילו מתחת לגיל שש ואפילו כשחייב במזונות אישה לאמם של הקטינים, וממילא כשיש להם נכסים פטור גם בקטני קטנים.

וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"ב שצ"א:

> עוד אמרתם שאותו בן הקטן יש לו נכסים ממקום אחר והאב אינו רוצה לזונו אף על פי שהוא קטן. ויש אומרים שעל האב לזונו דתנאי ב"ד הוא, מדדרש רבה אפתחא דבי נשיאה אף על פי שאמרו וכו' אבל זן הוא קטני קטנים. ועד

כמה, עד בן שש. וסתמא אמרו לא שנא יש לבן נכסי' שנפלו לו מבית אבי אמו ולא שנא אין לו נכסים אחרים. וכענין אלמנה הניזונית מנכסי יתומים אף על פי שיש לה נכסים ממקום אחר. ויש מי שאומר שלא חייבו את האב לזונו אלא כשאין לו במה שיתפרנס. הודיענו הדין עם מי.

תשובה: גם בזה **הדין עם האב שלא אמרו אלא מפני שאין לו.** ושלשה זמנים יש כשהבן גדול ויכול להשתדל אין האב חייב לזונו כלל ואין כופין אותו אפילו בכפיית אסיתא. וכל שהוא קטן כבר שבע כבר תמני ועד שיגדיל כופין אותו בכפיית אסיתא ומכריזין עליו עורבא בעי בני והאי גברא לא בעי בני, לפי שאין הבן עדיין יודע להשתדל. וכשהוא קטן קטנים כופין אותו בבית דין לפי שאין לו ואינו יכול להשתדל כלל. **אבל כל שיש לו למה יתחייב האב לזונו. ומה שטען הטוען שהוא תנאי בית דין ובא לדמותו למזונות אלמנה אינו כן, לפי שמזון הבנים אינו מתנאי כתובה.** דלא אמרו בבנים אלא בנין דיכרין יירתון כסף כתובותיך. ובבנות הוא שתקנו מזונות. כדתנן בנן נוקבן יתזני מנכסי. ואף הם אין להם בחיי האב מזונות מתנאי כתובתה. שהרי לא עשו הפרש מה בנין דכרין אינן נוטלין אלא לאחר מיתה אף הבנות אין ניזונות אלא לאחר מיתה.

ויתכן, כי מקורו של הרשב"א הינו בירושלמי דכתב שכל מצוות האב על הבן לא ניתן לכפות, וס"ל לרשב"א שאפילו במצוות דאורייתא כמילה ופדיון הבן שהוא חיוב גמור ומלווה הכתובה בתורה לא ניתן לכוף את האב.

וכך מפורש בירושלמי (קידושין פ"א הלכה ז'), שאפילו חובות האב כלפי בנו, הנלמדים מדאורייתא, האמורים במסכת קידושין (כט א) אין לכופו עליהם וזה לשון הירושלמי:

מה למצוה או לעיכוב [מיבעיא ליה אם מצות האב על הבן למצוה לחוד וקרא עצה טובה קמ"ל לאב לעשות כן לבנו או דלמא אפי' לעכב וכופין אותו על כך(קרבן העדה)], **נשמעינה מן הדא** [נלמד מהמעשה דלהלן], **בר תרימה אתא לגבי רבי אימי אמר לי' פייס לאבא דיסביני אתא** [בר תרימא ביקש מרבי אמי שיפייס וישכנע את אביו לקיים מצוותו ולהשיאו אישה] **פייסיה ולא קביל עלוי** [ניסה לפייסו ולא שמע לו, ורבי אמי לא כפה אותו על כך], **הדא אמרה למצוה אין תימר לעיכוב הוה ליה לכופניה** [זאת אומרת שכל מצוות הבן על האב למצווה אך לא לעיכוב, דהיינו שביה"ד אינו יכול לכפות על האב לקיים מצוותו].

וכ"פ להדיא כירושלמי בשו"ת הרשב"א חלק ב' סימן שכ"א:

אבל בכור שהוכר ויש לו ולא רצה האב לפדותו הוא חייב לפדות את עצמו **וכופין אותו ולא את האב. שדבר זה למצוה נאמר ולא לעכוב.** וכן נראה לי ממה שאמרו בירושלמי בפ"ק דקדושין גבי מצות הבן על האב. דגרסינן התם מה למצוה או לעכוב, כלומר מה שאמרו שמצות אלו לאב על הבן למצוה בלבד ולא לעכוב או אפי' לעכוב. נשמעינה מן הדא בר גרדא אתא לגביר דאמר ליה פייס לאבא דיסכנן /דיסביני/. אתא אמר ליה ולא שמע ליה הדא אמרה למצוה אין תימר לעכוב הוה ליה מכופניה ע"כ. **ונראה שעל כל מצות הבן על האב השנויות שם למולו לפדותו להשיאו אישה ללמדו תורה ללמדו אומנות ולהשיטו בנהר, אמרו כן.** ולא על להשיאו אישה ולהשיטו בנהר בלבד. שאם כן היה להם לפרש ולהוציאו להשיאו אישה למצוה או לעכב.

וכן נקט ר"ש מקינון בספר הכריתות ח"ה ש"ב אות מ"ה.

וכ"פ בשו"ת דבר אברהם ח"ב סי' א אות ו.

וכ"פ בשו"ת דברי שלום (לרבי שלום יצחק מזרחי דיין ביה"ד הגדול) חלק יו"ד סי' קלט, ועיי"ש שהביא מחלוקת בדין מילה ופדיון הבן אי נקטינן כרשב"א או שהירושלמי מיירי בשאר מצוות, אך, לכו"ע בחיוב ללמדו אומנות וכדומה(מה שנכנס כיום במחציות חינוך), לית מאן דס"ל דכייפינן לאב.

וכך כתב בנתיבות המשפט לגר"ח אלגזי על דברי רבנו ירוחם נתיב כג חלק ה', וכ"כ בלב אריה לגאון מבראד חולין דף פ"ד ע"א על הא דנקטינן בש"ס שם "ללחמך וללחם ביתך – לחמך **קודם ללחם ביתך**", דמוכח שמזונות הקטנים הינם מדין צדקה ולכן מזונות ביתו אינם קודמים למזונותיו שלו, כי יש להבדיל בין חיובים שביד ביה"ד ובסמכותו **לכפות**, לבין חיובים מוסריים, **שאסור** לביה"ד להתערב בהם, ודיין הכופה על כך הרי הוא גזלן ועתיד ליתן את הדין.

וכ"ד ר"י מיגאש בשו"ת סי' עא, כרשב"א, דבאית להו נכסי או מקור פרנסה פטור האב ממזונותיהם, ואפילו בקטני קטנים, עיין פד"ר כרך ה עמ' 342 מהרבנים גרז, דביר ושפירא, שהעלו שזו מחלוקת ראשונים ופוסקים האם חיוב מתחת גיל שש הינו מדין צדקה ומצוה או חיוב מדינא, והביאו את הרשב"א הנ"ל והסיקו שכן גם דעת הר"י מיגאש וז"ל:

> ולפי"ז נראה **דגם הר"י מגאש ס"ל כהרשב"א דעיקר חיובו של האב הוא מדין צדקה** כי צ"ע במה שכ' הר"י מיגאש דהקנין שעשה אביו של ראובן הוא בלתי קיים כפי הדין להיותו קנין דברים, והרי הלכה פסוקה כי אפשר להתחייב לזון חבירו כמבואר בח"מ סי' ס', אלא לפי מה שנתבאר בדברי הרשב"א כי עיקר יסוד הדין דמזונות הבנים הוא מדין צדקה ובעיקרו הוא מצוה, ניחא, כי מה שכתוב בתשו' הנ"ל דקיבל האב לזון אותו בהיותו חוץ לעיר, היינו דקיבל עליו בקנין לקיים את מצות הצדקה שחל על ראובן, לכן אין מועיל קנין. שהרי כ' המרדכי בשבת פ' ר"א שאם קיבל עליו לקיים מצוה של חבירו הוי קנין דברים.

ועיי"ש שהשאירו מחלוקת זו ללא הכרעה. ועיין לעיל שהבאנו מהשיטמ"ק בשם ר"י מיגאש דס"ל כר"ן בהיותה נשואה וחייב במזונותיה חייב גם להוסיף לה עבור הבן, אמנם, אכתי אפשר לומר שאפילו לסברא זו יסבור הר"י מיגאש **שאם יש להם נכסים פטור האב אפילו בנשואה** שהרי יש להם מה לאכול וליכא למימר שלא תוכל לעמוד על עצמה בהיותם רעבים.

ולפ"ז עלה לנו כי שיטת הר"י מיגאש הינה, **שבהיותו חייב במזונות לאם חייב במזונות קטני קטנים השוהים עימה מדין מזונות אישה, וכשפטור ממזון האם חייב רק מדין צדקה, בין כך ובין כך, בהיות להם נכסים פטור, דלא שייך לא טעמא דצדקה ולא טעמא שמחסרת ממזונותיה בשבילם.**

וכ"כ להדיא רבינו שמואל בן חפני גאון(בספר ההוצאות) דפטור בהיות להם נכסים משלהם.

וכ"ד רבי פנחס הדיין בשאלתו לרמב"ם (שו"ת הרמב"ם סימן שסז) שכתב:

> אבל תקנת אושא אינה אלא בזמן שהבנים קטנים ואין להם במה יתפרנסו אבל אם היה להם במה יתפרנסו לא רבותינו חייבו בתקנת אושא.

עיין משפטי שמואל סי' ט שכתב דס"ל להלכה כרשב"א.

ושם לא חלק עליו הרמב"ם בזה , אמנם סוף התשובה נאבד, וחבל על דאבדין.

וכ"ד **הפרישה** חושן משפט סימן צז אות מא שתקנת אושא עד גיל שש הינה משום שאינן יכולים להתפרנס והא כשיטת הרשב"א וז"ל:

> והא דשינה רבינו וכתב גבי בניו מוטלין עליו וגבי אשתו כתב חייב במזונותיה משום דגבי בניו אינו חייב אלא עד שיהיו בני שש כמו שכתב רבינו באבן עזר (ריש) סימן ע"א דעד אותו זמן מוטלין עליו **ואינן יכולין לשאל על הפתחים** ובאשתו חייב לה מתנאי בית דין **אף שהיא יכולה להתפרנס ממקום אחר** וק"ל:

מפורש דשאני מזונות קטני קטנים ממזונות אישה ודלא כמהר"ם והרא"ש, ולכן אם יש לקטני קטנים מהיכן להתפרנס האב פטור, אלא שאי אפשר לכפות ילדים מתחת גיל שש להשאל על הפתחים.

וכן היתה סברתו הפשוטה של השואל בשו"ת מהר"ם וז"ל שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס ברלין סימן קסג (רמב):

> יורני מורי מי שיש לו שני בנים ובנות יתרות מבן שש ופחותים מבן שש, ויש להם נכסים שנתנו להם במתנה, מי מחייב האב לזונם ולפרנסם או לא.
>
> מטיבותיה דמר ובהרמנא דמר אדון לפניו בקרקע, כי נראה לתלמידך שאינו מחוייב מאחר שיש להם להתפרנס משלהם, מאחר שמדמה אותו לצדקה בפרק נערה [כתובות מ"ט ע"ב], ולא אמרן אלא דלא אמיד אבל אמיד כפינן ליה בעל כרחו, לא יהא אלא אחר כי הא דרבא אכפייה וכו', כמו צדקה דוקא לעניים, כמו כן בניו נמי דוקא שאין להם משל עצמם.
>
> וכן הוא אומר שם [נ, א] עושה צדקה בכל עת זה הזן בניו ובנותיו כשהן קטנים, אלמא צדקה קא חשיב ליה.

ואע"פ שמהר"ם סתר דבריו, ואף נראה שהשואל הוא הרא"ש והסכים בסופו של דבר למהר"ם רבו, הבו דלא לוסיף עלה והדין כן דווקא כשאם הקטינים קיימת וחייב לה מזונות אישה, אבל אם מתה אינו אלא משום לא פלוג כדכתבו הב"ח ודברי מלכיאל.

וכ"כ להדיא בשו"ת חתם סופר חלק ג' (אבן העזר חלק א') סימן קלג ביחס לקטני קטנים וז"ל:

> כיון שכל חיוב המזונות לבנו הוא **בתורת צדקה** לא תוכל להשביעו ע"ז ובית שמואל סס"י ע"ב קיצר בזה.

וכ"כ שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן ק"ס:

> ואודות שכר הנקה אם הי' ברור גמור שהולד ממנו כופין אותו הב"ד לשלם לה שכר הנקה כי חייב במזונות בניו הקטנים **מדין צדקה** וכופי' על זה ... ואמנם אם הוא כופר שאינו בנו מי ישביעו כיון שאינו חיוב ממון אלא צדקה בעלמא.

אמנם שם מיירי בפנויה, ואפשר שס"ל כר"ן ויודה בנשואה דהוא חייב מדין מזונות אישה ולא כרשב"א, אך **בגרושה ופנויה ודאי ס"ל שהוא דין צדקה**, ומאי דקיי"ל כופין לזון היינו מדין צדקה.

ושם מיירי בקטני קטנים ואף בתינוק יונק, וכן ביאר בשו"ת יד אפרים סי' ה בדעת החת"ס דס"ל דמי שאינו מחוייב במזונות האם מחוייב במזונות ילדיו **רק מדין צדקה ומשום דהחת"ס פסק להלכה כר"ן**, עיי"ש.

וכ"פ כשיטת הרשב"א בשו"ת תשב"ץ חלק ב' סימן רצ"ב תיקון ג':

> והרשב"א ז"ל כ' בתשובה כל שיש לו נכסים לקטן אין האב חייב לזונו. ואין זה דומה למזונו' אלמנה. שאע"פ שיש לה נכסים ניזונת מנכסי בעל'. לפי

> שמזונו' האלמנה הם תנאי ב"ד ומזון היתום אינו מתנאי כתובה עכ"ל תשובה וה"ה לבת ניזונת מתנאי כתובה שאם נשאת האם וקבל עליו הבעל לזונה חייב לזונה ולא הפסידה מזונו' שהם תנאי ב"ד. והכי מוכח בפ' הנושא. ומלשונו נראה שאפי' נכסיה שנפלו לו מבית אבי אמו **יהא ניזון מהם** אף על פי שה"ר מאיר מרוטנבורק ז"ל היה מחייבו כמו שנזכר בספר אהע"ז (סי' ע"א).

וכן פירש הגר"ח איזרר בתיק 832682/1 בדעת תוספות יו"ט כתובות פרק ד' משנה ו' וז"ל:

> לגבי קטני קטנים כתב התוי"ט בפרק נערה שאין האב מחויב לעבוד כדי לפרנסם. אולי י"ל **התוי"ט סובר כרשב"א שפרנסת קטני קטנים הוי מצוה בלבד** המוטלת על האב.

לסיכום, לשיטת הרשב"א, ר"י מיגאש, תשב"ץ, ר"ש בן חופני, רבי פנחס הדיין, תוי"ט וסייעתם חיוב האב במזונות לעולם הינו **מדין צדקה, אפילו בקטני קטנים ואפילו כשאימם קיימת וחייב במזונותיה.**

וכ"פ בפרישה וכ"פ חת"ס להדיא לכל הפחות בפנויה.

וכ"פ הרמב"ם ע"פ הב"ח, המגיה על משל"מ, פעולת צדיק, משפטי שמואל ועוד, וכ"נ מהא דרבי פנחס הדיין ס"ל הכי.

ויש לשים לב, דהגם שחיוב מזונות קטני קטנים הינו מדין צדקה, **הרי זהו חיוב הניתן לכפייה,** ואפילו באדם שאינו עשיר גדול שניתן לכופו לצדקה דעלמא, אלא די בזה שיש לו די בשביל עצמו, בכדי לחייבו בכפיית בי"ד לזון את ילדיו בכדי מזונותיהם ההכרחיים והבסיסיים או לכל הפחות שיאכלו יחד עמו בסעודתו(עיין תוס' יו"ט כתובות פרק ד' משנה ו').

5. שיטת השו"ע

מרן בשו"ע סי' ע"א סעי' א' פסק כמהר"ם שחייב לזון קטני קטנים אף כשיש להם נכסים, משמע שאינו מדין צדקה.

ושם סעיף ו' פסק שחייב לזונם אף כשאינו חייב לאמם כגון בפנויה.

ובסי' פ"ב סע' ו-ח פסק שחיוב מזונות ילדים הינו גם בגרושה, וכן הוא ברמב"ם אישות פרק כ"א הלכה יז-יח.

לכאורה, פסק מרן כרא"ש וכמהר"ם ומחייב עד גיל שש חיוב גמור ואפילו ביש להם נכסים.

אך לפי דברי מלכיאל ושאר פוסקים שהבאנו לעיל, דסבירא להו שכאשר אינו חייב במזונות אישה חיובו הינו קלוש, ואולי אף אינו אלא מדין צדקה, י"ל דבסימן פ"ב בסעי' ו' בסימן ע"א מיירי כשאין להם נכסים וכופין מדין צדקה, ורק בסימן ע"א ס"א דמיירי בשחייב מזונות לאמם, חייב אף בשיש להם נכסים אחרים.

וא"כ גם מרן אפשר שכיוון לדעת הרשב"א אע"פ שלא ראה אותו.

אמנם בדברי מרן קשה מאד לפרש דס"ל דאחר מיתת אמם פטור כשיש להם נכסים, שהרי כתב: "כגון שיש להם נכסים שנפלו מבית אבי אמם", והמקרה הפשוט הינו שמתה אימם והם ירשו את נכסי הסבא במקומה, וא"כ מיירי כשכבר מתה ואעפ"כ חייב לזונם.

אך בדברי הרמב"ם לא מוכח כלל כמהר"ם. ואפשר לומר כהסברם של האחרונים שהבאנו לעיל דס"ל כר"ן, ומה שחייבו להוסיף על מזונות גרושה הינו מדין צדקה כרשב"א, ודווקא בדלית להו נכסי.

ומצאתי מרגניתא טבא בשו"ת פני דוד[9] סי' י"א דס"ל שמרן פסק כרשב"א ואפשר שגם מהר"ם ס"ל כוותיה. ועיי"ש שמבאר דמה שחייב מרן בנפלו להם נכסים מבית אבי אימם הוא משום **דאכתי לית להו כלום להתפרנס ממנו.** ומבאר שמרן ס"ל כי בניו ובנותיו הסמוכים על שולחנו שירשו נכסים מבית אבי אימם **הנכסים שייכים לאב**, וכן ס"ל במתנה שקיבלו בלא תנאי, וכפי שהוכיח קצוה"ח בסי' ע"ר מדברי מרן באו"ח סי' שס"ח, **ומכיוון שהירושה לאב ממילא נשאר בחיובו ואף אם יתן להם את הירושה להתפרנס ממנה הרי משלו נותן להם.**

ומסיק ואומר דבמקום שיש אחר שהתחייב לפרנסם, וה"ה בשיש להם נכסים שלאב אין רשות בהם, פטור ממזונות אפילו בקטני קטנים, וז"ל:

> הדרן למאי דאתאן עלה, הנה לדעת מרן מהר"י קארו ז"ל **דפטור מליתן להבת הנ"ל מזונות כיוון שמוצא מי שזן אותה.**

הרי לנו גדול חכמי המערב והמזרח לפני כמאה וחמישים שנה חכם באשי וראש אבות בתי הדין בלוב, טורקיה, בגדד וירושלים, מרן חכם דוד פאפו, סבירא ליה שמרן פסק למעשה כרשב"א ואין שום סתירה במה שחייב את האב גם בשנפלו להם נכסים בירושה.

ועיין באורך רב בפסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל חלק ז בפס"ד המתחיל בעמוד 136 מהרבנים ש"ב ורנר וע' אזולאי שכתבו בדעת רוב באורך רב, **ומסיקים שאין מחלוקת בין מהר"ם והר"ן והרשב"א,** ומוכיחים דבריהם מהחתם סופר הנ"ל, וס"ל דתרי דיני מזונות איכא, מזונות מכח האם, והיינו בקטנים עד גיל שש כשחייב במזונות אימם, בזה כו"ע ס"ל כר"ן, שהחיוב הינו מכח מזונות אישה, **ובזה** מיירי מהר"ם שחייב אף בשיש להם איך להתפרנס, שהרי הוא חיוב מדינא, ובזה גם הרשב"א יודה, וכדפסק מרן בריש סי' ע"א. ואילו בקטינים מעל גיל שש, אפילו כשחייב מזונות לאימם, או בקטנים מתחת גיל שש, כשאינו חייב במזונות האם, אזי אין חיוב מן הדין, אלא מכח הצדקה, ובזה מיירי הרא"ש והריב"ש בתשובות שחייב אף לבנו מן הפנויה, כפי שפסקם מרן שם סע' ו', ובזה מיירי הרשב"א שדווקא בלית להו נכסי, אבל בשיש להם נכסים, פשיטא שפטור דלא שייך בזה צדקה.

וכך כתבו בעמוד 151 שם:

> וכמו כן יש לתמוה על המחבר בשו"ע שהביא באה"ע בסימן ע"א סעיף א' פסקו של הר"מ מרוטנברג, וזה ע"כ משום דמזונות הבנים כלולים במזונות האישה שחייב בכל אופן אפילו יש לה, וכאמור לעיל בשם הב"ח שזה עפי"ד הר"ן הנ"ל; ואילו בסוף הסימן כתב המחבר דינו של הרא"ש בבא על הפנויה וילדה ממנו, אם הוא מודה שהולד ממנו חייב לזונו, וזה לא כדברי הר"ן.
>
> אכן כבר ביארנו בכוונת הר"ן דחיוב מזונות בקטני קטנים כשהם ניזונים אגב אמם, נכלל בחיוב מזונות האישה, וזהו חוב כמו במזונות האישה שחייב בהם אף כשיש להם משלהם, ואילו כשאין אמם קיימת או באופן שאינו חייב במזונות האם, יש עליו חיוב מתקנת אושא **ומטעם צדקה**, וחיוב זה

[9] הרב דוד פאפו (כ"ג באייר ה'תר"ח, 26 במאי 1848 - כ"ב בניסן תרפ"ז, 24 באפריל 1927) היה הרב הראשי של בורסה שבטורקיה וביטולה שבמקדוניה, חכם באשי של טריפולי שבלוב ובגדאד שבעיראק, ממנהלי בית החולים משגב לדך בירושלים, אב בית דין וחבר ועד העדה הספרדית בעיר.

קיים גם בבן הפנויה, אף שאינו חייב במזונות האם **ואין איפוא סתירה בדברי הרא"ש והשו"ע.**

ועוד יש לתרץ דמה שכתב מהר"ם שאפילו אם נפלו להם נכסים מבית אבי אימם חייב האב, דלכאורה מוכח דמיירי בשמתה אימם, אפ"ל דמיירי בחיוב עבר, דהיינו כשלא זן אותם בחיי אימם, ועתה מתה, וטוען שישלמו ממה שירשו מאבי אימם על מזונות העבר בזה אינו יכול להפטר.

לסיכום, אפ"ל דמרן ס"ל כר"ן וכרשב"א וכמדוייק ברמב"ם, ומודה שמזונות קטני קטנים הינם מדין צדקה, אא"כ חייב במזונות האם, כפי שביאר הגרש"ב ורנר.

6. דבר משה אמרליו וסייעתו

מעיון בפוסקי הדורות שבאו אחרי מרן מצאנו שרבים מהם סוברים שהלכה כרשב"א, ולפחות לא ניתן להוציא מהאב המוחזק. **וסבירא להו, דאף מרן עצמו אילו ראה את הרשב"א היה חוזר בו ולא היה פוסק כמהר"ם והרא"ש.**

כ"פ דבר משה אמריליו[10] ח"א אהע"ז מ"ה וז"ל:

והסכים הרשב"א ז"ל בתשובה דהדין עם האב שלא אמרו אלא מפני שאין לו וכו', דכל שיש לו למה יתחייב האב לזונו... ואף דמהר"מ מרוטנבורק ז"ל הביאו הרא"ש ז"ל בפרק נערה סי' י"ד הסכים לסברת הי"א הא' שהביא הרשב"א ז"ל וכ"כ בטור אהע"ז סי' עא ומרן ז"ל שם בשו"עפסקא להלכה באין חולק בדבר **ואחריו נגררו כל האחרונים** ז"ל, היינו טעמא ודאי שלא ראו תשובת הרשב"א ז"ל, דעדיין בזמנם לא יצא טבעו בעולם[11], דאילו ראה תשובת הרשב"א ז"ל **אין ספק שלא היו מביאים דברי מהר"ם ז"ל בסתם משנה, וכפי זה מצי המוחזק לומר קים לי כיש מי שאומר הרשב"א וכהסכמתו**, כמו שכתב מהרשד"ם בכמה מתשובותיו, דכשהיה רואה רבו המהרי"ט דברי הרשב"א ז"ל כמעט **היה שוקל דעתו כנגד שאר הפוסקים.**

וכ"פ הלכה למעשה רבי יוסף מולכו כתובות סימן ו', והוסיף וכתב ששיטת הרשב"א שקולה כשיטת יותר מכל הראשונים, וז"ל:

וכתב מהר"ם מרוטנבורג אפילו יש להם נכסים מבית אבי אמם וכו', וכן פסק מרן ז"ל בספר הקצר ונגררו אחריו כל האחרונים, והיינו טעמא **שלא ראו דברי הרשב"א** ז"ל בח"ב סי' שצ"א, שכתב בשם יש אומרים שלא חייבו את האב לזונו אלא כשאין לו במה להתפרנס, אבל אם יש לו נכסים ממקום אחר אין חייב לזונו והסכים הרשב"א ז"ל עם יש אומרים, **ואילו היו רואים סברת הרשב"א ז"ל אין ספק שלא היו מביאים דברי מהר"ם ז"ל בסתם משנה, וכפי זה מצי המוחזק לומר קים לי כיש מי שאומר הרשב"א וכהסכמתו.**

כמו שכתב מהרשד"ם בכמה מתשובותיו, דכשהיה רואה רבו המהרי"ט דברי הרשב"א ז"ל כמעט **היה שוקל דעתו כנגד שאר הפוסקים.**

עד כאן דבר משה ח"א מ"ה.

ומסיק ר"י מולכו דלדינא יכול המוחזק לומר קים לי כרשב"א.

---

[10] רבי חיים משה אמרליו מגדולי רהני סלוניקי, שימש כרבה של סלוניקי דיין ואב"ד עשרות בשנים לפני כ 300 שנה, כשני דורות לאחר מרן, על מצבתו נכתב "ממשה בן מיימון, עד משה, אמרליו, לא קם כמשה".

[11] בעיקר רבות מתשובות הרשב"א בחלק ב' ידוע שלא היו בפני מרן הב"י.

גדולי עולם אלו מלפני 300 שנה, שהיו סמוכים לתקופתו של מרן הב"י, מעידים שתשובת הרשב"א הזו לא הייתה בפני מרן הב"י, ופשיטא להו שמרן לא היה פוסק בפשיטות כמהר"ם וכרא"ש אילו ראה תשובה זו, ופסקו הלכה למעשה שהאב יכול לומר קים לי כרשב"א נגד מרן.

וכ"פ להדיא יד אהרן אלפנדרי[12] סי' עא.

וכ"פ בשו"ת אבני אפוד[13] סי' עא.

וכ"נ בשו"ת בן הרמה לרבי חיים מזרחי הלכות שלוחין ושותפין דף קצג א.

וכן נראה בשו"ת פני דוד(פאפו) אהע"ז סי' יא.

וכן בערך השולחן לגאון ישראל רבי יצחק חי טייב סימן עא.

וכן נראה דעת כנסת הגדולה סי' עא הגהות טור ג שהביא באחרונה את הרשב"א שחולק על מהר"ם.

וכ"פ להדיא בשו"ת עבודת השם אהעז סי' יז שהאב המוחזק יכול לאמר קים לי כר"ן וקרבן נתנאל ופטור מן הדין כשפטור ממזונות האם.

כולהו סבירא להו שיכול האב לומר קים לי כרשב"א, משום שאין ספק שמרן היה חוזר בו מפסקו כמהר"ם, אילו ראה את הרשב"א, וממילא, גם כל האחרונים ונו"כ שנמשכו אחרי פשטות מרן היו חוזרים בהם מכח הרשב"א.

וכ"פ להדיא הגרש"י אלישיב בפד"ר חלק ב' עמ' 175 והצטרפו אליו הראשל"צ הרב נסים והגר"ב ז'ולטי, שהביאו את הדבר משה והיד אהרן דיכול האב לומר קים לי כרשב"א [אמנם אם החיוב הינו בהסכם כתבו שיודה הרשב"א שחייב בכל עניין].

וכ"פ בשו"ת עטרת פז חלק א כרך ג - אבן העזר סימן י', וביאר שם דכיוון שהי"א ברשב"א והרשב"א סבירא להו דלא כמהר"ם שהביא מרן, קיי"ל, **דאמרינן קים לי כשני פוסקים כנגד מרן, שלא להוציא ממון.**

ועיין לעיל מה שהבאנו מפד"ר חלק ז' עמוד 151 דסברי להלכה שמרן פסק כרשב"א ומה שחייב בקטני קטנים אפילו יש להם נכסים היינו בשחייב במזונות האם.

מקובלים אנו כי מסורת הפסיקה איננה מדלגת ממרן ישירות לדורנו, אלא עוברת דרך גדולי העולם שהנחו אותנו בים הדעת וההלכה במשך מאות השנים שממרן ועד ימינו.

וכן מקובל גם בעניינים אחרים בגדולי הפוסקים שביחס לשו"ת של הראשונים, ובפרט הרשב"א או התשב"ץ בתשובות שלא היו בפני השו"ע, אמרינן דאילו ראה מרן השו"ע את דבריהם היה חוזר בו ובוודאי שאין להוציא ממון כנגד דבריהם(עיין משכנות הרועים אות מ סי' שז ושם אות ק סי' כג, וברכי יוסף למרן החיד"א או"ח סי' עה, ושו"ת פרח שושן או"ח כלל א סי' ה, שו"ת קול אליהו או"ח סי' טז, שו"ת תנא דבי אליהו סי' עד, וכן כתב בשו"ת רב פעלים אהע"ז סי' י' דאילו ראה מרן דברי הפוסקים שלא היו לפניו היה מיקל אף להתיר אישה לשוק, וכ"כ בשו"ת יביע אומר ח"ז אהע"ז סי' כה, ובשו"ת שואל ונשאל ח"ג סי' נג, וע"ע בזה באורך בשו"ת יבי"א אבהע"ז סי' לו ובשו"ת יבי"א ח"ט חו"מ סי' ח ועוד פוסקים רבים בכהאי גוונא).

ובשו"ת שאלו לברוך (טולדאנו)[14] אהע"ז סימן צט פסק, וז"ל:

---

[12] בן דורו של רבי משה אמריליו, מגדולי חכמי איזמיר וטורקיה לפני כ 300 שנה ובזקנותו ראש רבני חברון, בעל מרכבת המשנה על הרמב"ם.

[13] לרבי דוד פִּיפָּאנוֹ, מגדולי חכמי טורקיה וסלוניקי לפני כ 180 שנה, ראש אבות בתי הדין בבולגריה.

> שאע"פ שכתב מרן באבן העזר סימן ע"א חייב אדם לזון בניו ובנותיו עד שיהיו בני שש אפילו יש להם נכסים שנפלו להם מבית אבי אמם הנה לעומת זה מצינו להבית יהודה במנהגים סימן ק"ל ראם נפלו להם נכסים מאמם בתקנת ההשבון שאינו חייב לזונן שאינו לוקה בתרתי שוב מצאתי בליקוטי מוה"ר שלמה בירדוגו ז"ל שכן כתב בחוט המשולש ושכן המנהג פשוט לשום עליהם מזונות אפילו קטני קטנים ושכן כתבו הרבנים מימון בירדוגו ואביר יעקב בירדוגו זצ"ל ואם כן הכי נמי אע"ג דנימא דין הזקן כדין האב מאחר שהיה להם אשר הניח להם אביהם אין על הזקן חיוב מזונות אפילו מדין צדקה ומה שהיה זן ומלביש לפעמים יהיה בעד אותו המעט שהניח להם אביהם.

ואמנם התם מיירי בנכסים שקיבלו מחמת תקנת ההישבון, אך כתב בן המחבר בהגה שם, וז"ל:

> נראה מכאן **דלא נהגו כמרן** ז"ל בסימן ע"א דחייב האב לזון בניו קטני קטנים גם אם נפלה להם ירושה, ולעיל בסימן צד כתבתי שכן היא דעת הרשב"א בתשובה שצ"א, שכתב דכשהם קטני קטנים [...] אבל כל שיש לו למה יתחייב האב לזונו, עכת"ד. והובאו דבריו בכנה"ג הגהת טור כאן אות ג', ונראה **דאילולי מרן ראה תשובה זו היה פוסק כמותו**, ועל כל פנים, במקום שנהגו דלא כמרן וכדכתב א"א זלה"ה ודאי יש להם אילן גדול להישען עליו.

וכן נראה שפשט המנהג במרוקו דלא כמרן, עיין שו"ת לך שלמה ושו"ת אשר לשלמה אות גימל דף קל"ג לרבי שלמה אבן דנן אב"ד דביה"ד הגדול דמרוקו ואביו של רבי שאול אבן דנאן, שכתבו שחייבו את האם במחצית שכר המינקת ואם היא עצמה מניקה חייבו את האב רק מחצית הנקה, וכן פסקו רבי שאול סירורו רבי סעדיה אבן דאנן רבי עמנואל סירורו וכן המנהג במרכאש.

אתה הרואה שמנהג בתי הדין וגדולי הדיינים ממזרח ומערב, ממרקו ומאיזמיר מסלוניקי ומבולגריה דלא כמרן, ואפילו בתינוק יונק החשיבו את חיוב האב במזונות ילדיו הינו מדיני הצדקה וחייבו את האם כמו את האב.

זאת תורת העולה, גדולי הפוסקים והדיינים נטו מפשטות דברי השו"ע מכח תשובת הרשב"א, וס"ל שגם מתחת גיל שש חיוב מזונות הינו מדין צדקה, ולפחות יכול האב המוחזק קים לי, וסבירא להו שאילו ראה מרן את תשובת הרשב"א לא היה פוסק כמהר"ם, ומנהג זה לחייב רק מדין צדקה כרשב"א פשט בישראל ולא נהגו לחייב כאשר לילד יש נכסים, ואפשר שבגרושה גם מרן ס"ל הכי כפי שביארנו.

סיכום ומסקנות

מצאנו בהלכה 4 שיטות בדין חיוב מזונות בקטני קטנים:

א. חיוב מזונות קטני קטנים הינו חיוב משפטי חלוט, ואפילו שיש להם נכסים, ואפילו כשפטור ממזונות אמם [מהר"ם ורא"ש, ובשו"ע אפ"ל שפסק כשיטה זו ואפ"ל שפסק כר"ן וחייב בגרושה רק מדין צדקה ולא כשיש להם נכסים] (גם בשיטה זו יש הסוברים שהוא מדין צדקה כדברי בעל הנבחר מכסף והחת"ס ושו"ת דברי מלכיאל).

ב. חיוב מזונות קטני קטנים הינו חיוב מכח חיוב מזונות אישה. ולכן, החייב במזונות האם, דהיינו באשתו הנשואה לו, חייב במזונות ילדיה ואפילו שיש להם נכסים, ואילו הפטור ממזונות אשתו (כגון שהתגרשה או מתה) פטור לגמרי ממזונות [כלומר, אין חיוב

[14] מגדולי רבני ודייני מקנס במרוקו.

מזונות ילדים, אלא חיוב מזונות ילדי אשתו בלבד] [ר"ן, רש"י, רבנו יהונתן מלוניל, ר"י מיגאש אליבא דשיטמ"ק, רמב"ם אליבא דהמגיה ופעולת צדיק ועוד, קרבן נתנאל, מלאכת שלמה, פעולת צדיק, עבודת השם, אגרות משה ועוד].

ג. חיוב מזונות ילדים לעולם הינו מדין צדקה ואפילו בחייב לאם מזונות אישה [רשב"א, ר"י מיגאש, רבי פנחס הדיין, תשב"ץ, פרישה, חתם סופר, תיו"ט ועוד, וי"א שזו גם שיטת מהר"ם והשו"ע כדכתבו דברי מלכיאל, פני דוד ועוד].

ד. חיוב מזונות קטני קטנים נתון במחלוקת, ואמנם השו"ע פסק כשיטה א', אך המנהג כשיטה ב' או ג', ואילו ראה השו"ע את הרשב"א היה פוסק כשיטה ג', ולכן האב המוחזק יכול לאמר קים לי כרשב"א , וביה"ד אינו יכול להוציא ממנו מזונות מעבר לדין צדקה [דבר משה אמריליו, ר"י מולכו, יד אהרן אלפנדרי, אבני אפוד, פני דוד, כנסת הגדולה, שאלו לברוך טולדינו ועוד רבים מהאחרונים].

לפיכך, ישנם פוסקים רבים, גאוני עולם אנשי שם אשר מעולם המה, הסוברים שכאשר האב אינו חייב לאם הקטינים 'מזונות אישה' [דהיינו מחמת שנתגרשה או שמתה], **האב אינו חייב במזונות קטני קטינים אפילו פחותים מבני שש מדינא כלל, אלא אך ורק מדיני הצדקה**, יתכן שלא חייב מזונות לילדיו כלל אפי' בקטני קטנים כשיטת הר"ן, ויתכן **שבכל מקרה** אינו אלא מדין **צדקה** כשיטת הרשב"א, ואין להוציא מהאב שיכול לאמר קים לי, וסוברים הפוסקים שגם השו"ע היה חוזר בו מכח הרשב"א, ומבואר שכך פסקו וכך היה מנהג בתי הדין מאות בשנים מימות מרן המחבר והלאה.

אם כן, התפיסה שחיוב מזונות מתחת גיל שש, הינו חיוב אבסולוטי דיני, אינה אלא לשיטת מהר"ם והרא"ש, אבל לשאר הראשונים האחרים החיוב הינו מדין צדקה, ולדעת רבים מאד מהאחרונים אין להסתמך על השו"ע שפסק כמהר"ם, משום שסביר להניח שהיה חוזר בו אילו ראה את תשובת הרשב"א.

יתירה מזאת, מפורסמים דברי הטור והשו"ע אהע"ז קיח ו' דכל שהוא ספק בתקנה מעמידין על דין תורה.

וכ"פ הרבנים ב. רקובר , א. אטלס, ג. אקסלרוד בעניין תקנת הרה"ר במזונות מעל גיל שש, שיש להעמיד על דין תורה ואין לחייב אלא מדין צדקה וז"ל בפסקי דין של בתי הדין הרבניים בישראל חלק יג עמוד 8:

> "בזמננו, כאשר בתי הדין הרבניים בישראל מחייבים מזונות לאב עבור ילדיו עד גיל חמש עשרה שנה מכח תקנות הרבנות הראשית לארץ ישראל משנת תש"ד, האם התקנה היא מגדרי צדקה או לא. בפסקי דין שפורסמו בקובצי הפד"ר, יש דיעות שונות בזה. לא נכריע כעת בבירור שהתקנה היא בגדר צדקה, אבל עכ"פ יש ספק בזה, וכאשר יש ספק בתקנה, הדין הוא שמעמידים על דין תורה. וכמ"ש בשולחן ערוך אבן העזר סימן קי"ח סעיף ה': "דבר שאינו מפורש בתקנה נעמידנו על דין תורה". וראה מ"ש בזה בשדי חמד כללים מערכת התי"ו כלל ס"א.
>
> וא"כ - **מאחר שלא פורש בתקנה שהחיוב הוא יותר מגדרי צדקה נעמיד את הדין של חיוב מזונות לילדים שלמעלה מגיל שש על דין תורה דצדקה, ואין בכהאי גוונא לפסוק ולהוציא מזונות מהאב."**

אמנם, ברור שלסוברים כפשט השו"ע, וס"ל שעד גיל שש, החיוב הינו מוחלט יש יסוד גדול בפוסקים ראשונים ואחרונים. אך, הראנו שגם לחולקים שסוברים שגם מתחת גיל שש

החיוב הינו מדיני הצדקה יש יסוד גדול ופרשנות זו נפסקה להלכה ע"י גדול הפוסקים ראשונים ואחרונים .

לפיכך, להלכה ולמעשה יש להתייחס למזונות קטינים, הן מתחת גיל שש והן מעל גיל שש כחיוב שמקורו הינו מדין צדקה, אלא שניתן לכוף גם באב שאינו אמיד ביותר לזון את ילדיו ולספק להם את הצרכים ההכרחיים והבסיסיים, ובלבד שנשאר לו די כדי מחייתו שלו הקודמת לילדיו.

משהגענו למסקנא זו, יובן מדוע לא ניתן לחייב אדם לצאת לעבוד בכדי לפרנס את ילדיו כפי שפסק בתוס' יו"ט וז"ל בפירושו לכתובות פרק ד משנה ו:

> אבל ודאי אינו חייב להשכיר עצמו בפועל לפרנסם. אפילו לסברת ר' אליה שכתב שם בטור דבאישה חייב דהתם היינו טעמא דמספר כתובה נלמד אנא אפלח וכו'.

והוסכמו דבריו על כל הפוסקים עיין אוצה"פ סי' ע"א אות א', ומובן מדוע לחמו קודם ללחם בני ביתו (חולין פ"ד ע"א).

לאור מסקנא זאת, ניתן להטיל חיוב גם על האם כמו על האב כפי שנבאר להלן.

חלוקת העול והאחריות בין שני ההורים

לאחר שהסקנו שחיוב מזונות קטני קטנים הינו מדין צדקה לרבים מהפוסקים, יש לדון עד כמה ניתן לחייב את **האם** מדין צדקה במזונות הילדים, בפסק דין זה לא נעסוק בסוגיא זו ממקורותיה בהרחבה, אלא נלך בדרכם של גדולי הדיינים, שסוברים כי חיוב ההורים **שווה** בדיני צדקה ואילו את ההרחבה במקורות חז"ל עליהם הסתמכו הגדולים דלקמן נעסוק בהזדמנות אחרת, אי"ה.

כתב הרמב"ם בהלכות אישות פרק כ"א הלכה י"ח:

> כיצד היה האב ראוי לצדקה מוציאין ממנו הראוי לו בעל כרחו וזנין אותה והיא אצל אמה ואפילו נשאת האם לאחר בתה אצלה ואביה זן אותה משום צדקה עד שימות האב ותזון מנכסיו אחר מותו בתנאי כתובה והיא אצל אמה, ואם לא רצת האם שיהיו בניה אצלה אחר שגמלתן אחד זכרים ואחד נקבות הרשות בידה ונותנת אותן לאביהן או משלכת אותן לקהל אם אין להן אב והן מטפלין בהן.

לכאורה משמע שלאם אין כל חיוב לזון את ילדיה ואפילו כשאין להם אב.

וכתב במעשה רקח הלכות אישות פרק כא הלכה יח דהאם חייבת גם היא בצדקה, וז"ל:

> ואם מצינו חיוב לאב יותר מהאם אינו אלא בלימוד התורה דהאישה פטורה מדכתיב ולמדתם אותם את בניכם ולא בנותיכם וכיוצא בו אבל לענין הצדקה ולפרנס את קרוביה ובניה היכא דליכא אב מהיכא תיפוק לן למפטרה.

והעמיד שם את דברי הרמב"ם בשאין לה.

וכן הוא ברבנו ירוחם שגם לאם יש חיוב לזון את ילדיה, בהא דאין כופין את האישה אא"כ התינוק מכירה, כתב רבנו ירוחם (מישרים נכ"ג ח"ה נח ע"א):

> הא דנתגרשה אינו כופה דוקא כשמוצא מניקה אבל אינו מוצא או שאין לו שכר המניקה כופה ומניקתו אפילו אינו מכירה.

הובאו דבריו בבית יוסף סי' פב, וכך גם פסק ברמ"א שולחן ערוך אבן העזר הלכות כתובות סימן פב סעיף ה:

> וי"א הא דגרושה אינה מחוייבת להניק אם אינו מכירה, היינו כשמוצא מינקת אחרת ויש לו להשכיר, אבל אם אין לו, כופה אותה ומניקתו.

הח"מ תמה מדוע לחייב אותה הרי אישה אינה חייבת במזונות וכתב:

> "לא ידעתי טעם לדין זה ובמה נתחייבה היא יותר משאר נשים ולמה לא יתנו לה ב"ד שכר הנקה כשם שעל הב"ד לפרנס הולד אחר שגמלתו".

אך, העזר מקודש והבית מאיר ופתחי תשובה תרצו שכיוון שחיוב המזונות מדין צדקה הוא היא קודמת לציבור.

וז"ל הבית מאיר שם:

> לע"ד י"ל מתורת צדקה אתינן עלה כדאי' בי"ד סי' רנ"ז סעיף ח' ומיירי בשגם קרובי האב עניים ומה שמבואר ס"ס זה שיכולה להשליך על הקהל היינו **מסתמא ענייה שאין אמודה** לפרנס משלה אבל עשירה לאו כל כמינה ולגבי הנקה תמיד עשירה היא.

וז"ל העזר מקודש:

> וגם אם נימא שיהי' לה מנוח יותר על ידי שלא תניק על כל **פנים היא חייבת בזה משום צדקה דאטו נשי לא בעי חיי** מה שצדקה תציל כו' וצדקה היא מצות עשה שלא הזמן גרמא ויש בה ג"כ סדר ההדרגה להקדים הקרוב לה וצלע"ע בזה ועל כל פנים בצד מה יש בזה יישוב טוב.

וכ"כ הגר"י אייבשיץ בבני אהובה הלכות אישות פרק כא הלכה טז:

> הרמ"א הביא סימן פ"ב סעיף ה' דאם אין לו להשכיר כופין אותה להניק ותמה החלקת מחוקק ס"ק ו' דלמה לא יהיה מוטל על הבי"ד לשכור מינקת כמו פרנסה דלאחר כ"ד חודש **ונראה דודאי אם האישה עשירה אף לאחר כ"ד חדשים כופין את האם לזון בניה דהא כופין על הצדקה ואין לך צדקה יותר מזה** ואם כן היא שיש לה חלב בדדיה ותוכל להניק הרי היא עשירה לדבר הזה וכופין אותה כמו שכופין על כל הצדקה.

מדבריהם רואים שמה שלא מצינו חיוב במזונות על האישה כשאין לו, כי גם היא בד"כ עניה בזה, אבל הנפק"מ היא בהנקה שכן בזה עשירה היא, כלשון הבית מאיר, ובאמת בזה נכוף אותה מדין צדקה, ומה דלעניין הנקה הוא קודם ליתן שכר, ורק אם אין לו פסקו רבנו ירוחם והרמ"א שהיא חייבת, היינו משום דאזלי בתר מרן דס"ל שהחיוב מתחת לגיל שש הינו חיוב גמור, אבל מעל גיל שש ולרשב"א וסייעתו, אף מתחת גיל שש, א"כ החיוב שלה שווה לחיובו של האב, ומה דלא חייבו היינו כשהיא עניה, א"נ מיירי שהנקתה מונעת ממנה להשתכר למחייתה.

ויש שרצו לדקדק משו"ת חוט השני (לרבנו יאיר בכרך זצ"ל, בעל החוות יאיר) סימן ח', דס"ל שדין מזונות תלוי בירושה, וממילא קרובי האב קודמים אפילו לאמא עצמה בחיוב לזון את ילדיה מדין צדקה, אך, במחילה, זו טעות, שהרי שם משווה בין קרובי האם לקרובי האב, אבל האם עצמה ודאי חייבת בצדקה ליוצאי חלציה לפני כל קרוב אחר וז"ל שם להדיא:

> וכיוצא בזה דקדק מהרי"ו בקיצור דיניו סי' י' דכל היכא שאין לתינוק משלו אין האם חייבת לזונו ודקדוקו יש לדחות **דדלמא איירי שאין לאישה ממון וכן משמע שם דקאמר לא יהיב לה בעל כלומר ומשלה אין לה ליתן כלום.**

יש עוד להאריך רבות בדין זה, אך העולה מדברים אלו שגם לאם יש חיוב לזון את ילדיה מדין צדקה כשיש בידה לעשות זאת.

ואכן כבר תהה בזה הגר"י רוזנטל בפד"ר כרך י"א עמ' 216 וז"ל:

> **האם ראוי שתמיד האב ישלם אף בזמן שהאם היא עתירת נכסים או שמרויחה היטב והוא חי לו במשכורת מצומצמת?!**

ואכן, כך פסק הגר"א שפירא שאין הבדל בין חיוב האב לחיוב האם בקטינים מעל גיל שש, וכן בצרכי קטינים שמעבר לצרכיהם הקיומיים אפילו מתחת גיל שש.

כ"פ בקובץ שערי צדק כרך ג' עמוד 429 ובמנחת אברהם ח"ג סי' ה' וז"ל ביחס לתקנה המחייבת לאחר גיל 6:

> דלכאורה נראה לומר דאם כי התקנה שחייבו לאב לזון את בניו עד שש הותקנה רק לאב ולא לאם, וכיוון שלא הותקנה אין לחייב את האם באחריות מזון הבן, אבל מה דכופין את האב באמיד לאחר שש, לכאורה מצד הסברה **אין בזה חילוק בין אב לאם,** שכיוון שהחיוב הוא מכח צדקה הרי גם האם מחוייבת בצדקה, **ומכח זה מסתבר דמה דמצינו בש"ס דבר זה באב דווקא, הוא משום שבדרך כלל האב הוא שאמיד ויש לו נכסים ליזון מהם אבל אישה בד"כ לא אמידה ואין בידה לפרנס את בנה, אבל כשגם האם אמידה החיוב של צדקה מוטל גם עליה.**

ומפורסמים דברי הגר"ש ישראלי זצ"ל בפד"ר ח"ט בעמו' 251 ובחוות בנימין ח"ב סי' מב כתב:

> 'אכן, כשזה מדין צדקה יש לברר גם את אפשרויותיה של האם, **שכן גם האישה מחוייבת מדין צדקה.** ובמקרה שגם היא אמידה יש לדון על חלוקה נאותה של **חיוב זה שמדין צדקה שעל האב והאם כאחד.** במקרה דנן, שהילד כבר למעלה משש, אין החיוב מכוח התקנה אלא מדין צדקה בלבד'.

וכך **פסק** מרן הגר"ע יוסף בשו"ת יחווה דעת ח"ג סימן עו (הוצאה חדשה התש"פ עמ' קצו הערה 12), לאחר שדחה את דעתו של המשפטי עוזיאל וקבע כי גם לאחר תקנת הרה"ר החיוב הינו מדין צדקה, ואין לחייב יותר מחומש ולא כאשר יש לילדים נכסים כתב וז"ל:

> לדינא העיקר **כהוראת** בתי הדין הנ"ל(שהוא מדין צדקה), ועוד יש להאריך.
>
> גם אם האישה **מרויחה** כמו הבעל ודורשת מזונות לילדים מעל גיל שש יש לחייב הבעל **והאישה** ג"כ לפרנס את הילדים **שלהם** מדין צדקה, ואם הוא אמיד כופין אותו, **וכן כשהיא אמידה** ויש לה רווחים טובים.

וכ"כ **ראב**"ד ירושלים הרב אליהו אברזיל בשו"ת דברות אליהו חלק י סימן קלה וז"ל:

> מעל גיל שש שנים חיוב האב במזונות בניו ובנותיו הוא מדין צדקה והואיל וגם האישה חייבת במצוות צדקה הרי **א"כ חייבת במזונות ילדיה מעל גיל שש שנים מדין צדקה כמו האב, אשר ע"כ שעתה נשים עובדות ותופסות מעמדים גדולים בחברה כלכלית ומשכורתם אינה נופלת משל גברים ולפעמים יותר שצריך לחייבם במזונות ילדיהם מעל גיל שש דהרי גם נשים**

> **חייבות במצות צדקה** וכן העלה בשורת הדין כרך ד' עמ ע"ב דיש לאם חיוב כללי של צדקה.

אמנם גדולים אלו כתבו דבריהם רק בקטינים מעל גיל שש, אך, משהוכחנו כי גם מתחת גיל שש החיוב הינו מדיני הצדקה לדעתם של פוסקים רבים, הרי שלשיטתם יש על האם חיוב מדין צדקה גם מתחת לגיל שש, וכפי שכתבו להדיא במעשה רוקח, רבנו ירוחם, ב"י, רמ"א, בית מאיר, בני אהובה, פת"ש, עזר מקודש וחוט השני, ואפילו בתינוק יונק, א"כ, לסוברים שגם על האב החיוב הינו מדין צדקה, כמובא לעיל, יש להחיל את חיובי המזונות במידה שווה על האב והאם, באופן יחסי ליכולותיהם הכלכליות, כבר מגיל הלידה.

וכך נראה מהחלטת מועצת הרה"ר שלא חילקה בגילאי הקטינים וקבעה בשנת תשע"ו[15] :

> לאחר דיון החליטה **המועצה** שהן אם החיוב **מצד התקנה** והן אם החיוב **מצד צדקה**, היות שתנאי החיים השתנו והמציאות כיום היא שגם האם נושאת בעול פרנסת הבית, על היושבים על מדין להוסיף לשיקול הדעת בפסיקת מזונות הילדים **את היכולת הכלכלית של האם**.

ואכן, כך היה המנהג בתפוצות ישראל, להטיל על האם כמו על האב את מזונות הקטינים בהתאם ליכולותיהם הכלכליות, וזוהי הפסיקה שהתקבלה במרוקו כפי שהבאנו לעיל משו"ת לך שלמה ושו"ת אשר לשלמה אות גימל דף קלג לרבי שלמה אבן דנן, אב"ד דביה"ד הגדול דמרוקו אביו של רבי שאול אבן דנאן, שכתבו שחייבו את האם במחצית שכר המינקת, ואם היא עצמה מניקה חייבו את האב רק מחצית הנקה, וכן פסקו רבי שאול סירורו רבי סעדיה אבן דאנן רבי עמנואל סירורו וכן המנהג במרכאש, וכך גם עולה מהערת המגיה בשו"ת שאלו לברוך(טולדנו) הנ"ל.

ונראה שמה שלא מצינו בפדרי"ם הותיקים מאז קום המדינה חיוב על האם, אינו מחמת דס"ל שהאם פטורה אלא מחמת העובדה שרוב ככל הנשים בקושי יכלו לפרנס את עצמן, ורק הגברים היו בעלי יכולת כלכלית, ובכה"ג "לא ראינו אינה ראיה".

לפיכך יש להעמיד במרן וברמב"ם, שרק כשאין לאם והיא ענייה פטורה, וכן הוא במנהגי מרוקו משנת תש"ז תקנו לפוטרה שלא תמות ברעב, אבל בלאו הכי חייבת כמו האב, ולא פסקו כח"מ והב"ש אלא כבית יוסף רבינו ירוחם והרמ"א.

שיטות המשפט השונות

לאור המסקנא לעיל, האם נכון מבחינה תורנית הלכתית לשנות מהפסיקה שנפסקה בפועל בדורות האחרונים, הפסיקה שהטילה חיוב על האב לבדו? ! כיצד היו מורים לנו חז"ל לפעול ולפסוק כיום? ! מהו רצון השי"ת הדורש מאיתנו בדרכנו לעשות צדקה ומשפט? !

דומני, שאי אפשר עוד להפטיר כדאשתקד, ויש להטיל את חיוב המזונות **על האב והאם כאחד, בהתאם ליחסי ההכנסות וליחסי זמני השהות** של כל אחד מההורים, אם באמצעות פסיקה כרוב הפוסקים שהבאנו לעיל, דלא כמהר"ם והרא"ש, ואם ע"י תקנה מפורשת תטיל גם על האם חיוב מזונות, באותה רמת חיוב כפי שהינה מוטלת על האב.

תורתנו תורת חיים ודרכיה דרכי נועם, **ומוכרחים אנו להתייחס לשינויים הדרמטיים שהתרחשו בפסיקה, בנוהג ובמערכות הכלכלה המשפחתית בדורות האחרונים.**

---

[15] י"ח כסלו, תשע"ו 30 נובמבר, 2015 מרו' - 172.עו.

שינוי אחד דרמטי המתרחש לנגד עינינו, הינו במבנה הכלכלה המשפחתית, בעוד שבעבר האישה, האמא, הייתה מחוסרת אמצעים, ואי אפשר היה לחייב אותה במזונות לבעלה ולילדיה, אפילו מדין צדקה, כיום נשים עובדות לא פחות מגברים והכנסותיהן מאפשרות גם להן להשתתף בכלכלת הבית[16].

שינוי זה, שינה את מערך הכלכלה המשפחתית בצורה דרמטית, ואין ספק שכיום זוג שמתחתן ומביא ילדים לעולם, עושה זאת, לרוב, **על דעת ששני ההורים יהיו שותפים בכלכלה המשפחתית, וכל תנאי שבממון תנאו קיים**[17].

שינוי דרמטי נוסף הינו בכך שכיום מדיניות הפסיקה בענייני חלוקת הרכוש, **בכל** ערכאות השיפוט, הן האזרחיות והן הדתיות, הינו שונה בתכלית מתקנות חז"ל ומהדין העברי.

לפי ההלכה, האיש הינו בעל הרכוש והממון, משכורתו, רווחיו וכלל הכנסותיו שייכים לו לבדו ואין לאשתו שום חלק בהם, לא זו אף זו, גם הכנסותיה של אשתו שייכים לו באופן מוחלט, משכורתה כולל ההפרשות הסוציאליות שלה שייכות לו לגמרי, וכל מה שנצבר שייך לו, מציאותיה שייכות לו, ומתנות שקיבלה שייכות לו לפירותיהם ולעתים אף לגופם, גם פירות הנכסים שנפלו לה בירושה שייכים לו, נכסים שרכשה בטרם הנישואין נחשבים נכסי מלוג ופרותיהם שייכים לו, כגון שכר דירה שרכשה טרם הנישואין, שימוש ברכב שנרכש על ידה וכדומה, בנוסף לכך האישה אינה יורשת את בעלה ואילו הבעל יורש את אשתו, אישה גם לא יורשת את הוריה או ילדיה ושאר קרוביה ככל ויש לה אחים, גם בעצם הנישואין, האישה משועבדת לבעלה לעשות לו את מלאכות הבית ולשרתו, עד כדי כך שפטורה היא ממצוות כיבוד אב ואם לשם כך, האיש מגרש את האישה בעל כורחה והמשך הנישואין תלוי ברצונו בלבד למעט מקרים חריגים מאד, כך שמן הדין אי אפשר לחייב אדם במזונות אשתו בעל כורחו שהרי יכול לגרשה בכל עת ללא תלות ברצונה ויפטר מכל חיוביו.

במצב זה, לסוברים שחיוב מזונות הינו מן הדין, חז"ל אמנם הטילו על האיש לבדו לזון את אשתו וילדיו, אך, מצד שני זיכו לו רכוש והכנסות רבות מאשתו ובוודאי שלא נטלו ממנו את הכנסותיו שלו[18].

זאת ועוד, גם במסגרת החיוב הבלעדי שהוטל על האב, צמצמו חז"ל את החיוב במזונות ילדים לצרכים **הכרחיים ובסיסיים בלבד** זאת בניגוד לחיוב מזונות אישה.

חז"ל בחוכמתם יצרו **איזון עדין וקריטי המטיל על** הגבר **חובות, אך, גם מקנה לו זכויות משמעותיות המאפשרות לו לעמוד בחובותיו.**

החוק האזרחי גם הוא מנסה ליצור איזון, המתאים לתפיסת המשפחה ולהתנהלות הכלכלה המשפחתית הנהוגה כיום בכל המשפחות חילוניות ודתיות כאחד[19], התנהלות **שיתופית כיחידה**

---

[16] ע"פ נתוני הלמ"ס, עד שנות ה – 60 השתתפות נשים בכח העבודה הייתה כ 27% מכלל הנשים והשתתפות הגברים הייתה 78% מכלל הגברים, ב 2019 שיעור הנשים המשתתפות בכח העבודה היהודי מכלל הנשים היהודיות עומד על 73% ואילו שיעור זה בגברים עומד על 72%, ובנשים יהודיות שהן גם אימהות שיעור ההשתתפות הינו סביב 90%.

[17] למעט זוגות אברכים, בהם הנוהג הינו כי האם לבדה נושאת ברוב העול הכלכלי והפיזי ואילו האב תורם את החלק הרוחני.

[18] אציין, כי טרם התקבלה בבתי הדין הרבניים המהפכה בדיני חלוקת הרכוש, כאשר רוב ככל דייני ביה"ד עדיין פסקו בפועל בענייני הרכוש וזכויות הממון בהתאם להלכה, העיד הרב מרדכי אוריה, אב"ד חיפה, כי כשבית המשפט האזרחי פסק חלוקת רכוש כחוק ולא כהלכה היו הם מפצים את האיש בהורדת דמי המזונות (כנס הדיינים התש"ם, הובא בספר כנס הדיינים התשע"ו עמ' 401).

אורגנית משותפת, בה גם האיש וגם האישה נושאים בנטל הכלכלי של המשפחה כולה הן של בני הזוג והן של הילדים, דבר המאפשר רמת חיים גבוהה יותר ממה שמתאפשר למשפחה עם מפרנס יחיד.

לאור זאת קובע החוק האזרחי כי כלל הרכוש והכנסות הצדדים יאוזנו בין בני הזוג, כך שהרכוש והממון שנצברו במהלך הנישואין שייך לשניהם בשווה, גם דיני הירושה האזרחיים נוגדים את ההלכה ומקנים לאישה זכות ירושה מבעלה ומשאר קרוביה , כך שגם במקור ההכנסה הזה אין כבר הבדל בין איש לאישה, החוק שולל מהאיש את מעשי ידי אשתו, פירות נכסיה, בלעדיות הירושה ועוד זכויות ממון שנתנה לו התורה.

מצד שני, **גם את החיובים החוק מאזן**, כך שהאישה חייבת במזונות בן זוגה כשם שהאיש חייב במזונות בת זוגו(סעיף 2 לחוק לתיקון דיני משפחה(מזונות)-התשי"ט, להלן, 'חוק המזונות'), **ושני** ההורים חייבים במזונות ילדיהם ללא הבדל מגדרי אלא בהתאם ליחסי הכנסותיהם(סעיף 3א לחוק המזונות).

שתי שיטות המשפט יוצרות איזון בין הזכויות לחובות, כל אחת לפי שיטתה ותפיסת עולמה.

והנה, שיטת המשפט הישראלית הנהוגה כיום הן בערכאות השיפוט האזרחיות והן בערכאות הדתיות, **יוצרת עיוות בלתי אפשרי וחסר כל היגיון וצדק הגורם לעוול משווע, עוול שהמחוקק עצמו יצר וערכאות השיפוט החריפו.**

מצד אחד, המחוקק השאיר על האיש את חיוביו שמכח הדין האישי (חוק המזונות)[20], כך שלכאורה, האיש לבדו חייב במזונות אשתו וילדיו, ומצד שני, שלל מהאיש את **כל** זכויותיו היתרות, **המגיעות לו לפי אותו הדין האישי והמאפשרות** לו לעמוד לבדו בחובותיו, חוק יחסי ממון - התשל"ג השווה את האישה לאיש ושלל מהאיש את כל יתרונותיו, כך, גם בחוק הירושה הושוו נשים לגברים.

ערכאות השיפוט החריפו את העוול במה שהלכו והעלו את גובה דמי המזונות הבסיסיים המחוייבים לפי ההלכה היהודית, ואף הרחיבו את החיוב הרבה מעבר לחובה ההלכתית המקורית, וחייבו סכומים גבוהים ומופקעים עד למאד, חיובים שגם עם שתי משכורות קשה מאוד לעמוד בהם, וכ"ש שהאב לבדו אינו מסוגל לעמוד בדמי המזונות.

בתי הדין הרבניים גם הם פוסקים את חוק איזון משאבים וחוק הירושה, השוללים מהאיש את זכויותיו ההלכתיות, כשיטתו של הגר"ש דייכובסקי[21], זאת **בניגוד להלכה** המסורה לנו מימי חז"ל, דרך הרמב"ם והשו"ע ועד לפסיקות בתי הדין שנהגו עד למהפכת 'הלכת בבלי' של בג"ץ, הלכה שקיבלה גושפנקא הלכתית מהגר"ש דייכובסקי שליט"א ושכמותה נוהגים כל בתי הדין כיום, ומצד שני, בתי הדין עצרו באמצע המהלך ומחייבים את האיש והאב לבדו דמי מזונות

---

[19] למעט משפחות אברכים, כאמור לעיל, בהן האשה נושאת לבדה בעול הכלכלי ומנגד האיש מביא את זכות לימוד התורה ושכר העולם הבא.

[20] כך גם חוסר האיזון שבחיוב האיש לבדו בכתובה בעוד האשה זכאית למחצית נכסיו, בסוגיא זו פטרו בתי הדין את חוסר האיזון בכך שקבעו כי אין 'כפל מבצעים', ואכמ"ל.

[21] בהתאם לפסיקתו של הרב דייכובסקי (תחומין כרך יח עמ' 31-18), שהלכת השיתוף וחוק איזון משאבים הינם מנהג שבממון המחייב ע"פ ההלכה, שיטה זו פשטה בעשור האחרון בכלל בתי הדין הרבניים בניגוד לדעתו החולקת של הרב שרמן(שם עמ' 40-32), אמנם, ישנם דיינים שעדיין סבורים, שע"פ ההלכה לא ניתן לפסוק איזון זכויות, ולכן מקבלים את הסכמת האב בקנין לפסוק כחוק, אלא שקנין זה הינו בעל כורחו בבחינת 'תליוהו ויהיב' דאל"כ יאלצוהו להדיין בביהמ"ש האזרחי שבכל מקרה יפסוק כחוק, ואכמ"ל.

גבוהים מאד, הרבה מעבר לחיוב ההלכתי, וכפי שהארכנו במקום אחר[22] להוכיח את הטעות בהערכת עלות המזונות, הן מצד ההלכה והן מצד המציאות.

מדיניות פסיקה זאת הפרה לחלוטין את האיזון שקבעה ההלכה בהתאם לתקנות חז"ל, והחריבה את מבנה הכלכלה המשפחתית המסורתי.

וכך כתב הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א ביחס לסברתו של הרב דייכובסקי [23]:

> מדובר **בזעזוע מהותי וחוסר איזון של כל מבנה המשפחה**.(ההדגשה במקור) הפירות ניתנו לבעל תמורת פירקונה (שהיא חובת הבעל לפדותה אם נשבתה). לפי המצב החדש, חובתו בפירקונה נותרה בעינה, אולם תמורתה – הפירות – נשללה ממנו. **אין כאן איזון משאבים, אלא אדרבה הפרת האיזון העדין שעליו בנויה המערכת המשפחתית**(הדגשה שלי). אי אפשר לבודד את נושא הפירות ולהתעלם מתנאים אחרים שבהם עדיין הבעל חייב חיוב מלא. האם על דעת כן כל אחד מוכן לקבל עליו את המנהג החדש?
>
> [...]
>
> **חזרנו לטענתנו הראשונה שהפקעת זכות הפירות מהאיש מצד אחד וחיובו בריפוי אשתו מצד שני הם עוול משווע, ואיננו יכולים להכיר בו.**
>
> [...]
>
> **לא יעלה על הדעת שנאחז את החבל בשני ראשים: מצד אחד נזכה את האישה בשיתוף נכסים מלא, ופירותיה יהיו שייכים לה; ומצד שני נחייב את הבעל לפדותה ולרפאותה (ונוסף על כך גם חיוב המזונות לילדים יהיה מוטל רק עליו).** אילו היו הבעלים יודעים שמשמעותו של שיתוף הנכסים הוא אי-סימטריה לרעתם, לא היו מוכנים לשיתוף כזה, ואדעתא דהכי לא היו מוחלים על זכויותיהם. נמצא שאי אפשר לומר שהמנהג למעשה משנה את ההלכה העקרונית בנדון דידן.

וכן כתב הגרי"ש אלישיב דחז"ל תיקנו את תקנות הזכויות והחובות בחדא מחתא, כ"כ בקובץ תשובות הרב אלישיב חלק ב סימן קעב וז"ל:

> ברם, מסתבר הדבר דהלכה זו של הט"ז דכולי עלמא היא, גם להרמב"ם והתוס' ויש הבדל בין חיוב, הנובע מתקנת חז"ל לבין חיוב אשר הוא קיבל על עצמו. **חז"ל כאשר באו להטיל חיוב על אב לפרנס את בנו הקטן או על בעל לפרנס את אשתו, תיקנו גם שיהיו לאב זכויות במציאתו ובמע"י (וכמו"כ בבעל שיזכה במע"י של אשתו,** כמבואר בכתובות נ"ח, כי תיקנו רבנן מזוני עיקר ומעשה ידיה משום איבה), **שאם לא כן יבוא הדבר לידי מורת רוח מצד הנותן כלפי המקבל, כי עליו הטילו רק חובות ואין לו שום חלק בזכויות.**

הרי לך שחז"ל איזנו בין צלע החובות לצלע הזכויות, ומשביטלת צלע אחת לא ניתן להשאיר את הצלע השניה לבדה, דבר היוצר עוול משווע.

> **לנוכח חוסר האיזון הנ"ל, היוצר עוולות קשות, ומייצר שיטת משפט חסרת היגיון וחסרת צדק שהינה תוצר של הכלאת שתי שיטות משפט שונות בתכלית, זאת ההלכתית וזאת האזרחית,** קבע ביהמ"ש העליון בפסק דין דרמטי, ב[בע"מ 919/15] [נבו] כי בכדי לצמצם את חוסר האיזון, יש לקבל את הפרשנות המצמצמת של פוסקי ההלכה, המעמידה את חיוב המזונות

[22] מאמר 'שיעור גובה המזונות הראוי' ו'שיעור גובה דמי מזונות הראוי-המשך' ובפס"ד בתיק

[23] 'חובות וזכויות בני זוג במשפחה המודרנית'- הרב יעקב אריאל, ספר ראויים לטוב עמ' 185 (המאמר המלא).

> מעל גיל שש, מכח תקנת הרה"ר, כדין צדקה בלבד, ומשכך, שני ההורים חייבים באותה מידה לפי יחסי הכנסותיהם ויחסי זמני השהות, הלכה המתאימה לחיוב המזונות האזרחי כאמור בחוק המזונות סעיף 3א.

המחוקק עצמו בתיקון לחוק המזונות משנת תשמ"א-1981 עמד על חוסר האיזון והטיל על ההורים באופן שוה את העול הכלכלי, ללא תלות בגיל הילדים וללא תלות בזמני השהות, אלא שבאופן תמוה השאיר גם את החיוב מכח הדין האישי מה שיצר 'לקונה' המאפשרת לערכאות השיפוט להיצמד לדין הקודם ולהתעלם מהתיקון המפורש בחוק.

מצד אחד, בתיקון החוק התווסף סעיף 3א הקובע כי:

> **(א) אביו ואמו של קטין חייבים במזונותיו.**
>
> **(ב) בלי להתחשב בעובדה בידי מי מוחזק קטין יחולו המזונות על הוריו בשיעור יחסי להכנסותיהם מכל מקור שהוא.**

אך, מצד שני, לא בוטל בפירוש סעיף 3(א) המחייב מזונות לפי הדין האישי, כך שנוצרה סתירה מהותית בין התיקון בחוק לבין החוק הישן ככל ומקבלים את הפרשנות המחמירה של הדין הדתי.

ואלו דברי ההסבר להצעת חוק 1530 המהווה את התשתית לתיקון החוק:

> ע"פ המצב הקיים חלה חובת דמי מזונות הקטין על האב, גם כאשר הקטין בחזקת אמו, ללא התחשבות הולמת ביחס ההכנסות בין האב לאם. כך קורה שאב העובד כשכיר צריך להמציא לידה של האם חלק ניכר משכרו, גם אם האישה מרוויחה ממקורותיה שלה סכומים שווים ואף רבים יותר מזה של הבעל לשעבר.
>
> מצב זה מחמיר עוד יותר באותם מקרים שבהם הגבר בונה בית חדש, והכסף שהוא ממציא לידי אשתו לשעבר, הריהו למעשה על חשבון אשתו ובניו החדשים.
>
> במקרים רבים, ובמיוחד בילדים שלמטה מגיל שש הרי שהאב נאלץ למורת רוחו, להשאיר את הילד בחזקת האם, וגם- משום שהילד בחזקת אמו- לשלם לידה את דמי המזונות, החזקת הילד בידי האם הופכת במקרים רבים כאלה לאמצעי המביא כספים ומשמש ככלי נקם כנגד הבעל לשעבר.
>
> לעיתים גם אין בקרה כי כל הכספים המשולמים כמזונות לקטין אמנם יוצאו על הקטין לצרכיו.
>
> מכל הסיבות הללו באה הצעת התיקון לחוק, במטרה לחלק את המעמס הכספי בפועל בין שני ההורים ביחס הולם להכנסתם הריאלית ובאופן שלא יפגע באופן חד צדדי בילדים מנישואים שניים.

אולי כוונת המחוקק במה שלא ביטל בפירוש את החיוב לפי הדין האישי, הייתה להטיל על ההורים את העול הכלכלי של הילדים באופן יחסי, שיתופי ושוויוני, אך, להשאיר את הדין האישי המטיל סייגים, כגון, בעניין ההכרח להתחשב ביכולתו הכלכלית של המפרנס/ת, דיני צדקה, בן סרבן קשר וכדומה.

אכן אם נלך בדרכם של הרשב"א ורוב הפוסקים, הרי שאין סתירה, וניתן יהיה ליישב בין הסעיפים, כך שגם לפי הדין האישי-העברי **שני ההורים חייבים במזונות**, שהרי הינם מדין צדקה בכל גיל, כפי שהראנו תיקון זה לחוק מתאים גם לתפיסת התורה וההלכה כפי שביארנו לעיל.

הצעות למעשה

לענ"ד, ישנן כמה דרכים בהן נכון לצעוד ע"פ ההלכה העברית והחוק האזרחי – דרכים שמרניות ומתפתחות:

הדרך האחת, להיצמד למנהג הקדום, כמבואר בגדולי הפוסקים והדיינים מזה כשלוש מאות שנה, לקבל את דברינו בראשית פסק הדין, ולפסוק כשיטת הרשב"א וסייעתו, כך שהחיוב לזון קטני קטינים וקטינים, **מלידתם** ועד גיל חמש עשרה או שמונה עשרה, הינו מדין צדקה, לקבל את תפיסתם ההלכתית של הגר"א שפירא, הגר"ש ישראלי, הגר"א אברז'ל ופוסקים נוספים, שחיוב זה חל על ההורים **באופן שווה**, בהתאם ליכולותיהם, ודמי המזונות אצל שני ההורים יחולקו באופן מתאים ויחסי להכנסותיהם תוך התחשבות בזמני השהות בפועל אצל כל הורה, כך שהדין העברי שהוא הדין האישי עצמו מטיל על ההורים את החיוב באופן שוויוני ויחסי, ומצד שני לקבל את חוק יחסי ממון ואת חוק הירושה[24], כפי שאכן נוהגים בתי הדין ובתי המשפט האזרחיים, כך, שגם בזכויות ישנה חלוקה שוויונית בין בני הזוג.

הדרך השניה, לדחות את דברי הרשב"א, ולקבוע כי ישנו חיוב חלוט על האב לבדו, בוודאי עד גיל שש, או אז יש לפסוק את ההלכה **במלואה**, גם בנושאי הרכוש ושאר הזכויות והחובות שתיקנו חז"ל, כך שמשכורת האישה ושאר הכנסותיה שייכות לאיש, מנגד לאישה אין שום זכויות בהכנסות האיש והפרשותיו הסוציאליות, כל נכס של האישה, גם אם הינו מלפני הנישואין או שהתקבל במתנה או ירושה שייך לבעל לפירותיו, כל נכס שנרכש במהלך הנישואין ממשכורות האיש והאישה שייך לבעל לבדו, שהרי גם משכורת האישה שייכת לו, רישום נכס ע"ש שניהם לא יחשב מתנה כמבואר בערוך השלחן חו"מ סוס"י ס'[25], כל מתנה שנתן הבעל לאישה כולל רישום משותף על דירה וכדומה יחזור במורדת ובתובעת גירושין, סכום הכתובה יהיה נמוך כתקנות חז"ל ובהתאם לתקנות הקהילות השונות ולא כמקובל כיום, כמובן שבזמן הנישואין, הגבר יעסוק פחות במלאכות הבית, כפי שהיה מקובל בדורות הקודמים, כך שיהיה פנוי להגדיל את יכולותיו הכלכליות, לפתח את יכולותיו המקצועיות ולצבור נכסים שיאפשרו לו לעמוד בחובותיו היתרות.

מנגד, ניתן ללכת בדרך בה צועדים כיום בתי הדין בסוגיית חלוקת הרכוש והירושה, דרך המקבלת את כלכלת המשפחה המודרנית, את החוק האזרחי ופסיקות בתי המשפט האזרחיים.

לכן, הדרך השלישית הינה לקבל את תפיסתו של הגר"ש דייכובסקי[26], ולהניח שכיום זוגות נישאים זל"ז על דעת **שיתוף מלא**, לקבל את התפיסה שחוק יחסי ממון תואם להלכה היהודית, מהטעמים שהעלה הרב במאמרו וכדין תנאי שבממון, אך, להולכים בדרך זו, **בשום אופן אין לעצור באמצע הדרך**, אלא לקבל גם את העובדה שזוגות נישאים ומביאים ילדים משותפים על דעת שיתוף מלא, לא רק בחלוקת הזכויות, אלא גם בחלוקת החובות, גם בעול הפרנסה וגידול הילדים, הן בענין הטיפול בילדים, הן בענין מלאכות הבית והן בחובה לזון ולפרנס זא"ז ושני ההורים את ילדיהם, גישה כזו **תחייב גם את האם במזונות ילדים** בהתאם ליכולתה היחסית, ואף תחייב את האישה במזונות בעלה כמקובל, שאם לאישה ישנן יכולות כלכליות גבוהות מבעלה הרי שהינה נושאת בעול הפרנסה יותר ממנו.

---

[24] לעניין חוק הירושה יש להרחיב ולעיין ואכמ"ל.

[25] ערוך השולחן חושן משפט סימן ס סעיף כא: "ויש לדקדק עתה כשנכתב קרקע על שם האשה בערכאותיהם צריכים הדיינים להיות מתון בזה כי יש לפעמים שהבעל כותב נכסיו על שם אשתו מפני איזה טעמים ולעולם הנכסים הם של הבעל לכן צריכים לחקור בזה הרבה"

[26] תחומין כרך יח עמ' 31-18.

דרך זו אמנם לא תקבל את הפרשנות שהעלנו לעיל, הגורסת שעל פי הדין העברי חיוב מזונות גם מתחת גיל שש הינו מדין צדקה, אך, מנגד תצעד בהתאם לכלל ההלכתי הידוע כי "כל תנאי שבממון תנאו קיים", אין ספק כי כיום איש ואישה מתחתנים ומביאים ילדים לעולם על דעת שיתוף כלכלי מלא, כולל גידול הילדים והזנתם יחדיו, גם נשים כיום משתתפות, ולעיתים אף נושאות בעיקר עול פרנסת המשפחה והילדים, ומשכך **על דעת כן נישאו זה לזה ועל דעת כן הביאו ילדים לעולם**, ולכן, **כשם שדעת רוב הדיינים שחוק יחסי ממון נכון ומחייב כיום למרות שהינו סותר את ההלכה, כך, חוק המזונות בסעיף 3א המטיל באופן שווה את חובת המזונות על האב והאם מתאים לאורח החיים כיום גם אם הינו סותר את פשט ההלכה, אך מתאים הוא למנהג העולם, ובכה"ג קיי"ל כי 'מנהג עוקר הלכה', כך שמכח תנאי שבממון יחולקו הזכויות והחובות, כולל מזונות הילדים באופן שיתופי מלא, שוויוני ויחסי בין ההורים**[27].

הדרך הרביעית הינה לתקן תקנה באמצעות מועצת הרה"ר, בהתאם לרוח החלטת מועצת הרה"ר משנת תשע"ו, תקנה המטילה חיוב שווה ויחסי על שני בני הזוג ועל שני ההורים ביחס לילדיהם, או לחלופין, לחוקק באמצעות הכנסת חוק מתאים ולבטל את סעיף הדין האישי מהחוק, בהתאם לתפיסה כי דינא דמלכותא דינא, בדיוק כשם שהתקבלה תפיסה זו ביחס לחלוקת הרכוש, שינוי זה בחוק מתאים גם לרוח ההלכה כפי שהרחבנו לעיל כך שאינו נגד דין תורה.

וכ"כ הגר"א שפירא זצ"ל, ביחס לחיוב עד לגיל שמונה עשרה, ז"ל (פד"ר חלק כ' עמוד 12):

> "לגוף חיוב מזונות הבן עד י"ח, כבר פסקתי ופרסמתי שלענ"ד יסוד חיוב המזונות היום אינו על התקנות הקודמות ולא על הרב הרצוג ולא על הרב גורן. **בשעתו לפני הקמת המדינה הסמכות לתקן תקנות כאלו היו בידי הרה"ר בהסכמת המועצות העירוניות המקומיות**. ולכן חזרו גם על הקהילות הקטנות כגון נס ציונה ועפולה וכי"ב שיסכימו לתקנה זו של מזונות עד י"ב [נדצ"ל טו] שנה, **אבל כיום כשב"ה יש כנסת המייצגת ייצוג גמור את כל תושבי המדינה. ומייצגת גם את היהודים שומרי הדת שגם הם הסכימו לתקנה שיתקנו שחל על האב לזון את ילדיו עד גיל י"ח. ולזה מספיק שהרבנות תסכים, כדי שלא נגיד שזה מנוגד להלכה היהודית**, כל מועצת הרה"ר חזרה על כך בהסכמה כללית גם בתקופת נשיאותי ביחד עם כבוד הראשל"צ הרב אליהו שליט"א, והסכימו על כן כל הנציגים הדתיים שבכנסת שזה מוכיח שאין זה בניגוד להלכה וזה מחייב את כל היהודים לזון את ילדיהם עד גיל י"ח, והחיוב הוא גם על ילדים חצופים מסכנים שאין להם מה לאכול והאב חייב בפרנסתם. ואין כל הגבלה בתקנות הנ"ל. וכאמור בשו"ע על תקנות הקהילות שתקפן כתקנות ביה"ד הגדול".

גם בנידון דידן כבר הסכימה מועצת הרה"ר שתנאי החיים השתנו ויש לחייב גם את האם, ולכן נכון כיום לבטל את הדין האישי מהחוק משום שסעיף 3א הוא הוא המשקף את הדין האישי ורצון ההלכה כיום, וממילא יחול סעיף 3א לחוק בהתאם לתיקון התשמ"א-1981, ללא צורך בהסכמה נוספת של הרבנות.

---

[27] דברים דומים בהבנת דבריו של הגר"ש ישראלי העלה דר' צ. גילת, דיני משפחה יחסי הורים וילדים (תשס"א) 507.

סוף דבר

העלנו כי ע"פ ההלכה, ע"פ הצדק וע"פ רוח ההלכה, וכן ע"פ החוק ורוח החוק, כיום האם והאב צריכים לשאת בעול המזונות באופן שיתופי, שוויוני ויחסי ליכולותיהם והכנסותיהם, זאת בעקבות שני השינויים הדרמטיים שהרחבנו עליהם, השינוי באופי הכלכלה המשפחתית והשינוי בפסיקה הקובעת איזון בזכויות, מה שמוביל בצורך לאיזון באחריות ובחובות.

לצורך כך, יש לקבל את הפרשנות הקובעת כי כבר מגיל הלידה חיוב המזונות הינו מדין צדקה, וכן את הפרשנות שהאם חייבת כמו האב בדיני צדקה, לחלופין, יש לתקן תקנות או לשנות את החוק בהתאם לנ"ל.

לחלופין יש לחזור לכלכלת המשפחה המשתקפת בהלכה היהודית על כלל מרכיביה, כולל בענייני הרכוש והירושה.

בפסק דין זה פרסנו שיטת הלכה מרכזית הקובעת כי חיובי המזונות, אף מתחת לגיל שש, הינם חיובים מכח צדקה בלבד, אם ע"פ הר"ן ואם ע"פ הרשב"א, קביעה המאפשרת תשתית לשינוי מהותי בפסיקת דמי מזונות גם לפי הדין האישי-העברי.

סבורני, כי ערכאות השיפוט הדתיות והאזרחיות צריכות לחתור להגינות וצדק בהתאם למשפטי היושר ולא להמתין למחוקק או למועצת הרה"ר שיעשו את השינוי המתבקש והמבורך, ומנגד על המחוקק לשנות את החוק כנ"ל ולא להמתין לשינוי אבולוציוני של מערכות השפיטה.

עד כאן מפסק הדין שפורסם לפני קצת יותר משלוש שנים [הובא גם בספרי שו"ת משפט וצדקה עמ' 15].

עמדתי זו כי גם האם תישא במזונות הקטינים כמו האב בהתאם לתנאי החיים שהשתנו וכפי שהרחבנו שם לא התקבלה בבתי הדין שסברו כי בע"מ 919/15 הינו טעות [נבו].

עיין לדוגמא תיק 897031/3 [נבו] "ע"פ תורתנו הקדושה דברים חסרי בסיס", ותיק ביה"ד הרבני הגדול 1407770/1 [נבו] מכבוד הדיינים הגר"א שינדלר הגר"מ נהרי והגר"צ לוז שהביאו גם את עמדת יועמ"ש ביה"ד הרבני כי ביה"ד אינו מחוייב לפסיקת בע"מ (מה שגם אני מסכים כנ"ל שביה"ד אינו מחוייב לפסיקת בע"מ ואף לא לפסיקת בג"ץ, אך, ביחס לחלוקת דמי המזונות הנני סבור שכך נכון וצודק ע"פ הסברא וע"פ ההלכה כנ"ל), וכן בתיק ביה"ד הרבני הגדול 1248920/3 [נבו] מכבוד הדיינים הנשיא הגר"ד לאו, הגר"א איגרא והגר"מ עמוס, ובתיק 1263444/4 [נבו] מהדיינים הגר"א איגרא הגר"ש שפירא והגר"מ עמוס, וכן בפסקי דין רבים מספור בביה"ד האזורי ועוד יותר בביה"ד הגדול.

ואציין במיוחד לפסק דין של כבוד הדיינים הגר"א איגרא, הגר"ש שפירא והגר"מ עמוס בתיק ביה"ד הרבני הגדול מס' 1294717/2 [נבו] מיום י' בטבת התשפ"ג (3/1/23) בערעור על פסק הדין של ביה"ד האזורי בנתניה בתיק ובתיק 1208682/8 הנ"ל בבית הדין האזורי בו כתבתי את עמדתי הנ"ל בדעת מיעוט להלן דברים מתוך פסק הדין (הדגשות שלי):

> בשולי דברים אלה ואף שכאמור איננו זקוקים להאריך במה שביארנו כבר בפסקי דין רבים, חובתנו מכל מקום להתייחס לפסקה אחת שבדעת המיעוט. הדיין שבדעת המיעוט כתב:
>
> לאחר שהסקנו שחיוב מזונות קטני קטנים הינו מדין צדקה לרבים מהפוסקים, יש לדון עד כמה ניתן לחייב את האם מדין צדקה במזונות

הילדים, במאמר זה לא נעסוק בסוגיא זו ממקורותיה בהרחבה, אלא נלך בדרכם של גדולי הדיינים, שסוברים כי חיוב ההורים **שווה** בדיני צדקה ואילו את ההרחבה במקורות חז"ל עליהם הסתמכו הגדולים דלקמן נשאיר למאמר בפני עצמו.

עמדתו העקרונית של דיין זה נדחתה פעמים רבות בפסקי דין מנומקים של בית דיננו. למרות זאת ממשיך הוא להחזיק בה, וזו זכותו אף אם טועה הוא, אך איננו יכולים להחשות על האמירה כי דבריו הם "בדרכם של גדולי הדיינים" – דברים שאינם אמת. **נעיר כי אותו דיין אף סובר כי האם חייבת במידה שווה לחיובו של האב אף במזונות קטני קטנים,** שלעניינם מודה הוא כי אותם גדולי הדיינים לא סברו כך, אין הוא נרתע מלחלוק עליהם אלא שבמקום שנוח לו משתמש הוא ככסות באמירה כי דרכו היא דרכם תוך שהוא מצטט דברים מטעים, ואת ההטעיה חובתנו לשרש. **גדולי הדיינים הן בדורנו והן בדורות הקודמים לא פסקו מעולם כדעתו של דיין זה,** ואף לא נקטו עקרונית בעמדתו – בניגוד לדבריו שכביכול נקטו בה אלא שלמעשה לא נקרה לפניהם מקרה שבו הכנסות ההורים דומות הן. חלק גדול מדברי גדולי הדיינים שאותם הוא מביא בהמשך אינם אלא אמירות כי החיוב לאחר גיל שש הוא חיוב מדין צדקה, גם לאחר תקנת הרבנות הראשית – סברה שאכן רבים מגדולי הדיינים בעבר ובהווה סברו וסוברים אותה, אך – מלבד שאינה מוסכמת (ומתקני התקנה עצמם לא כך סברו על כל פנים), ומלבד שההקשר שבו נאמרו הדברים במקרים רבים הוא מסוים מאוד (כגון, כאמור לעיל, בהקשר לקביעה שאם יש לילדים משלהם אין חובת מזונות) – אין כאן אמירה שלפיה גם האם חייבת בצדקה זו, וכל שכן שאין אמירה המשווה את חיובה לזה של האב. **גם אותם מגדולי הדיינים שמדבריהם הביא שכתבו שיש חובה מדין צדקה גם על האם לא כתבו – וזאת בניגוד לנאמר ואף מודגש בדבריו – כי חיובה שווה לחיובו של האב.**

טעותו של דיין זה היא שבראותו כי אותם גדולים כתבו כי מצוות צדקה מוטלת גם על האם הסיק שמשמעות הדברים היא חלוקה שווה בין ההורים (או ביחס ישיר להכנסות כל אחד מהם), אלא שלא שם ליבו שלא כך היה, ברי כי אותם גדולים היו נצרכים לפרש מדוע נדו מההלכה הפשוטה ש'משפחת אב קרויה משפחה' ושמחמתה צד האב קודם בחיוב הצדקה לקרובים לצד האם. בדבריו מתפלמס אותו דיין בשאלה אם מדברי שו"ת חוט השני, שעליהם הושתתו דברי הגר"א שפירא שמהם הביא, יש ללמוד שחיוב הקרובים שמצד האב קודם לחיוב האם עצמה או רק כי קודם הוא לחיוב הקרובים (באותה דרגה) שמצד האם, אולם אינו שם ליבו שגם אם נניח כטענתו עדיין משקבע חוט השני את שקבע הרי גם אם נאמר כי האם בשל דרגת קרבתה חייבת בצדקה לבנה יותר משחייב בה אבי האב או אחי האב, שאומנם משפחת אב הם אבל בדרגת קרבה רחוקה יותר, עדיין כשמדובר בדרגת קרבה זהה יחול החיוב על משפחת האב יותר, ומכאן שבין האב והאם – חיוב האב גדול יותר. לא זו בלבד שאין בדברי אותו דיין מענה לדברים ברורים אלה, אלא שאף אם היה בדבריו מענה כלשהו לא היה בכך להצדיק את עמדתו המייחסת לגר"א שפירא, שלא אמר את אותו מענה, התעלמות מהעיקרון שבדברי חוט השני שעליו ביסס הוא עצמו את דבריו. אלא שהיא הנותנת שהגר"א שפירא לא בא לומר שחיוב שני ההורים הוא שווה, ואף לא היה צריך לבאר שאינו שווה שהרי המושכל הראשון הוא שרק האב חיוב במזונות ובנוסף לכך מבואר בדברי חוט השני שמהם הביא, כל שבא הוא לומר הוא שיש חיוב מסוים גם על האם **ועל כן אם היא אמידה – למרות החיוב העודף המוטל על האב גם עליה לשאת בחלק מן החיוב, חלק – כן, אבל חלק שווה – מאן דכר שמיה?**

> אם סבור מי מבין דייני בית הדין האזורי, כי שני ההורים צריכים לשאת בחיוב מזונות הילדים וחיובם שווה כפי הרוח הנושבת מפסיקת בג"ץ הרי שמדובר בדיין שבדעת המיעוט, שאכן סבור כך כפי שגילה דעתו בפסק דין זה וברבים אחרים, אולם הערעור הוא כמובן על פסק הדין כפי שנפסק, בדעת הרוב, ודעת הרוב – לא כך סוברת.

עד כאן לשונם של שכבוד הדיינים הנ"ל בערעור על פסק דיננו.

הרי שעמדתי זו נדחתה מכל וכל בעיקר בפסקי הדין של ביה"ד הגדול.

סבורני כי למרות הנ"ל, הדרך האמורה לעיל היא הדרך בה ראוי לנו שנלך, איבעית אימא סברא ואיבעית אימא הלכה וכפי שהרחבתי לעיל, ולכן למרות פסקי הדין הנ"ל ששללו הטלת עלות דמי מזונות על האם כמו האב בהתאם ליחסי הכנסותיהם ולחלוקת זמני השהות סבור אני כי שיש לנקוט בשיטת פסיקה זו ובטוחני שבסופו של דבר גם חברי הדיינים יסכימו עמי כי כך ראוי ונכון, אם באמצעות פסיקה כמקורות שהבאתי לעיל ואם באמצעות תקנת מועצת הרה"ר או חקיקה מתאימה.

אמנם מספר מחברי הדיינים גם הם סבורים כנ"ל ובפרט ידידי ומחותני הדיין הגר"מ חביב שליט"א ועוד מספר דיינים, אך העמדה הרווחת בבתי הדין שללה את כיוון הפסיקה הנ"ל. [ועיין באורך בספרי שו"ת משפט וצדקה במבוא לספר].

ואע"פ שעמדתי הותקפה רבות, ופעמים אף בחריפות רבה, בפרט על ידי חלק מדייני ביה"ד הגדול, זה המקום להביא דברים שכתב הגאון הרש"ר הירש בספר שמש ומרפא עמ' ש' שחיזקו אותי לאורך הדרך וז"ל:

> "רק לשקר דרושים תומכים כדי להצליח [...] האמת, לעומת זאת, תמיד תנצח בסופו של דבר, אפילו אם יקח הדבר זמן [...] בסופו של דבר תשיג האמת את הכבוד והערכה, אפילו של אלו שלא מוכנים לקבלה.
>
> האמת היחידה שהלכה לאיבוד, בלי כל אפשרות להחזירה, היא אותה האמת שאין למחזיקיה האומץ לדבר בגלוי לב עבורה.
>
> האמת לא הובסה מעולם מכל התנגדות, היא הובסה רק כשחבריה היו מדי חלשים מלהגן עליה", עכ"ל הטהור.

והנה לאחרונה פורסם פס"ד של ביה"ד הגדול מיום א' אייר התשפ"ד (9/5/24) בתיק מס' 1360470/5 [נבו] מכבוד דייני ביה"ד הגדול הגר"ש שפירא שליט"א (שכתב את הדברים שלהלן), הגר"א שינדלר שליט"א והגר"מ נהרי שליט"א, וז"ל:

> "הן אמת אחרי כל השקלא והטריא שדנתי בה לעיל ובירור הגדרים ההלכתיים וההנהגה המחייבת למעשה את מי שדן על פי דין תורה, אין אנו יכולים להתעלם מזעקת אבות רבים הקורסים תחת הנטל שיצרו מציאות החיים, הקדמה והעושר בדורנו, מציאות שהעלתה את רמת החיים וממילא את הצרכים של ההורים והילדים בפועל – צורת התזונה, השפע והזמינות של מוצרי המזון, הלבוש ושאר הוצאות חומריות המצויות כיום. כך גם העלאת רמת המדור ממה שהיה בעבר, שהרי חז"ל קבעו שבית הוא ד' על ד' אמות; בעבר הקרוב אנשים גרו בדירת חדר או שני חדרים, ועד לפני שנים לא רבות דירת שלושה חדרים הייתה דירה מפוארת, אך כיום הגענו למצב שהדירות הממוצעות הן בנות ארבעה חדרים ודירות של שלושה חדרים כמעט אינן נבנות – דבר שגורם להוצאות גדולות לתשלום בעבור המדור. משכך שיעור החיוב של 'כדי צרכם' הוא גבוה, וכפי שכתב בית דין קמא בפסק הדין המעורער, שאחרי שקבע את גובה ההוצאות ההכרחיות לפרנסת

הילדה חייב את האב בסכום פחות ממנו. וכבר ידוע שבפסיקת הרשויות השיפוטיות (בין בתי הדין ובין בתי המשפט) נקבע כבר לפני כארבעים שנה סכום מזונות שהוא סכום הוצאות שלא צריך הוכחה, סכום שעלה במשך השנים ואינו כולל הוצאות מדור והוצאות חינוך ועומד בפסיקה היום על סך של 1,300–1,600 ש"ח. יש לציין שסכומים אלו נקבעו באופן שרירותי ולא על סמך בדיקה עניינית ואובייקטיבית. יוקר המחיה עלה במשך השנים בכלל ובשנים האחרונות בפרט, ועל כל פנים במציאות החיים של רוב הציבור במדינת ישראל הוא שיעור שהוא 'כדי צרכם'.

מצד אחד, הרבה פעמים סכום זה אינו מספק את צרכי הקטינים וגם אם עובדת שמשכורתה היא משכורת ממוצעת והמגדלת את הילדים צריכה להוסיף על סכום זה, ומשכורתה מספיקה בקושי, אם היא מספיקה, לכיסוי צרכיה. ההוצאה לקיום שני בתים היא תמיד יקרה יותר, שהרי 'ברכת הבית ברובה'. כפי שהבהרנו בדברינו לעיל, תקנות חז"ל שחייבו את האב במה שחייבוהו ופטרו את האם, בנויות על ההנחה שמה שיחסיר האב – ישלים הציבור, וכפי שנקבע שהאם יכולה 'להשליך' את הילדים על הציבור, ועל כל פנים האחריות לא נופלת עליה, אך כיום הציבור הסיר את אחריותו והטילה על ההורים, וברור שקצבת הביטוח הלאומי היא זעומה ואין בה כדי לתת תמיכה אמיתית לאם.

עם זאת מאידך גיסא תנאי החיים השתנו מאז שנקבעו תקנות הרבנות הראשית בשנת תש"ד, לפני למעלה משמונים שנה, למציאות השוררת כיום. ונבהיר את הדברים:

באותה תקופה של לפני שמונים שנה, בנסיבות ותנאי החיים, כמעט ולא היה מצוי שאישה תעבוד לפרנסתה ותשתכר, רוב הנשים, וכמעט כולן, היו עקרות בית. ולרובן לא הייתה אפשרות להשתכר. כמו כן במציאות זו, לפני שהונהגה הלכת השיתוף שנוצרה בפסיקה המשפטית, והרבה לפני שחוקק חוק יחסי ממון, הנשים היו בדרך כלל עניות ללא אפשרות להשתכר, ובמקרים רבים רוב הרכוש או אף כולו היה רשום על שם הבעל ושייך לו והאישה הייתה יוצאת מהנישואין כשידה על ראשה, לפיכך הוזכר בפסקי בתי הדין באותה תקופה שמנהג בתי דין לחייב הבעל בפיצויים (מנהג שפסק כשהתחילה לנהוג הלכת השיתוף, והנשים קיבלו חלק מהרכוש שנצבר, וכתבתי בזה במקום אחר). מציאות זו הכריחה את הרבנות הראשית ואת נציגי הציבור באותה עת לתקן תקנות להגדיל את החיוב ההלכתי של האב כדי שהילדים לא ירעבו ללחם (כפשוטו) במציאות ששררה.

במשך השנים ההתפתחות הטכנולוגית, השכלתן של הנשים ושינוי אופי החברה, וכן עליית יוקר המחיה, גרמו שנשים רבות יצאו לשוק העבודה והחלו להשתתף בפרנסת הבית, בתחילה כסיוע לבעל ובהמשך באופן משמעותי ומרכזי. מאידך גיסא, הונהגו הלכת השיתוף ואחר כך חוק יחסי ממון המחלק באופן שווה את נכסי בני הזוג עם פקיעת הנישואין. ואפילו הכי בשנת תשל"ו, כשהוארך חיוב המזונות עד גיל שמונה־עשרה, נשים רבות עדיין לא עבדו, והיה מקום להאריך את התקנה.

אומנם כיום המצב השתנה מן הקצה אל הקצה: רוב הנשים עובדות, במקרים לא מועטים הכנסתה של האם עולה על הכנסות האב, ושני בני הזוג חולקים את הרכוש שנצבר על פי חוק יחסי ממון.

ויש לעיין אם עלינו לשקול את המצב ולתקן תקנות בהתאם אם לאו, שהרי המצב המשפטי וחיוב האב נקבע על פי הדין האישי שהחיוב מדיני 'אבן העזר' ומהתקנות, ובין תקנות חז"ל ובין תקנות הרבנות הראשית הטילו

החיוב על האב. וחיוב זה רחב מדיני צדקה, כפי שביארנו ואילו האם חייבת רק מדין צדקה שהוא מהלכות 'יורה דעה', ואין לכפות על הצדקה רק ב'אמידה' כפשוטו של המונח 'אמיד', ולא בגדר 'אמיד' שבו מחייבים את האב, ובדיני צדקה אלה ייתכן שקרובים אחרים קודמים לחיוב וכפייה, ומהיכי תיתי לחייב את האם?

והנה חוק המזונות קבע שחיוב המזונות הוא על האב והאם, נטל את החיוב מהציבור והטילו על ההורים והקרובים. בית המשפט העליון ב[בע"מ 919/15] [נבו] קבע גם הוא (אם כי תוך עיוות ההלכה) שהחיוב יהיה על האב והאם כפי הכנסותיהם. רוב הדיינים נבוכים בעניינים אלו וכפי שציין בזמנו הגר"י רוזנטל בשנת תשל"ט בפסק דינו (פד"ר יא עמוד 215–216) והבאנו את הדברים לעיל (פסקה כד).

כפי שביארנו לעיל בתוך דברינו, החובה המוסרית לדאגה למזונות הילדים היא של שני ההורים כדאמרינן בקראי, ולכן כאמור הקשה הרמ"ך מדוע פטרו את האם. הסברנו בתוך דברינו שהטעם שהטילו את החובה רק על האב הוא מפני שהמציאות והנוהג היו שהאב הוא המפרנס ולא האם, כי לאם אין לה משלה, והסברנו עוד שלאישה נשואה לא היה לה ממה לפרנס את עצמה ואת ילדיה. אך ברור שמציאות זו השתנתה בשנים האחרונות, כשגם הנשים שותפות באופן מרכזי ומשמעותי בפרנסת המשפחה, ופעמים שהן המפרנס העיקרי. חובת האב אינה מדאורייתא אלא מתקנת חז"ל ותקנות הרבנות הראשית שנתקנו על פי המציאות ששררה בעבר, דבר שהשתנה. אכן אף אם בטל הטעם עדיין התקנה לא בטלה.

נוסיף ונאמר: לפי מה שכתבנו לעיל דעת מהר"ם מרוטנבורג ודעת הרשב"א היא שדין 'אמיד' הוא בכל קרובים ולאו דווקא באב, לדעת הרשב"א החיוב של האב הוא מדין צדקה ולכן יש להשוות לו גם את חיוב האם, לדעת מהר"ם מרוטנבורג הגדרת 'אמיד' בחיוב של צדקה לקרובים, אינה כהגדרתה בדיני צדקה בעלמא וכפי שכתבנו לעיל. ולפיכך יש מקום להרחיב את חיוב האם למעלה משיעור חיובה שנקבע בשולחן ערוך 'יורה דעה'. עם זאת לא ברור שכל הראשונים והאחרונים מסכימים להגדרה זו של 'אמיד'.

ויש להוסיף עוד שלפי דברי התשב"ץ (חלק ב סימן קלב, הובא לעיל פסקה יב) שכתב:

> שכיון שהנכסים אלו שנפלו ביד הזרע היו של אב דבר תורה ומכח תקנה זו נפלו ביד הזרע הזה לא הפקיעו זכות האב בתקנתן [...] דלא עבדינן ביה תרתי לעקור ממנו נחלה דאורייתא ולחייבו במזונות כאלו היו נכסים שנפלו לה ממקום אחר.

גם נכדו רבי אברהם אבן טואה בספר נפך (סימן קל, וכמובא לעיל) הסביר תקנה זו והסכים עימו:

> אבל ירושת הזרע חצי הנדוניא הוא מן התקנה, היפך הדין, שהדין הוא הבעל יורש את אשתו, ובאה התקנה והסירה לו החצי ונתנה אתו לזרע. ולכן אין ראוי שילקה הבעל בשתים, שהחצי הסירו אותו ממנו ונתנו אותו לזרע ועדיין יהיה הוא חייב במזונותיו, וכזה כתב אדוני זקני הרשב"ץ ז"ל בפירוש התקנות.

ולדבריהם: היכא דתיקנו תקנה לטובת הילדים הפקיעו את חיובו של האב למזונות הילדים, כי היכי דלא לילקי בתרתי. ומשכך, כיום שהמנהג הוא לחלק הרכוש על פי חוק יחסי ממון, והוא תקנת הציבור, וברוב המקרים מתרבה ממון האם מעבר המגיע לה על פי דין תורה, יש לומר כסברת רבני

אלג"יר [בתקנותיהם ובביאורן] דלא נימא דילקה האב בתרתי, מחד גיסא חייב באיזון משאבים ונותן ממון השייך לו על פי דין, ומאידך גיסא מחייבים אותו ופוטרים את האם ממזונות הילדים כעיקר הדין. וכדבריהם התם יש לומר אף כאן שכשהאם מקבלת מחצית הרכוש עם הגירושין אין מקום להשאיר חיובו של האב במזונות גדול משל האם, וילקה בתרתי. ויש לומר דבכהאי גוונא יש להטיל חיוב מוגדל על האם ולחייבה בתשלום מזונות היכא דהיא אמידה בגדרי אמידות של האב, ולא רק שלא נחייב את האב, אלא נחייבה גם בתשלום מזונות לאב במקרים שהיא אמידה כמו שהאב אמיד [אם הילדים אצלו], דהמציאות הנהוגה צריך שתהיה לה השלכה גם על חיובי האם. אך הדבר מצריך תקנה מיוחדת וכעין תקנת מזונות הילדים משנת תש"ד והתקנות שבאו בעקבותיה לעניין חיוב האב במזונות.

"לאור כל זאת, מן הראוי שיתכנסו מועצת הרבנות הראשית לישראל, הדיינים ורבנים המעורים בנושא (ואין אני רוצה לקבוע מסמרות אם רק דייני בית הדין הרבני הגדול יהיו השותפים להתקנת תקנות אלו, כפי שהם ממונים בתקנות אחרות או כלל הדיינים העוסקים בשפיר ושליה של הלכות אלו), העוסקים בעניינים אלו למעשה ויתקנו תקנה מחודשת להגדיר את חיוב האב והאם במציאות שנוצרה וחלוקת נטל מזונות הילדים ביניהם באופן שיתאם למצב הכלכלי והחברתי דהיום. הדבר יוכל להיעשות, כגון על ידי הפיכת חיוב המזונות של אם כעין חיובו של האב, מכוח תקנת הקהל שתתוקן על ידי הרבנות הראשית בצירוף הדיינים והרבנים דלעיל, ויש בכוחם לתקן תקנה זו אחרי קביעת המחוקק, המייצג את דעת העם או על כל פנים רובו. לדעתי דעה זו ודרך חלוקה שכזו בין האב והאם רווחת ומקובלת בפועל בכלל הציבורים על עדותיהם ומגזריהם השונים, ועל דעת כולם מקובל שבמציאות דורנו יש להטיל חיוב גם על האם ולחלק בינה לבין האב את הוצאות מזונות ילדיהם. זאת, בפרט בציבור החרדי שבו האם פעמים רבות היא שיוצאת לעבוד והיא המפרנסת הראשית בפועל. כל זאת כדי להתאים את ההלכה וההנהגה למציאות ימינו.

לצערנו ואולי לבושתנו, אין אפשרות הנראית לעין לכנס כיום פורום במתכונת הפורום שקבע התקנות בשנת תש"ד, ובפרט שגם אז היו מי שאמרו שאין סמכות לתקן תקנות, אך לדעתי אין הדברים כן, וכמו שכתב מורי ורבי הגר"א שפירא, שהחלטת הרבנות הראשית צריכה להיות שאין הדברים סותרים דין תורה. ואם יעשו כן ויתקנו, העם יבוא על מקומו בשלום.

ואף אם יאמר מי שיאמר שדייני ורבני הדור הזה אינם במעמדם וגדולתם התורנית של מי שתינו את התקנות הקודמות, ומאידך גיסא יש מי שיאמר גם שהציבור החרדי (וגם ציבורים אחרים) אינו מרגיש עצמו כפוף לרבנות הראשית ולדייני בתי הדין, איברא פסיקת המזונות בפועל מוטלת על דייני בתי הדין ולא על ראשי הישיבות וגדולי התורה שרובם אינם מודעים כלל לקורה בפועל בבתי הדין, ולא עליהם העול לפסוק ולדאוג לתקנת הציבור, ולא כפי שהיה בעבר שהגרי"ש אלישיב והגר"ע יוסף זצ"ל, שהיו דיינים בפועל וגם אחרי פרישתם בעת שנהיו מקובלים על הציבור החרדי, ידעו היטב על הקורה בין כותלי בית הדין ואת העול והחובה המוטלים עליהם. והרי קיימא לן "פתח בדורו כשמואל בדורו". ועיין מה שכתב התשב"ץ בתשובה (חלק ב סימן ח) על חובת הדיינים. בין כך ובין כך על כגון דא אמר הירושלמי (סוטה פרק ז הלכה ד) והביאו הרמב"ן בפרשת כי תבוא (דברים

כז, כו) ש"ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת" – "זה בית הדין של מטן" "שבידם להקים" כלשון הרמב"ן, ועליהם להקים.

לעניות דעתי דחיית הדברים והתמהמהות יגרמו בסופו של דבר להפקעת סמכות בתי הדין, ובפרט כשבפועל דייני בתי הדין נבוכים בזה. וחשוב לזכור גם כי לא לעולם חוסן, והאפשרות הקיימת כיום, לפי סעיף 3 לחוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), תשי"ט – 1959, לדון בבית הדין הרבני ובבתי המשפט במזונות ילדים על פי 'הוראות הדין האישי' – שאצל היהודים היא ההלכה היהודית, הולכת ומתערערת בשנים האחרונות, וכבר קמו כמה וכמה הצעות חוק לשינוי המצב ולקביעה כי החלוקה תהיה על פי הוראות החוק בלבד, ללא הפנייה אל הדין האישי. ואף ידוע כי במשרד המשפטים עובדים בשנים האחרונות על הצעת חוק רחבה ל"זכות הילד לתמיכה כלכלית", המבטלת את ההפנייה אל הדין האישי, דין ההלכה היהודית, וקובעת קריטריונים שאינם מתחשבים במרכיבי ההלכה השונים. על כן, מי שסמוך ובטוח כי אין ולא יהיו כל סיכוי וקונסטלציה פוליטית שחוק שכזה יעבור, ואנו יכולים להמשיך ולהישאר בשלנו שלווים ושאננים להמשיך, ללא חשש מיום סגריר, הרי הוא טועה. כבר כיום קשה להסביר ולהצדיק בפני חברי כנסת ואנשי ציבור דתיים או מסורתיים, ועל אחת כמה וכמה חילונים, את ההצדקה לכך שרק האב או בעיקר האב הוא זה שנושא בנטל מזונות ילדיהם המשותפים של בני הזוג.

אם לא נדאג לתקן את המצב על פי כללי ההלכה ולהתאים את חלוקת מזונות הילדים למצב החיים הכלכלי הקיים בתקופתנו, ונאמר לעצמנו חלילה "שלום עליך נפשי ולא יאונך שום רעה", אנו עלולים להתעורר בוקר אחד ולגלות שמשכו מתחת לרגלינו את סמכות בית הדין לדון בחלוקת מזונות הילדים בין ההורים על פי דין תורה. ידוע לי כי בשיחות שהתקיימו בין הייעוץ המשפטי של בתי הדין הרבניים ומשרד המשפטים הובעה מצידם נכונות להימנע משינוי סעיף זה, לכל הפחות כלפי בתי הדין הרבניים, ובלבד שתצא תקנה מצד מועצת הרבנות הראשית וחֶבר בית הדין הרבני הגדול אשר תחיל כחיוב שניתן יהיה לאוכפו הלכתית אפשרות לחלוקת נטל הוגנת ועד כמה שניתן שוויונית של מזונות הילדים, התואמת למצב הכלכלה המשפחתית בת ימינו (בכפוף לחיוב האב במזונות הכרחיים או 'כדי צרכם' עד גיל שש). לכן אין לנו ברירה אלא לראות את המציאות נכוחה, לאזור חלצינו, ולכנס את מועצת הרבנות הראשית באופן הכינוס המתאים אשר יוכל לתקן תקנה אשר תחייב חלוקת מזונות הן על האב והן על האם באופן שיתאים ויהלום את המצב נכון להיום בהתחשב בשינויי המצב והעיתים.

גרירת רגליים בעניינים אלו והימנעות מהתקנת תקנות מעשיות שיגדירו גם את חיוב האם תגרומנה שיתקיימו בנו דברי הגמרא (חגיגה ד, א) "איזהו שוטה זה המאבד כל מה שנותנים לו", ודוק בדברים: לא כתוב "המאבד מה שיש לו", אלא "מה שנותנים לו", הטיפול בנושא מזונות הילדים שהיה בסמכות בתי הדין ולאט לאט מופקע מהם, וספק אם אפשר לומר שהמנעות מתקנה מעשית אין לו חלק במדיניות של עויני בתי הדין להפקיע את הסמכות מבתי הדין".

עד כאן לשון פסק הדין מביה"ד הרבני הגדול.

בקוראי את דברי ביה"ד הגדול אלו ראיתי ושמח לבי, נראים הדברים כאילו הועתקו מפסק הדין הנ"ל שכתבתי והוסכמו אפילו ע"י מי שבעצמו תקף בחריפות את אותו פסק הדין עצמו אך לא מזמן, ועתה הנה הוא עצמו קורא לאמץ את עמדתי ולתקן תקנות מתאימות ומבין את חוסר

ההיגיון וחוסר הצדק הנובע מפסיקותיו, גם אם עמדתו ההלכתית הפוכה מעמדתי הנ"ל, ומודים דרבנן היינו שבחייהו, ומתקיימים בנידון דידן דברי הרש"ר הירש הנ"ל כי "בסופו של דבר תשיג האמת את הכבוד והערכה, אפילו של אלו שלא מוכנים לקבלה".

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ברחמיו על ילדיו הנאנקים תחת עול המזונות הבלתי אפשרי.

ועתה הוקמה על ידי כבוד נשיא ביה"ד הגדול הגאון הגדול הראשון לציון הגר"ד יוסף שליט"א ועדה מכובדת שבוחנת את דמי המזונות והנני מקווה שהוועדה תסדיר בצורה טובה והוגנת את סוגית חלוקת דמי המזונות בין ההורים ותוציא מתחת ידה החלטה מחייבת, הקובעת כי בצורת החיים השיתופית הנהוגה בדורנו גם האם מחויבת במזונות הילדים באותה רמת חיוב של האב, וכי על ההורים לחלק ביניהם את המעמסה הן בכלכלת הילדים והן בגידולם.

ומן הכלל אל הפרט

לאור האמור לעיל, הרי שההורים נושאים בנטל גידול הילדים והטיפול בהם במידה כמעט שווה, כאשר האב נושא בנטל יותר מהאם, אך, הדברים נכונים גם כאשר החלוקה אינה שוויונית לגמרי, כגון חלוקה של 6/8 וכדומה.

לנוכח עמדתי הנ"ל כי עלינו לחלק את המעמסה הכלכלית בין שני ההורים גם בילדים קטנים מגיל שש הרי שגם בנידון דידן הדין יהא כך.

לפיכך, יש לחלק את העלות הכלכלית של הילדים בהתאם ליחסי הכנסות הצדדים ולחלוקת זמני השהות.

יש להעיר שעיקר הנטל הכלכלי והטיפולי הינו בסופי שבוע, שבתות חגים וחופשים, וממילא אין כל כך משמעות לחלוקת הימים במהלך השבוע (7/7, 6/8 ואפילו 5/9).

בנידון דידן הכנסות האם נטו הינן 11 אלף ועוד קצבת ילדים ע"ס כ 380 ש"ח סה"כ 11,380, הכנסות האב נטו הינן 14 אלף. האם שוכרת דירה בסך 4,850 ש"ח. האב שוכר דירה בסך 3,900 מהוריו.

לכל הורה זכות מחיה כפי שהוכחתי בפסקי דין אחרים, וזכותו היסודית היא למדור ראוי, מזון ושאר צרכים בסיסיים, אני מעריך את צרכיו האישיים של ההורה שאין לגעת בהם בעלות מדור המקובלת במקומו פלוס כ 500 ש"ח הוצאות אחזקת מדור, 1,000 ש"ח הוצאות רכב ו 1,000 ש"ח הוצאות מזון וביגוד, דהיינו מדור פלוס כ 2,500 ש"ח שחובה לשאיר לכל הורה **ובהם אין לגעת.**

אציין, כי חישוב זה של הוצאות מוגנות אינו מקצועי אלא הערכה בלבד מתוך היכרותי עם השטח וראוי לערוך מחקר מתאים שיגדיר מהי ההכנסה המוגנת שחובה להשאיר לכל הורה ממשכורתו.

כמובן, שאף צד לא מחוייב לספק לצד השני את המינימום הנ"ל שהרי הצדדים גרושים ואין להם כל מחוייבות זל"ז אלא רק לילדיהם המשותפים [אין להשמש בצורך המינימום כחיוב עקיף במזונות הגרוש/ה].

עוד אציין, כי כל עוד אין תקנה מחייבת לדמי מזונות מעבר למינימום הרי שיש לחייב בהתאם לחישוב שהגענו אליו בפסקי הדין בענין שיעור גובה דמי המזונות, ואילו מעבר לכך, זהו דין צדקה ולרוב לא ניתן לכפות עליו.

לאחר הפחתת עלות המדור והוצאות המינימום כנ"ל, ההכנסה הפנויה של האם הינה 3,650 ש"ח (11,000-4,850-2,500) והכנסת האב הפנויה הינה 7,650 ש"ח(14,000-3,900-2,500).

יחס ההכנסות הינו כ- 33% - 67% (שליש לאם שני שליש לאב).

יש לציין, כי בשיטה הישנה בה היו מחייבים את האב בלבד הרי שאין לחייב אלא כעני שבישראל שהרי חיוב הבא מכח חיוב חז"ל הינו חיוב מזונות מינימליים והכרחיים וכבר האכתי בזה במקום אחר.

החיוב דלהלן הינו מדין צדקה וממילא לא ניתן לגבותו בהוצאה לפועל ללא אישור מפורש של ביה"ד.

לאור העובדה שהכנסות שני ההורים מחושבות הרי שסך הכנסות הצדדים 25,000 ש"ח (11,000 של האם ועוד 14,000 של האב).

המשפחה מונה 4 נפשות ובהתאם לכך הינם נמצאים ברף התחתון של רמת החיים בעשירון השביעי (6,250 ש"ח לנפש).

להלן לוחות הלמ"ס שפורסמו בפסק הדין שיעור גובה דמי המזונות הראוי הנ"ל (ועיין בשו"ת צדקה ומשפט עמוד 463):

עשירון שישי	הכנסות כספיות נטו לנפש גב והות מ-5,202 עד 6,155 ₪									
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
תלוי שהות	561	460	397	353	320	295	274	257	242	230
לא תלוי שהות	774	618	523	458	410	373	343	319	299	281
מדור	420	334	281	245	219	199	183	169	158	149
סך עלות חודשית	**1,755**	**1,411**	**1,201**	**1,056**	**949**	**866**	**800**	**745**	**699**	**660**
עשירון שביעי	הכנסות כספיות נטו לנפש גב והות מ-6,155 עד 7,231 ₪									
מספר ילדים 0-5 לפי מיקום	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
תלוי שהות	630	516	446	396	360	331	308	288	272	258
לא תלוי שהות	860	686	581	509	455	414	381	354	332	312
מדור	480	381	321	280	250	227	209	193	181	170
סך עלות חודשית	**1,970**	**1,584**	**1,348**	**1,185**	**1,065**	**972**	**898**	**836**	**785**	**740**

בעשירון זה עלות ממוצעת של ילד כאשר ישנם שני ילדים הינה כ – 1,500 ש"ח לחודש כולל מדור.

כל אחד מההורים נושא בעלות כלכלת הילד בעין בסך כ 750 ש"ח.

האב אמור לשאת בסך 1000 ש"ח (שני שליש מהעלות) והאם בסך 500 ש"ח לילד.

לאור זאת האב יעביר לאם דמי מזונות בסך 250 ש"ח לילד עד גיל שש.

להלן עלות הילד המחושבת לאחר גיל שש:

עלות כל קטין לאחר גיל שש בעשירון השביעי בהתאם ללוחות הלמ"ס הינה כ 2,300 ש"ח לחודש כאמור בטבלה דלקמן.

כל הורה מוציא בעין כ 1,150 ש"ח על כל קטין.

האב אמור לשאת בסך 1,540 ש"ח (0.67*2,300) והאם בסך 760 ש"ח (0.33*2,300).

אם כן, לאחר גיל שש על האב להעביר לאם 390 ש"ח (1,540-1,150) ובמעוגל 400 ש"ח לקטין.

עש ירון ש ישי	הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-5,202 עד 6,155 ₪									
מספר ילדים 0-17 לפי מיקום	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
תלוי שהות	883	779	709	658	619	587	560	538	518	501
לא תלוי שהות	1,079	898	784	704	643	596	557	525	497	474
מדור	500	404	346	305	275	252	233	217	204	193
סך עלות חודשית	2,462	2,081	1,839	1,667	1,537	1,434	1,350	1,280	1,220	1,168
ליום-תלוי ש הות	29	26	24	22	21	20	19	18	17	17

עש ירון ש ביעי	הכנסות כספיות נטו לנפש גבוהות מ-6,155 עד 7,231 ₪									
מספר ילדים 0-17 לפי מיקום	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
תלוי שהות	992	874	796	739	695	659	629	604	582	563
לא תלוי שהות	1,198	998	871	782	715	662	619	583	552	526
מדור	571	462	395	348	314	287	266	248	233	221
סך עלות חודשית	2,761	2,334	2,062	1,869	1,724	1,608	1,514	1,435	1,367	1,309
ליום-תלוי ש הות	33	29	27	25	23	22	21	20	19	19

בנוסף לנ"ל האב יישא ב 67% מכלל הוצאות החינוך והוצאות הבריאות החריגות לאחר סיבסוד קופת החולים והאם תישא ב 33% מההוצאות הנ"ל.

מסקנות

א. פסיקת בג"ץ (בג"ץ 5998/21 ; בג"ץ 7880/21 ; בג"ץ 8228/21 ובג"ץ 5652/21) [נבו] אינה עולה בקנה אחד עם לשון החוק ומשכך הרי שפסיקת בג"ץ ניתנה בחוסר סמכות ואינה מחייבת את ביה"ד.

ב. סמכות השיפוט במזונות הילדים מוקנית לביה"ד.

ג. זמני השהות השווים יישארו כפי שנהגו עד עתה.

ד. ככל והאם מתחילה לעבוד בשעה מוקדמת תביא את הקטינים לאב והאב יפזרם במוסדות הלימוד כפי שנהגו בשנה זו.

ה. חיוב מזונות הילדים מוטל על שני ההורים מדין צדקה.

ו. הכנסות שני ההורים מאפשרות לחייבם לשאת בכלכלת הילדים באופן שווה.

ז. האב ישלם לאם דמי מזונות זמניים עבור כל קטין עד גיל שש סך 250 ש"ח (סה"כ 500 ש"ח לשני הקטינים) ולאחר גיל שש 400 ש"ח לכל ילד.

ח. התשלומים הנ"ל כוללים הוצאות מזון, ביגוד והנעלה, מדור ואחזקת מדור.

ט. הוצאות חינוך (שיישארו לאחר מימון המדינה באמצעות המענק השנתי החד פעמי שמתקבל בתחילת שנה"ל), לרבות מעון צהרונים תשלומי בי"ס, והסעות ולרבות עלות חוג אחד לכל קטין, שיעורי עזר הכרחיים, והוצאות בריאות חריגות לרבות טיפול רגשי ככל ויצטרכו הקטינים – האב יישא ב 67% והאם ב 33%.

י. קצבת הילדים תועבר לחשבון האם.

יא. ככל שיהיה שינוי משמעותי בהכנסות הצדדים יחשבו הצדדים את החיוב באופן יחסי להכנסות החדשות ובמידת הצורך יגישו לביה"ד בקשה לחישוב מחדש.

הרב אוריאל אליהו – דיין

ביחס לשאלת הסמכות אני מסכים עם מסקנתו של חברי, כי בהתאם לחוק, ניתן לכרוך את נושא מזונות הילדים עם תביעת הגירושין.

בשולי הדברים, יש לציין כי אין צורך בנידון שלפנינו, להידרש לשאלת בטלותם העקרונית של פסקי בג"צ האמורים. די בכך שבכל מקרה בית הדין אינו מחויב לדון בשאלה קונקרטית בהתאם ל'הלכה' עקרונית שנקבעה בבית המשפט העליון. סעיף 20(ב) לחוק יסוד השפיטה הקובע כי "הלכה שנפסקה בבית המשפט העליון מחייבת כל בית משפט", מתייחסת בפירוש לבית משפט דווקא, ולא לבית דין דתי.

עיקרון זה נתבאר גם על יד כבוד בית הדין הגדול באמירת אגב בפסק הדין 1495176-4, שם נקבע כי סמכות בית המשפט הגבוה לצדק "לתת צווים לבתי דין דתיים לדון [...] או להימנע מלדון" היא רק "בענין פלוני שנדון לפניהם", ולא בהליכים אחרים שנדונים בבתי הדין הרבניים.

ועוד נתבאר שם בפסיקת בית הדין הגדול הנ"ל שאף על פי שהנוהג בתי הדין הרבניים מזה עשרות בשנים לפעול בהתאם להוראות בג"ץ בפסיקותיו בלא להיכנס לדקויות של 'ענין פלוני' שבחוק-יסוד השפיטה, נוהג זה אינו נובע מהוראת חוק אלא מהטעם של "אטרוחי בי דינא בכדי לא מטרחינן" (בבא קמא פט ע"ב).

נוהג זה, שכאמור אינו נובע מהוראת דין, ויש מקום לשקול את תועלתו, יכול אמנם להצדיק פסיקה בנושאים מסוימים בהתאם ל'הלכות' שהתחדשו בבג"צ, גם כאשר אינם תואמות את פשטות לשון החוק, אך לא ייתכן שבית הדין יימנע מראש מלדון בהתאם לסמכותו הנתונה בחוק, רק משום "אטרוחי בי דינא לא מטרחינן".

ביחס לשאלה הקונקרטית שלפנינו

לדעתי בהעדר תקנה מוסכמת אחרת, חיוב המזונות הבסיסיים עד גיל 6 מוטל על האב, אם כחיוב גמור, ואם כחיוב ייחודי מדין צדקה, שגם אם טעמו הוא מדיני צדקה, אין לבררו על פי גדרי צדקה הרגילים, אלא שמהטעם של צדקה, נתנו חכמים תוקף של חיוב גמור למחויבות הטבעית של הורים כלפי ילדיהם.

אכן יש מקום לדון מה הטעם שהטילו חכמים חיוב זה על האב. האם מפני שבדרך כלל בידו היכולת, ובעולם שבו סדרי החיים השתנו, ובדרך כלל, בזמן הנישואין האם הייתה שותפה מלאה בפרנסת הבית, יש מקום לחייב גם את האם, או שטעמם של חכמים נובע מתפיסת מבנה המשפחה, וההבדלים המהותיים בין תפקידו של האב לתפקידה של האם, וגם אם בזמן הנישואין נהגו בני הזוג אחרת, בהעדר הסכמה ביניהם אנו חוזרים לדין המהותי. על כל פנים, הפסיקה המקובלת היא שחיוב זה מוטל על האב בלבד, ואין מקום לחרוג ממנה בלא תקנה חדשה, או הסכמה רחבה של חכמי ישראל.

אכן, חיוב זה אינו אלא בצרכיו הבסיסיים ביותר של הילד, כעני שבישראל. חיוב זה ניתן להעריך בכ 700 ש"ח לילד בקירוב, בהתאם להוצאת לילד המופיעה בלוחות הלמ"ס של העשירון התחתון.

מעבר לסכום זה, מדובר בהוצאה שבאה לאפשר לילד את רמת החיים התואמת את מצב משפחתו. בהתאם, אין זו זכות ייחודית של הילד, אלא חיוב צדקה כגדרי הצדקה הרגילים, "אפילו סוס לרכב עליו, ועבד לרוץ לפניו", ואין מקום לכפות על חיוב זה, וכן אין לבזבז עליו יותר מחומש. בהתאם, אם היה בא הילד לפנינו ותובע מהוריו לפרנסו ברמת חיים גבוהה הייתה תביעתו נדחית על הסף.

הנוהג לדון ולחייב במזונות בהתאם לרמת החיים הגבוהה שבימינו, נובע מכך שלשני ההורים עומדת חזקת ההורות המיטיבה, וחזקה עליהם שמעוניינים לעשות ככל יכולתם כדי לספק לילדיהם את החיים הטובים ביותר, כפי שבנוהג שבעולם עושים הורים עבור ילדיהם. כיון שרצון טבעי זה, ואחריות טבעית זו, מוטלת על שני ההורים יחד, אשר ההורים מתגרשים יש צורך להסדיר את שיתוף הפעולה ביניהם למען רווחת הילדים. בהתאם, הצד בעל היכולת הכלכלית הגבוהה יותר צריך להשתתף במימון צרכיו של ילדיו גם כאשר הם שוהים ברשותו של ההורה השני.

גם המנהג לחייב ב"מחציות" שהתפתח עם השנים, וכולל בתוכו חיובים שונים שאינם מזון ומדור, וספק אם יש מקום לחייבם את ההורים, יסודו ברצון המשותף של ההורים לדאוג לרווחת ילדיהם. ובהתאם, אני מצטרף לדברי חברי שכלל גם הוצאות אלו בחיובים המתחלקים באופן יחסי בין ההורים בהתאם ליכולותיהם, ולאו דווקא בחלוקה שווה כפי הנהוג.

לפי זה במקרה שלפנינו, יש לחייב את האב לזון את ילדיו ב700 ש"ח לחודש לכל ילד. כיון שבמחצית מהזמן האב זן את ילדיו ישירות, עליו להעביר לאמא כ350 ש"ח לילד עד גיל 6,

בנוסף על ההורים להשתתף ברווחת ילדיהם בהתאם לרמת החיים שלהם. בהתאם לכך, אם עלות ההוצאה לילד עד גיל 6 בעשירון השביעי היא קרוב ל1600 ש"ח, לאחר ניכוי 700 ש"ח שמוטלים על האב, מדובר בכ900 ש"ח שאמורים להתחלק בין האב והאם בהתאם להכנסותיהם הפנויות, ובהתאם לזמני השהות השווים, בהתאם יעביר האב לאם 150 ש"ח נוספים עבור כל אחד מהילדים עד גיל 6.

בנוגע למזונות מעל גיל 6 אני מצטרף למסקנתו של חברי.

הרב יאיר אטון - דיין

בנוגע לשאלת הסמכות מצטרף למסקנת חבירי שביה"ד רשאי לפסוק בענין סמכות ביה"ד כל עוד הענין נדון ברשויות הגבוהות וכהחלטת נשיא ביה"ד הגדול והנחייתו בנידון .

לגבי שיעור המזונות מדובר בשני ילדים קטנים לדעתי שיעור המזונות הזמניים יעמוד על סך 750 ש"ח עבור כל ילד סה"כ 1500 ש"ח הסכום הנ"ל כולל מזון, ביגוד והנעלה, מדור ואחזקת מדור.

הוצאות חינוך והוצאות בריאות, מצטרף לאמור בסעיף ט' שבפסק הדין כמו"כ מצטרף לאמור בסעיף י' ו-י"א.

זמני שהות מצטרף לאמור בס"ג ובס"ד שבפסה"ד.

הרב חיים וקנין - דיין

החלטה

מחליטים כדלהלן:

א. סמכות השיפוט מוקנית לביה"ד.

ב. זמני השהות השווים יישארו כפי שנהגו עד עתה.

ג. ככל והאם מתחילה לעבוד בשעה מוקדמת תביא את הקטינים לאב והאב יפזרם במוסדות הלימוד כפי שנהגו בשנה זו.

ד. האב ישלם לאם דמי מזונות זמניים עבור כל קטין עד גיל שש סך 500 ש"ח (סה"כ 1000 ש"ח לשני הקטינים) ולאחר גיל שש 400 ש"ח לכל ילד (כדעה המכריעה).

ה. התשלומים הנ"ל כוללים הוצאות מזון, ביגוד והנעלה, מדור ואחזקת מדור.

ו. הוצאות חינוך (שיישארו לאחר מימון המדינה באמצעות המענק השנתי החד פעמי שמתקבל בתחילת שנה"ל), לרבות מעון צהרונים תשלומי בי"ס, והסעות ולרבות עלות חוג אחד לכל קטין, שיעורי עזר הכרחיים, והוצאות בריאות חריגות לרבות טיפול רגשי ככל ויצטרכו הקטינים – האב יישא ב 67% והאם ב 33%.

ז. קצבת הילדים תועבר לחשבון האם.

ח. ככל שיהיה שינוי משמעותי בהכנסות הצדדים יחשבו הצדדים את החיוב באופן יחסי להכנסות החדשות ובמידת הצורך יגישו לביה"ד בקשה לחישוב מחדש.

ההחלטה מותרת לפרסום לאחר השמטת פרטי הזיהוי של הצדדים

ניתן ביום י"ד באלול התשפ"ה (07/09/2025).

הרב אוריאל אליהו **הרב חיים וקנין** **הרב יאיר בן ציון אטון**

העתק מתאים למקור
הרב אלון ארביב, המזכיר הראשי
נחתם דיגיטלית ע"י הרב חיים וקנין בתאריך 07/09/2025 12:36

בעניין עריכה ושינויים במסמכי פסיקה, חקיקה ועוד באתר נבו – הקש כאן

נוסח מסמך זה כפוף לשינויי ניסוח ועריכה

נספח 3

(אזורי י-ם) 101488721 פלונית נ' פלוני (4.7.2016)

עמוד 87

מדינת ישראל
בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק [redacted]

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יוסף גולדברג – אב"ד, הרב דוד בירדוגו, הרב מרדכי רלב"ג

התובעת: [redacted]

נגד

הנתבע: [redacted]

הנדון: גירושין

החלטה

בפני ביה"ד הוגשה בעבר תביעת גירושין ע"י האשה, וביה"ד בהחלטתו המנומקת מיום 4.7.16 דחה את תביעת האשה.

על החלטה זו הוגש ערעור לביה"ד הגדול ע"י ב"כ האשה, וביה"ד הגדול בהחלטתו מיום 23.1.17 כתב כי בפתח הדיון הציגה ב"כ האשה לביה"ד כתב אישום והחלטה על הרשעת הבעל בביהמש"פ עפ"י הודאתו, ובנסיבות הענין כשהומצא חומר חדש שלא היה לנגד ביה"ד האזורי, על ביה"ד האזורי לשקול ולהחליט האם יש בחומר החדש בכדי לשנות את פסק דינו.

לאחר העיון בכתב האישום שהוגש לביהמש"פ ובהחלטות ביהמש"פ מיום 3.11.16 מתברר שהמדובר הוא בתלונה שהוגשה ע"י האשה על אירוע שאירע בתאריך 19.8.16 שבו טענה האשה שבעלה הכה אותה באגרופו בלחיה השמאלית ובתוך כך פגע בכתפה.

בשורה 23 לפרוטוקול הדיון בביהמש"פ הודה הבעל: "אני מודה ומודע לטעות שעשיתי".

ב"כ האשה הציגה את האירוע הנ"ל בביה"ד הגדול כנימוק לתביעתה לגירושין.

ברצונו של ביה"ד להבהיר את עמדתו בנידון.

כל תביעת גירושין המוגשת לביה"ד חייבת להתבסס על עילות שארעו בטרם הגשת כתב התביעה שיש בהם כדי לבסס את התביעה. כל אירוע שארע לאחר הגשת התביעה ומתן פסק הדין, יש לבדוק את נסיבות האירוע.

ללא ספק, כל פגיעה של בעל באשתו אינה מוצדקת בכל מצב שהוא, ויש להתייחס אליה בחומרה ולגנות אלימות מכל סוג שהוא, ובייחוד אלימות חמורה זו המתוארת בכתב האישום. אך מאידך, גם אין ספק בכך שהתפרצותו של הבעל היתה בעקבות המצב הקשה שבו הוא שרוי עקב תביעת הגירושין שהגישה אשתו כנגדו, אין ספק בכך שאילו היתה האשה נעתרת לבקשת הבעל לנסות ולחזור לחיים תקינים, לא היה מתרחש האירוע הנ"ל.

סימוכין לדברינו מופיעים בעדותו של ב"כ הנאשם בביהמש"פ שטען: "הנאשם נמצא בהליכי גירושין מזה כשנתיים לפחות, זה נתון חשוב, משום שהמעשה לא נעשה ללא רקע" (פרוטוקול שם עמ' 5 שורות 11-10).

כמו"כ אף עדות אחי הבעל בביהמש"פ תומכת בהערכת ביה"ד הנ"ל, ואלו דבריו שם: "מבלי להכנס לסכסוך עם אשתו, אני יכול לומר שבשנתיים האחרונות חלה אצלו התדרדרות נפשית וגופנית, הוא נאלץ להתמודד עם בתי משפט, בתי מעצר, הוא מרגיש בחוויה שלו שעושים לו רצח אופי והוא לא יודע איך להכיל את הכאב שקשור למערכת היחסים הלא טובה עם אשתו, המצב הזה גרם לו כניסה למצב של סטרס מתמיד" (שם עמ' 6 שורות 7-I3).

לאור כל האמור, ברור הדבר שהאירוע הנ"ל התרחש לאחרונה לאחר הגשת תביעת הגירושין ולאחר מתן פסק דין הסופי שדחה את תביעת האשה ובודאי שלא שימש כעילה ונימוק לתביעת הגירושין שהוגשה זמן רב טרם האירוע, כמו"כ ניתן להעריך בוודאות שהאירוע אירע בעקבות הגשת תביעת הגירושין והסכסוך שנוצר בעקבותיו, ואלמלא הגשת תביעת הגירושין, יש להניח שהאירוע הנ"ל לא היה מתקיים, כמו"כ מדובר באירוע חריג שהבעל הודה בטעות שעשה וסביר להניח שלא יחזור בעתיד על מעשיו, כמו"כ יש לציין את דברי ב"כ האשה בביהמש"פ שלבעל אין עבר פלילי (פרוטוקול שם עמ' 8 שורה 18), כלומר שהאירוע הנ"ל היה אירוע חריג וחד פעמי.

לאחר העיון בכל החומר החדש שהוצג בביה"ד, ביה"ד אינו רואה עילה שיש בה כדי לשנות את פסק הדין שניתן בתאריך 4.7.16.

ניתן ביום ה' בשבט התשע"ז (01/02/2017).

הרב יוסף גולדברג – אב"ד	**הרב דוד בירדוגו**	**הרב מרדכי רלב"ג**

העתק מתאים למקור
משה ביטון, המזכיר הראשי
נחתם דיגיטלית ע"י הרב דוד בירדוגו בתאריך 01/02/2017 11:29

נספח 4

החלטה בתיק 101487211 מיום 9.2.2017

עמוד 90

תיק 10148721/1

בבית הדין הרבני האזורי ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב יוסף גולדברג – אב"ד, הרב דוד בירדוגו, הרב מרדכי רלב"ג

התובעת:	**פלונית**	(ע"י ב"כ עו"ד הדס גרוסמן ועו"ד צבי שטרסברג)
נגד		
הנתבע:	**פלוני**	(ע"י ב"כ עו"ד פייגי מירי ברוך)

הנדון: גירושין

פסק דין

בפני בית הדין עומדת תביעת האשה לגירושין שנפתחה בתאריך ט' בטבת תשע"ה (31/12/2014) לאחר מכן בתאריך י"ח באדר ב' תשע"ה (09/03/2015) הגיש הבעל תביעה לשלום־בית ולחילופין לגירושין כשכרך בתביעתו את חלוקת הרכוש ומזונות אשה. הצדדים נישאו בתאריך ב' בטבת תשנ"א (19/12/1990) ולהם ארבעה ילדים בגירים. בסעיף 2 לכתב התביעה, מגוללת האשה מסכת חיים קשה של אלימות פיזית ומילולית. לדבריה, לא אחת חנק אותה, סטר לה, הכה אותה, זרק עליה חפצים ואנס אותה באלימות, כמו כן לדבריה איים עליה ברצח אם לא תענה לתביעותיו המיניות.

במהלך השנתיים האחרונות מאז שהוגשה תביעת הגירושין, התקיימו חמישה דיונים בבית הדין, וניתן לקבוע בוודאות שהבעל לאורך כל מהלך הדיונים היה נחרץ בדעתו לשלום־בית, וזאת על אף הטענות שהעלה כנגד אשתו. ועל כן יש להניח בוודאות שעל אף שכותרת תביעתו שהוגשה לבית הדין בתאריך הנ"ל הייתה "תביעה לשלום־בית ולחילופין לגירושין", ועל אף שבגוף כתב התביעה נאמר שאם בית הדין יקבע שאשתו אסורה עליו או שאין הסכמה לשלום־בית – שיש לחייב את האשה בגט, מכל מקום נראה שתוכן הדברים הללו נכתבו כדי לתפוס סמכות בבית הדין בנושא הרכוש, ובודאי נכתבו בעצת ב"כ הבעל, אך הבעל עצמו, עמדתו הייתה מתחילה לשלום־בית בלבד, וכל הבקשות שהוגשו בפניו בנושא הגירושין נדחו על ידו. אף בפרוטוקול מיום כ"ח בחשון תשע"ו (10/11/2015) טען זאת הבעל במפורש, שהכל נכתב כדי לכרוך את שאר הדברים (שם שורה 13).

כמו כן ניתן לקבוע שבכל מהלך הדיונים הנ"ל, אמנם האשה חזרה על טענותיה שהעלתה בכתב התביעה, אך לא הציגה כל הוכחות לטענותיה. מעבר לכך, הבעל הכחיש את כל טענותיה בענין האונס (פרוטוקול מיום 15.3.15 שורות 39,40, וכן פרוטוקול מיום 10.11.15 שורות 58,59, וכן פרוטוקול מיום 27.12.15 שורה 46), ובנוסף להכחשתו, הודתה האשה שהם מקיימים יחסים, ואחרי שטבלה במקווה הלכה אליו מיוזמתה לחדרו (פרוטוקול מיום 8.2.16 שורה 81). כמו כן הודתה שם האשה שמעולם לא הוגש נגדו כתב אישום על אונס (שם, שורה 90). כמו כן הכחיש הבעל את טענות האשה על זריקת חפצים עליה, וכן על הניסיון לחנוק אותה (פרוטוקול מיום 29.3.16 שורה 9).

בתאריך י"ט באדר ב' תשע"ו (29/03/2016) הופיע בבית הדין עדה הגב' [מ' ז'] שהיא הדודה של הבעל, והעידה שהייתה בקשר עם בני הזוג, וביקרה אצלם בביתם פעמים רבות, והיה לה קשר טוב עם האשה בכל מהלך הנישואין שלה, והוסיפה (ש' 82,83):

"בחיים היא לא סיפרה לי שהיא נאנסה... לא שמעתי ממנה אף פעם שהאיש מאיים עליה או מכה אותה"

העדה (מומחית בטיפול באנשים וגם בהנחיית זוגות שם) הביעה את התרשמותה (שורה 19, וש' 23-25):

"שלא הייתה תקשורת טובה בין בני הזוג, התרשמתי שלא היו חיי משפחה תקינים, האשה הייתה מאד עצבנית והייתה צועקת צעקות איומות ולא רצתה שבעלה ידבר שום דבר. שאלתי אותה למה זה קורה, היא הסבירה שבעלה אינו מתנהג כמו שהיא רוצה שיתנהג".

ברור הדבר מתוך עדותה של העדה, שלא זו בלבד שלא היו מכות ולא היה אונס, אלא אדרבא החיסרון היה באשה שהייתה מאוד עצבנית ללא כל פרופורציה לעילה שבעקבותיה התפרצה על בעלה על שלא מתנהג כרצונה. יש לציין עוד שבתאריך א' בכסלו תשע"ה (23/11/2014), כלומר כחודש לפני הגשת התביעה בבית הדין, הגישה האשה לבית המשפט לענייני משפחה בקשה לצו הרחקה כנגד הבעל, והעלתה שם את אותן טענות שכתבה בכתב תביעתה לגירושין בבית הדין.

התקיים דיון בבית המשפט בתאריך ג' בטבת תשע"ה (25/12/2014) (כשבוע לפני פתיחת תביעת הגירושין) ובסעיף 7 לפסק הדין נאמר:

"שוכנעתי מהחומר שלפני, כי אין בנסיבות שלפני עילה למתן צו הרחקה."

כמו כן בסעיף 11 שם נאמר:

"לאור הצהרתה בדיון במעמד צד אחד כי המשיב קרא לה טיפשה, יש להניח כי לא אירע דבר חמור מכך בסמוך לפני הגשת התלונה".

ברצוננו לצטט מספר קטעים נוספים מפסק הדין הנ"ל שיש בהם לשפוך אור על מהימנות טענות האשה כנגד הבעל בבית הדין. בסעיף 15 שם נכתב:

"התרשמתי מעדות המבקשת כי אינה חוששת מפני המשיב כפי שניסתה לתאר. המבקשת טענה כי חששה להתלונן אודות האלימות שהינו מפעיל כלפיה וחששה אף ליזום הליך גירושין, ואילו בחקירתה העידה כי אמרה למשיב כי אם תתאהב באחר, תתגרש ממנו תחילה על מנת להיות חפשיה ולא תבגוד בו. הדעת נותנת כי אשה החרדה מבעלה כפי שתיארה המבקשת, תמנע מלתאר לו אפשרות של התאהבות בגבר אחר ועזיבתו לטובתו."

בסעיף 17 שם נאמר:

"בנסיבות האמורות, לא מצאתי גם יסוד להנחה כי המשיב מהווה סכנה ממשית למבקשת."

ובסעיף 18 שם נאמר:

"לא נעלמו מעיני טענות המבקשת לאלימות המשיב כלפיה בעבר אשר לדבריה יש בהן כדי ללמד על מסוכנתו כלפיה. האירועים הקודמים לא הובאו לפתחו של בית המשפט, ואף לא הוגשה בגינם תלונה למשטרה. המשיב מכחיש את הנטען... בנסיבות הענין..., סבורני כי יש ליתן לטענות אלה של המבקשת משקל נמוך, ולא מצאתי כי יש בהן בכדי להצדיק הרחקתו של המשיב מהבית."

בסעיף 19 שם נאמר:

"גם משטרת ישראל משכה ערר שהגישה כנגד החלטת בית משפט השלום לשחרר את המשיב ממעצר בתנאים, ופשיטא שעל סמך הראיות שבידיהם, אינם סבורים כי יש עילת מסוכנות המצדיקה הרחקה או מעצר."

ובסעיף 24 שם:

"הנה כי כן, לא מצאתי כי אירע אירוע או תקרית אשר ממנה יש להסיק כי המבקשת נתונה בסכנה ממשית לחייה, כן נחה דעתי כי לא מדובר במשיב אשר מתעלל בבני משפחתו באופן שאינו מאפשר למבקשת ניהול סביר ותקין של חייהם באופן קיצוני וחריג כפי שנדרש ע"י הפסיקה לצורך הרחקתו מביתו."

ובסעיף 26 שם:

"אשר על כן הבקשה נדחית."

המסקנה העולה, הן מהפרוטוקולים בבית הדין והן מהפרוטוקולים בבית המשפט, כי על אף שנטענו אותן טענות במקביל בשתי הערכאות, לא הוכחו הטענות בשתי הערכאות.

יש לשער שהשינוי בגישתה של האשה שהביאה אותה להחלטה להגשת תביעת הגירושין, בא בעקבות עבודתה החדשה במרפאה של הד"ר [ק'], כשלדברי הבעל (בפרוטוקול מיום 10.11.15), "הפך הקשר של אשתו עם מעבידה הנ"ל לקשר רגשי וקרוב, לאשתו קשר עם הבוס שלה, והוא נותן לה עצות להתגרש" (שם, שורה 30), כמו כן היא נשארת עם הרופא פעמיים בשבוע עד שעות המאוחרות בלילה, וזה איסור ייחוד, אמנם הוא רופא דתי, אבל יש קולגה שם שאמרה שהיא מאוהבת בו (שם שורות 32, 34).

כמו כן בפרוטוקול מיום 15.3.15 טען הבעל:

אשתי אמרה לי שהיא מאוהבת ברופא שהיא עובדת אתו. הם נסעו לפלורידה ביחד..., אני לא יודע מה הם עשו ביחד. היא אמרה לי שבטעות היא שמה את הראש שלה על הכתף שלו..., אני דן אותם לכף זכות גם את אשתי וגם את הרופא הנ"ל (שם שורות 60-63).

אף בדיון שהתקיים בבית הדין בתאריך י"ט באדר ב' תשע"ו (29/03/2016) הודתה האשה שאמרה לדודה במהלך שיחה:

"שמצאתי את עצמי שהראש שלי נשען על הבוס... ואמרתי לו שאין לו מה לחשוש, כי אותו בוס מבוגר ממני 15 שנים ושבסך הכל הראש שלו נשען עלי במהלך הנסיעה ושלא היה משהו יותר גרוע מזה" (שם, שורות 60-63).

אף העדה הנ"ל העידה בבית הדין בדיון הנ"ל:

"בשיחה שהאשה סיפרה לי על מה שקרה לה בנסיעה שלה, הרגשתי שקרה לה משהו ושהיא השתנתה פתאום, ראיתי אותה כמו בחורה צעירה שמתרגשת מקשר" (שם, 79,80).

ללא ספק העובדות הנ"ל מחזקות את השערתנו לגישתה של האשה בתביעתה לגירושין, שהרי כל טענותיה לעילות הגירושין לא הוכחו כלל לא בבית הדין ולא בבית המשפט ולא נשארה בידנו אלא ההשערה הנ"ל כעילה לתביעתה.

אמנם הדודה, העדה הנ"ל, הצהירה בעדותה בבית הדין שברור לה שאין סיכוי לשקם את חיי הנישואין שלהם (שם שורה 33), וכמו כן הצהירה שלרגל המצב שביניהם היא הייתה מצפה שהם יתגרשו זמ"ז בצורה יפה משום שנוצר מצב עם הבוס של האשה, וזה גרם להחרפת האווירה (שם שורות 41,42). גם בהמלצת יחידת הסיוע שע"י בית הדין מתאריך ט' בטבת תשע"ו (21/12/2015) נאמר, כי במצב זה אין סיכוי לשיקום הנישואין, אך אין בכל ההמלצות הללו בכדי לחייב את הבעל בגירושין.

לאור כל האמור מחליט בית הדין כדלהלן:

1. תביעת האשה לחיובו של הבעל בגט נדחית.

ב. לאור ההמלצות הנ"ל שאין סיכוי לשיקום חיי הנישואין, וביחוד לאור החששות שהעלה הבעל בנושא הקשר שיש לאשתו עם מעבידה, מומלץ לבעל לפנות לכיוון של הסכם גירושין.

ניתן ביום כ"ח בסיון התשע"ו (04/07/2016).

החלטה

בפני בית הדין הוגשה בעבר תביעת גירושין ע"י האשה, ובית הדין בהחלטתו המנומקת מיום כ"ח בסיון תשע"ו (04/07/2016) דחה את תביעת האשה.

על החלטה זו הוגש ערעור לבית הדין הגדול ע"י ב"כ האשה, ובית הדין הגדול בהחלטתו מיום כ"ה בטבת תשע"ז (23/01/2017) כתב כי בפתח הדיון הציגה ב"כ האשה לבית הדין כתב אישום והחלטה על הרשעת הבעל בבית המשפט עפ"י הודאתו, ובנסיבות הענין כשהומצא חומר חדש שלא היה לנגד בית הדין האזורי, על בית הדין האזורי לשקול ולהחליט האם יש בחומר החדש בכדי לשנות את פסק דינו.

לאחר העיון בכתב האישום שהוגש לבית המשפט ובהחלטות בית המשפט מיום ב' בחשון תשע"ז (03/11/2016) מתברר שהמדובר הוא בתלונה שהוגשה ע"י האשה על אירוע שאירע בתאריך ט"ו באב תשע"ו (19/08/2016) שבו טענה האשה שבעלה הכה אותה באגרופו בלחיה השמאלית ובתוך כך פגע בכתפה.

בשורה 23 לפרוטוקול הדיון בבית המשפט הודה הבעל: "אני מודה ומודע לטעות שעשיתי".

ב"כ האשה הציגה את האירוע הנ"ל בבית הדין הגדול כנימוק לתביעתה לגירושין.

ברצונו של בית הדין להבהיר את עמדתו בנידון.

כל תביעת גירושין המוגשת לבית הדין חייבת להתבסס על עילות שאירעו בטרם הגשת כתב התביעה שיש בהם כדי לבסס את התביעה. כל אירוע שארע לאחר הגשת התביעה ומתן פסק הדין, יש לבדוק את נסיבות האירוע.

ללא ספק, כל פגיעה של בעל באשתו אינה מוצדקת בכל מצב שהוא, ויש להתייחס אליה בחומרה ולגנות אלימות מכל סוג שהוא, ובייחוד אלימות חמורה זו המתוארת בכתב האישום. אך מאידך גיסא, גם אין ספק בכך שהתפרצותו של הבעל הייתה בעקבות המצב הקשה שבו הוא שרוי עקב תביעת הגירושין שהגישה אשתו כנגדו, אין ספק בכך שאילו הייתה האשה נעתרת לבקשת הבעל לנסות ולחזור לחיים תקינים, לא היה מתרחש האירוע הנ"ל.

סימוכין לדברינו מופיעים בדבריו של ב"כ הנאשם בבית המשפט שטען: "הנאשם נמצא בהליכי גירושין מזה כשנתיים לפחות, זה נתון חשוב, משום שהמעשה לא נעשה ללא רקע" (פרוטוקול שם עמ' 5 שורות 10־11).

כמו כן אף עדות אחי הבעל בבית המשפט תומכת בהערכת בית הדין הנ"ל, ואלו דבריו שם: "מבלי להיכנס לסכסוך עם אשתו, אני יכול לומר שבשנתיים האחרונות חלה אצלו התדרדרות נפשית וגופנית, הוא נאלץ להתמודד עם בתי משפט, בתי מעצר, הוא מרגיש בחוויה שלו שעושים לו רצח אופי והוא לא יודע איך להכיל את הכאב שקשור למערכת היחסים הלא־טובה עם אשתו, המצב הזה גרם לו כניסה למצב של סטרס מתמיד" (שם עמ' 6 שורות 3־17).

לאור כל האמור, ברור הדבר שהאירוע הנ"ל התרחש לאחרונה לאחר הגשת תביעת הגירושין ולאחר מתן פסק דין הסופי שדחה את תביעת האשה ובודאי שלא שימש כעילה ונימוק לתביעת הגירושין שהוגשה זמן רב טרם האירוע, כמו כן ניתן להעריך בוודאות שהאירוע אירע בעקבות הגשת תביעת הגירושין והסכסוך שנוצר בעקבותיו, ואלמלא הגשת תביעת הגירושין, יש להניח שהאירוע הנ"ל לא היה מתקיים, כמו כן מדובר

באירוע חריג שהבעל הודה בטעות שעשה וסביר להניח שלא יחזור בעתיד על מעשיו, כמו כן יש לציין את דברי ב"כ האשה בבית המשפט שלבעל אין עבר פלילי (פרוטוקול שם עמ' 8 שורה 18), כלומר שהאירוע הנ"ל היה אירוע חריג וחד פעמי.

לאחר העיון בכל החומר החדש שהוצג בבית הדין, בית הדין אינו רואה עילה שיש בה כדי לשנות את פסק הדין שניתן בתאריך כ"ח בסיון תשע"ו (04/07/2016).

ניתן ביום ה' בשבט התשע"ז (01/02/2017).

הרב יוסף גולדברג – אב"ד **הרב דוד בירדוגו** **הרב מרדכי רלב"ג**

החלטה

בית הדין מאשר לפרסם את פסק הדין מתאריך כ"ח בסיון התשע"ו (4.7.16), וכן את ההחלטה מתאריך ה' בשבט התשע"ז (1.2.17), לאחר השמטת שמות הצדדים ופרטים מזהים אחרים.

ניתן ביום י"ג בשבט התשע"ז (09/02/2017).

הרב יוסף גולדברג – אב"ד **הרב דוד בירדוגו** **הרב מרדכי רלב"ג**

נספח 5

תיק 15364761, החלטה מיום 10.6.2025

עמוד 96

ב"ה

תיק 1536476/1

בבית הדין הרבני האזורי פתח תקווה

לפני כבוד הדיינים:

הרב דוד גרוזמן, הרב אברהם אבידר, הרב בנימין לסרי

המבקשת: [redacted]

נגד

המשיב: [redacted]

הנדון: סעד דחוף

החלטה

בפנינו תביעת האם למזונות ילדים ומזונות אשה.

לצדדים בנות תאומות בגיל כשנתיים.

הצדדים חיים בפירוד לאחר שהאשה עזבה את הבית מחמת שינוי המין שעשה הבעל.

בית הדין יתייחס לנתבע בלשון זכר כפי תעודת הנשואין עילת הסמכות של בית הדין.

האשה גרה כעת עם הוריה ואין לה הוצאות מדור אף שטוענת להוצאות החזקת מדור כמפורט בטבלה שצרפה:

13. להלן ההוצאות של התובעת אשר היא דורשת כי הנתבע ישלם לה לאלתר:
א. מים- 100 ₪ לחודש.
ב. גני ילדים- 3,000 ₪ לחודש לשני הקטינים לעיל.
ג. עלות צעצועים לקטינות- 250 ₪ לחודש
ד. לבוש לקטינים ובגדים- 500 ₪ לחודש.
ה. טיטולים- 400 ₪
ו. מוצרי מזון לקטינים- 1,000 ₪
ז. מוניות ותחבורה ציבורית – 500 ₪ לחודש
ח. הלוואה חודשית השייכת לתובע והנתבע על סך – 2,300 ₪
ט. ועד בית – 280 ₪
י. הוצאות התובעת- מוצרי היגיינה, אוכל, קוסמטיקה והוצאות קיום וכו' - 1,400 לחודש.

האשה מבקשת להתגרש.

לדבריה היא עובדת בעבודות מזדמנות ולא תמיד.

בתגובה טען המשיב כי חלק מהבקשות להוצאות אינן רלוונטיות משום שהבנות עדיין לא בגנים. וכן טען כי ההוצאות מוגזמות ולא היו כאלו בעת נישואיהם.

לאחר עיון בבקשה ובתגובה מחליט בית הדין:

א. האב ישלם סך של 2800 ₪ לחודש [1400 לכל ילדה], סך זה יופקד לחשבונה של האשה בכל 10 לחודש עבור מזונות ילדים.

ב. אין פסיקה לעת עתה למזונות אשה לאור הרצון להתגרש, יכולת השתכרותה, עזיבת הבית אף אם לשיטתה מוצדק אך לא התקיים דיון בנושא.

ג. מזונות ילדים אלו הינן מזונות זמניים עד לפסיקה אחרת של הערכאה המוסמכת לכך.

ד. חיוב זה הינו מיום 12/5/2025.

ה. חוב זה צמוד למדד ויעודכן אחת לשלשה חדשים כנהוג.

ו. בכל ההוצאות הנוספות: רפואיות, חינוכיות, טיפוליות – שוטפות ושאינן שוטפות יתחלקו הצדדים בחלקים שווים לאחר הצגת קבלות כנהוג.

ז. התיק ייסגר.

ניתן ביום י"ד בסיון התשפ"ה (10/06/2025).

הרב דוד גרוזמן	הרב אברהם אבידר	הרב בנימין לסרי

העתק מתאים למקור
הרב יצחק אפשטיין, המזכיר הראשי
נחתם דיגיטלית ע"י הרב בנימין לסרי בתאריך 10/06/2025 11:21